

EESTI KOOL

PEDAGOOGILINE AJAKIRI

Nr. 2

Veebruar 1940

VI aasta

SISU:

- J. Uluots:** Meie ei ela praegu harilikul ajal.
- Leida Kalling-Kant:** Klassijuhatajast noortejuhina.
- J. Aavik:** Metoodilisi märkusi ladina keele õpetuse kohta.
- Chr. Brüller:** Matemaatika ülesannete liike ja tüüpe.
- Hilda Ottenson:** Koolieine.
- Salme Ots:** Kuidas korraldati õpilastele sooja einet ühes maa-alkkoolis.
- A. Kalamees:** Maa-alkkoolide kehalise kasvatuses töökavu.
- N. Kallio:** Soome keskkooli kasvatuses põhialused ja lähem korraldus.
- L. Ruumet:** Kõrgema astme tehnilised kutsekoolid Rootsisis ja Taanis.
- V. Orav:** Joh. Hiimets — Martin Luther. Mitmesugust.

TALLINN

HARIDUSMINISTEERIUMI VÄLJAANNE

Ilmusid.

Miguel de Cervantes Saavedra.

Teravmeelne hidalgo Don Quijote Mancha'st.

Justa Kurfeldi poolt hispaania keelest tõlgituna on Cervantese surematu romaan nüüd eesti keeles kättesaadav. Lugejale pakub ta oma ületamatu huumoriga ja võrratute inimtüüpidega rikkalikku naudingut. Ilmuv I osa, mis välja antakse kahes köites, on omaette tervik ja moodustab huvitavama poole teosest. Luuletused on tõlkinud Joh. Semper ja raamat on kaunistatud autori pildiga ja 15 G. Doré illustratsiooniga. Maailmakirjandus nr. 4, 1939. Hind 4 kr. 50 s., iluköites 5 kr., täiskal.-köites 6 kr.

Molière.

Tartuffe ja Õpetatud naised.

Ühes köites esitatakse eesti lugejaskonnale kaks Molière'i kõige kuulsamate komöödiatest. „Tartuffe'is“ on autori terava satiiri märklauaks usulised teesklejad — inimtõug, mis tänapäevgi veel lokkab —, „Õpetatud naistes“ aga naeruvääristatakse poesia ja teaduste harrastamisega peenutsevaid daame. Tõlkinud A. Oras. Maailmakirjandus nr. 5, 1940. Hind 3 kr. 75 s., iluköites 4 kr. 25 s., täiskal.-köites 5 kr. 25 s.

A. Raid.

Chopin.

Poola muusikageeniuse elulugu, kelle nimi muusikas on sünonüümiks kõigele kaunile, lüürilisele, õrnale ja valitule. Lapsest saadik nõrga tervisega, pagendatud kodumaalt eemale, sõprus George Sandiga, alatine võitlus haigusega, kurnavad kontserdid, üha kasvav kuulsus — need on Chopini elu peajooned. 160 lk. 7 illustr. Suurmeeste Elulood nr. 53. Hind 1 kr. 50 s., köites 2 kr.

H. Kompus.

Maaliline Eesti.

Pilte Eesti ilusaist ehitusist, maastikest ja muist vaatamisväärsusist ilukirjandusliku stiiliga esituses. Käsiteldud on meie omapärasemaid linnu, Põhja-Eesti rannikut, Lõuna-Eesti järvenaastikku, venepärast Setumaad, saari jne. Teost illustreerivad 75 fotot. 144 lk. Elav Teadus nr. 96. Hind 1 kr., köites 1 kr. 50 s.

Ed. Laaman.

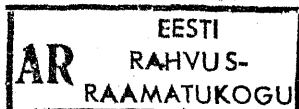
Uus Euroopa sõda.

Ajal, millal kõik rahvad kinnitavad, et nad ainult rahu soovivad, püüab autor nii objektiivsete andmete varal, kui võimalik, näidata, kuidas ja mis põhjustel uus sõda tekkis. Ühtlasi antakse ülevaade sõja sündmusist lääneriindel, Poolas, uue olukorra kujunemisest Balti riikides ja Soome sõja algusest. 112 lk. 2 kaarti. Elav Teadus nr. 97. Hind 1 kr., köites 1 kr. 50 s.

EESTI KIRJANDUSE SELTS

Aia 19, Tartus. Telefon 43-00. Posti jooksev arve 2036

Ar 940P
Eesti

Koolijuhatajad!

Kõik õppevahendite tellimised
palume eelarve-aasta lõpul meile võimalikult vara-
kult ära saata, et nende täitmisel ei tekiks viivitust.

Soovitame omast laost õppevahendeid ja koolitarbeid kõigilt aladelt.

Eriti juhime Teie tähelepanu järgmistele uudistele:

KAARDID.

Ida maapoolik (eestikeelne) . . . Hind Kr. 30.—
**Baltimere maad ja Skandi-
naavia** „ „ 30.—

PILDID AJALOOST.

Rootsiaegne loss Hind Kr. 3.50
Muinaseestlaste külas „ „ 3.50
Rootsiaegne mõis „ „ 3.50
**Värvide segamine ja kooskõla
tabelid** „ „ 17.50
Joonistamiseõpetuse käsiraamat „ „ 3.60

K. K.-Ü. „TÕÕKOOL“
Tallinn, Pärnu m. 28. Rakvere, Tallinna t. 24

„Õpetajate Leht“

*toob kõige värskemad ja sisukamad informat-
siooni meie kooli- ja hariduselust. Erilist tähele-
panu pühendatakse õpetajate organisatsioonide
tegevusele. Uudiskirjanduse lühiarvustuste, kooli-
raadio ja -filmi, tegeliku koolitöö ja küsimuste-
vastuste osad pakuvad kõigile õpetajatele kutse-
töös vajalikke andmeid ja juhendeid.*

„Õpetajate Leht“ tellimisi võtavad vastu kõik postiasu-
tused ja tellimiste vastuvõtjad õpetajate ühinguis. Tellimis-
hind aastas Kr. 4.50, poolaastas Kr. 2.25, veerandaas-
tas Kr. 1.15; koos „Kasvatusega“ aastakäik Kr. 6.50.

3 PLIIATSIT esitlevad endid:

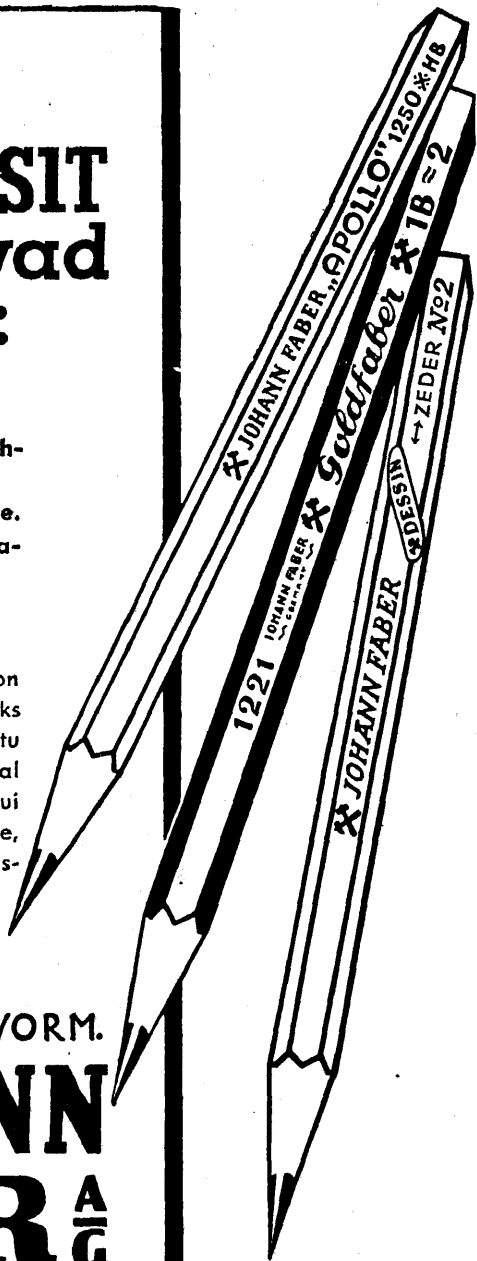
APOLLO joonistamisepliiats tehnikuile ja kunstnikele.

GOLDFABER pliiats büroodele.

DESSIN joonistamisepliiats igasuguseiks otstarbeiks.

Üldiseks tunnusmärgiks on risthaamrid.

Oma headuse ja väärtuse tõttu on need pliiatsid kindlaks tunnistuseks hoolikast kvaliteettööst, ja seetõttu kõikjal tuntud ja hinnatud. Saadaval igas heas kirjutustarvete eriäris. Kui Teie veel ei tunne neid, siis katsetage, ja nad veenavad Teid ise. Nende eeliskirjutavate pliiatsite valmistaja on

BLEISTIFTFABRIK VORM.

**JOHANN
FABER** ^A/_G

NÜRNBERG

EESTI KOO L

HARIDUSMINISTEERIUMI PEDAGOOGILINE AJAKIRI

Nr. 2 Tallinn, 20. veebruaril 1940 VI aasta

Meie ei ela praegu harilikul ajal.

*Peaminister prof. J. Uluots'a kõne Tartu maakondlikul rahvus- ja noortepäeval
11. veebruaril 1940.*

Meine ei ela praegu harilikul ajal.

Mina ei oskaks praegust olustikku selgemini kirjeldada kui tuues võrdlust kahest teest. Me võime kujutella üht teed — laia ja sirget, lagendikul. Kui sellel teel sammuda või sõita, siis ei tarvitse karta, et meile sünniks midagi põhjalikku halba ka siis, kui sellest teest kõrvale lähemsime. Sel puhul võib-olla langeme ka veidi kraavi, kuid võime kraavist jällegi välja tulla ja lagendikul jätkata teekonda. Sellel laial teel võime ka vaadata kas üles- või allapoole; see ei takista teekonna jätkumist, sest silmapiir on avar. Aga on olemas üks teine tee, — mägine tee. Meile eestlastele kui lausikmaal elavaile mägised teed ei ole mitte nõnda tuntud. Mägine tee tõuseb üha kõrgemale ja jõuab viimaks mäe veerele, kus tee on ahtake ja kitsas. Kui sellelt teelt veidike kalduda paremale, siis näeme kuristikku, kuhu iga ettevaatamatu sammu tõttu võime sattuda. Sellelt mäe veerel olevalt kitsalt teelt ei saa kalduda ka pahemale, sest seal tõuseb mäe järsk sein kõrgemale ja kõrgemale. Ning edasi see mägine tee viib viimaks kohale, kus tuleb minna üle kuristiku teisele kaldale, kuhu viib kitsas sild. Sellelt kitsalt sillalt me ei või astuda ei paremale ega pahemale poole, sest mõlemail juhtumeil satume kuristikku.

E. V. Peaminister prof. Jüri Uluots.

Ja seal ei tohi vaadata üles, sest siis kaotame suuna, ega ka allapoole, sest siis hakkab pea pööritama. Me ei saa ka kaugele ette vaadata, sest seal ei ole palju näha — mäed katavad silmapiiri. Seepärast peame kindlalt ja ettevaatlikult astuma, et jõuda kuristikute teisele kaldale ja saada edasi oma sihile.

Praegusel ajal on rahvad Euroopas ja nagu mulle näib kogu maailmas sattunud ajajärku, kus neil ei tule kõndida laiu teid legendikul, vaid ajajärku, kus nad on sammumas mäe veerel olevail kitsail teedel ja kus paljud juba on sattunud kuristikku ületavale kitsale purdele. Seejuures ei ole tegemist üksiku inimese kõndimisega, vaid rahva hulkade omaga, kes kõik peavad hoidma kinni üksteisest, et nad ei langeks. Mõned võib-olla ongi juba libisenud purdest kõrvale, teised on astumas purdelt kõrvale ning kolmandad otsivad õiget kohta astumiseks.

Nõnda ei ole rahvaste elu praegusel ajal kerge, vaid see on raske ja vaevaline astumine. Millega seletub säärane olustik?

Ma ei tahaks sellele küsimusele anda üksikasjalikku vastust, aga — mulle näib — mõningaid mõtteid tuleb siiski avaldada. Kõige sügavamaks põhjuseks praegusele iseäralikule olustikule on minu arusaamise järgi praegune tehnika. Rahvaste ajalugu näitab, et tehnilised leiutised on ikka avaldanud mõju rahvaste elule. Nõnda on tule leiutamine muutnud rahvaste elu omal ajal põhjapanevalt. Edasi, asumine jahipidamiselt ja kalapüügil põllumajandusele on kindlasti kõigi rahvaste elus toonud suuri muudatusi. Samuti hilisemal ajajärkul on tehnilised muudatused ikka toonud rahvaste elus kaasa sisemisi murranguid ja sageli ka omavahelisi võitlusi.

Praegu, nagu minevikuski tehniliste muudatuste tõttu, on inimkond seatud küsimuse ette, kuidas oma ühiselulist korda ja rahvaste vahekordi korraldada nõnda, et see vastaks loodusvägede võitmise haruldasele edasijõudmisele. Sellele küsimusele ei ole seni keegi osanud anda lõplikku vastust; inimkond vaid otsib uusi ühiselulisi ja riiklikke lahendusviise.

Nõnda me elame praegu teatavate ideoloogiliste otsingute ajajärgul. Seda otsimist teostavad mitte ainult üksikud inimesed, vaid mitmed rahvakihid ja terved rahvad. Sellega seletub, et mõni riigikord põhjalikult erineb teisest ja et riigikord, mis ühel pool on vastuvõetav, ei ole seda teisel pool mitte. Rahvaste kooselu ja riigialuste suhtes on arvamised väga mitmekesised. Ent edasi, tehniline areng toob kaasa seda, et ühed rahvad, kes seni nagu rohkem olid tagasi tõugatud rahvaste ja looduse üle valitsemisest, arvavad nüüd tehniliste abinõudega saavutada võivat seda, mida nad seni ei ole saavutanud. On mõistetav, et sel puhul rahvad, kes teiste üle on valitsenud, on sunnitud vastu astuma. Sel viisil mitte ainult mitmesugused ideoloogilised otsingud, vaid ka maised maailma valitsemise tungid, on toonud kaasa selle raske ajastu, mida praegused põlvkonnad elavad.

Tegelikult see raske ajastu avaldub esmajoones selles, et Euroopa teohimulised rahvad — inglased ja sakslased — on sattunud üksteisega sõjalisse vahekorda. See vaenuseisund kahe juhtiva rahva vahel pole lihtne sõjaline kokkupõrge või selle võimalus, vaid otsustamisel on, kes jääb peamiseks juhtivaks rahvaks rahvaste ajaloos eeloleval ajastul, ning ühtlasi küsimus selle üle, milline peab olema rahvaste ühiseluline ja riiklik korraldus eeloleval ajastul. Mõlemad pooled saavad ülesande suurusest

kahtlemata täielikult aru, ja seepärast ka kõik, mis kummagi poole võimuses ja käsutuses seisab, on rakendatud selle suure ülesande teenistusse.

See suurrahvaste võitlus on toonud kaasa rea tagajärgi ka teistele rahvastele. Osa teisi suurrahvaid on end seadmas sõjaks valmiduse seisukorda ja teevad ettevalmistusi selleks. Vähemal ja keskmistel riikidel on samuti esile kerkinud vajadus enesekaitseks abinõusid tarvitusele võtta. Need enesekaitse abinõud aga koormavad vähemaid ja keskmisi riike mitte vähem kui suurriike, vaid sageli rohkem, arvesse võttes nüüdisaegse relvastuse kallidust. Teiselt poolt suurriikide võitlus on sulgenud kaubateed rahvastele nõnda, et ainult kitsaste sulgude kaudu võivad kaubad ühtede rahvaste juurest rännata teiste juurde. Sel viisil kaubad ja neid kandvad laevad ei ole sattunud sinna, kuhu nad on määratud, vaid on uputatud merelainetesse. Kaubateede sulgemine aga toob endaga kaasa toorainete puuduse seal, kus neid vajatakse, ning valmistoodete puuduse seal, kus tarvitajaskond neid ootab. Majanduslik tagasimine ja vaesustumine on aset leidmas ka riikides, kes seni on jäänud erapooletuiks.

Sellest näete, millises olustikus meie praegu asume. Tee, millel rahvad praegu kõnnivad, on kitsas tee, on purdel kõndimine. Arusaadav, et säärane olustik meie ümbruses seab ka Eesti rahvale ja tema riiklikule korraldusele vastavad ülesanded. Millised need on?

Ei ole kellelgi kahtlust selles, et me püüame ja tahame üle saada praeguse aja raskustest nõnda, et meie rahvas kogu oma koosseisus jääks püsima ja ellu, säilitades kõik need kultuurilised väärtused, mida ta varem ning seni on loonud; seejuures eriti on meie ülesandeks hoolitseda selle eest, et praegustest rasketest aegadest Eesti rahvas võiks välja jõuda. säilitades ja hoides oma ühiskondliku ja riikliku korralduse. Kui me suudame seda praegusel ajal teha ja jõuame paremaile ja rahulikele aegadele ükskord nõnda, et meie rahvas, kultuur ja riiklik korraldus püsivad, siis oleme raskel ajal õieti toiminud ja oleme üle kuristiku kitsalt purdelt jõudnud teisele kaldale.

Kui see ülesanne on meile kõigile selge, ja mulle tundub, et selles ei või olla kahtlust, siis on küsimus selles, kuidas me seda ülesannet saame ja võime täita.

Mis puutub Eesti suhetesse kõigi teiste riikidega ja rahvastega, siis käesoleval korral ei ole Eesti riigil ja rahval vajalik leida mingisugust uut mõtet ja teed. 24. veebruaril 1918. a. avaldatud manifestis Eestimaa rahvastele Eesti tollaegne Vabariik seadis ülesandeks kõigi rahvaste vahel hoida ja arendada erapooletust. See on rahupoliitika. Seda rahupoliitikat on kogu Eesti Vabariigi kestel teostatud ka siis, kui olime sunnitud sõda pidama, sest sõda toimus selleks, et rahu saada ja rahus elada. Niipea kui vajalikud eeltingimused säärase rahu kindlustamiseks olid olemas, järgnes kohe sõjategevuse lõpetamine. Ka hilisemal ajal on Eesti seda oma sihti alati silmas pidanud ja seda ka jõudumööda teostanud.

Meil jääb küsida, kas selles suhtes peaksime nüüd mingisuguseid revideerimisi ette võtma? Ma saan aru, et nii mõnedki mõtted mujal võivad olla suunatud sellele, et Eesti erapooletus ei ole praegusel ajal küllaldaselt põhjendatud ja Eesti võib-olla peaks astuma teisi samme. Aga mina olen päris kindel selles, et igäüks Eesti mees ja naine, kes olukorda kainelt hindab, jääb ikkagi sellele arvamusel, et paremat, kui seda on meie erapooletuse säilitamine, meie praeguses olustikus leida ei või. Nii suur masin on praegu käimas, nii rasked ajaloo veskikivid on töötamas, et mõnele

vähemale rahvale praegu nende veskikivide vahele sattumine tähendaks rohkem, kui seda arvata võiksime. Selles asjas ei ole meil mingisugust teist teed. Kui me sel puhul ka muid riike tähele paneme, näiteks Šveitsi, Belgiat ja Hollandit ja ka Skandinaavia maid, siis näeme, kuivõrd nad kõiksuguste abinõudega oma erapooletust hoiavad. Ega see hoiak neile kerge pole, sest paljud asjaolud räägiksid teissuguse hoiaku kasuks. Kuid nad teavad, et liig palju on kaalul, et võiks katsetada teissuguse hoiaku tarvituselevõtmist.

Seega meie oma olustiku hinnang, kui ka tähelepanekud samalaadsete rahvaste juures viivad meid kahtlemata sellele tõekspidamisele, et ka meie edaspidi erapooletud püüame olla ja erapooletuks jääda. Erapooletus käesoleval korral ei tähenda mitte ainult seda, et riigivõimu teostajad, see on Vabariigi President, Vabariigi Valitsus ja rahvaesindus erapooletud oleksid, vaid see tähendab seda, et ka kogu meie rahvas oma käitumises ja arusaamises sõdivaile ja vaenujalal olevaile rahvastele ja riikidele võimalikult erapooletult suhtuks. Eesti rahvas on praegustel rasketel keerise aegadel seda arusaamist ja erapooletuse vajadust kahtlemata avaldanud. Ma arvan, et Eesti rahva niisama kaine mõtlemine ja arusaamine tingivad ka edaspidi samasugust hoiakut.

Aga ükski erapooletuse hoiak ei kindlusta rahvastele seda, et nad igal tingimusel seda hoiakut säilitada saaksid. Ei ükski suur ja liiatigi väike rahvas ei või kindel olla selles, et ühel või teisel juhul ta ometi ei oleks haaratud sõjalistest sündmustest. Seepärast, kes ei taha ainult ja üksinda saatuse mängukann olla, peab hoolitsema selle eest, et ta iseennast kaitsta võiks. Niisugustel asjaoludel on ilmne, et Eesti riik ja rahvas praegustele rasketele aegadele vaatamata ennast riigikaitse mõttes peab korraldama. Me teame väga hästi, mis tähendab ühele rahvale end riigikaitiseliselt korraldada. See ei tähenda mitte ainult seda, et üksikud mehed ja naised oma aega ja jõudu riigikaitselisteks õppusteks ohverdavad, vaid riigikaitse praegusel ajal tähendab ühtlasi seda, et rahvas võimalikus ulatuses ka relvastuks. Nüüdisaegne relvastus on haruldaselt kallis. Mida uuem ja hädavajalikum relv, — seda kallim ta ostes on. Niisugustel asjaoludel Eesti rahvas hoolimata oma sügavamast tahtest säilitada oma erapooletust, on sunnitud riigikaitsele otsustavalt teatavaid ohvreid tooma.

Te kõik olete ajalehest lugenud, et käesoleval aastal Eesti riigi eelarves on riigikaitsele kulud tõusnud. See, mis eespool öeldud, selgitab, miks seda on tehtud. Kuid tahaksin veel rohkem ütelda. Nimelt praegu on veel võimalik väikesel arvul, nii nagu me seda võime teha, relvi osta. Aga me pole sugugi kindlad, et sama võime teha pool või aasta hiljem praeguse sõja edasi kestes. Rahvas, kes õigel ajal ei ole oma elu eest hoolitsenud ja selle korraldamise eest ohvreid kandnud, on hiljem kergesti sunnitud raskesti kahetsema. Seetõttu me peame praegu püüdma kõik teha selleks, et me ei kahetseks ja hilisemate põlvede põlu alla ei satuks selles mõttes, et me oma aja nõuete kohaselt ei ole seda teinud, mida me teha oleksime võinud. Ühtlasi palun teatavaks võtta, et need kulud, mida riigikaitseks kavatakse teha, on kõige vähema ulatusega, on kõige minimaalsemad. Väikerahvas ei jõua praegusel ajal niisuguseid sõjamasinaid endale muretseda, mida suurrahvas võib endale lubada. Aga väikerahvas peab ikkagi minimaalses ulatuses enesekaitseks, ma kordan veel kord — enesekaitseks abinõusid leidma. Kui ta seda ei tee, siis pole ta seda teinud, mida ta tegema peab.

Aga praegune aeg ei tingi mitte ainult erapooletust ja riigikaitse korraldamist, vaid ta toob enesega kaasa veel terve rea teisi tõsiseid muresid. Eespool ma juba tähendasin, kuidas merede sulgemine ja laevade vputamine majanduslikku kitsikust ja vaesestumist kaasa toob.

Me peame endile praegu juba aru andma, et samad majanduslikud raskused, mis teisi riike ja rahvaid tabavad, ka meid ei jäta puudutamata. Ka meie kaubad ei saa liikuda lääne suunas nõnda, nagu 5—6 kuud ja varem tagasi. Sõdivad riigid on lükanud siin ette riivid ja ainult nende riikide heast tahtest ja äranägemisest oleneb, kas läänest Eestisse ja Eestist läände tagasi kaubad võivad minna. Sel viisil on Eesti majanduslik hingamine välismaaga suures osas takistatud, Eesti rahva majanduse kops ei tööta enam terves ulatuses, vaid ainult ühes osas. See osa, mille kaudu ta veel töötab, on praegu rohkem suunatud nende rahvaste juurde, kes seisavad meile geograafiliselt lähedal. Nõnda me kaupleme Venega ja püüame seda kaubandust arendada sel määral, et selle eest, mille eest me omi kaupu müüme Venemaale, saaksime sealt kaupu tagasi. Ühtlasi peame kaubanduslikku läbikäimist Saksaga ja püüame Saksasse saata neid kaupasid, mis seal vajalikud, nõnda et meie võimalikult samas ulatuses Saksast kaupu tagasi saaksime. Aga on terve hulk niisuguseid tarbe- ja tooraineid, mida ei saa Saksast ega Venest, vaid mida peame otsima mujalt. Mujalt neid aga eespool toodud asjaoludel saada pole kerge. Sel viisil Eesti majanduslik kops pole mitte ainult ühelt poolt suletud, vaid raskendatult hingab ka teistes osades. Säärane olukord ei jäta aga mõju avaldamata kogu meie majanduslikule elule.

Siseriigis ühed ja teised häired toor- ja tarbeainete saamiseks tekivad, on juba tekkinud ja vististi edaspidi tekivad veelgi suuremal määral. Vaatamata kõigile tarvitusele võetud abinõudele need häired on ikka ja ikka tulemas. Lohutuseks võib vahest ehk olla vaid see, et kitsendusi ja puudust elab üle kogu maailm ja mitmed riigid ja rahvad veel suuremal määral kui meie. Nimelt meil on õnneks siiski suur osa kõiki neid aineid omal maal olemas, mida kasutame. Eeskätt meie põllumajandus kõigi oma saadustega on see, mis meie rahvast toidab ja võimaldab ka välja-vedu. Paljudel teistel rahvastel pole nende põllumajandus nii arenenud kui meil ja neis maades on seisukord praegu palju raskem. Seepärast ma tahaksin kõiki selles mõttes veenda, et kui me siiski praegu võrdlemisi korrapäraselt saame süüa ja riietuda, siis kõike seda tänu meie põllumajandusele. Sel viisil meie põllumajandusala õigupoolest aitabki praegust häda korraldada. Kui ühest või teisest aineist puudus tuleb, siis see on väike puudus võrreldes sellega, kui meil toiduainetest puudus tekiks. Tõsisemaid raskusi võib aga tekkida toorainete saamisel tööstuses, sest see võib seisma panna üksikud tööstusalad. Õnneks on meil seni korda läinud sääraseid tooraineid suuremal määral saada, kui seda esialgul arvata võis, ja võib olla läheb see ka edaspidi nõnda korda. Kui see nõnda on, siis raskustest hoolimata võime majanduslikult ikkagi püsida. Sel viisil meie majanduslik elu ei ole praegu kerge ja edaspidi läheb ta ühel või teisel kombel kindlasti raskemaks. Ja seda tuleb kodanikel arvestada. Kui me seda ei võta arvesse, siis eksiksime rängasti praeguse olustiku hindamisel, siis me ei arvestaks sõjaolustikku, kus me asume, siis me ei võtaks arvesse seda, et meie tööpoolest ei kõnni laial maanteel, vaid oleme asetatud kitsale purdele.

Suureks ja tähtsaks küsimuseks kogu meie rahvale ja riigile on see, kuidas me ise üksteisele suhtume. Ma juba tähendasin, kuidas rahvad omavahel on tülli sattunud mitte ainult seepärast, et maailma valitseda, vaid ka seepärast, et nad oma sotsiaalse ja riigielu korraldamise alal erinevail arvamistel. Ka paljude riikide ja rahvaste omad kodanikud on samuti erinevail arvamistel. Sõda ei ole seega riikide ja rahvaste vahel, vaid sõda ja selle seisund on rahvaste eneste keskel, nende omas peres.

Nüüd jääb küsida, kuidas selles suhtes toimida Eestis. Mõeldav on, et Eestis leidub neid, kes arvavad, et Eestis elu oleks kõige kindlam ja selgem, kui siin võimalikult palju erinevaid arvamusi oleks ja kui võimalikult palju omavahelist võitlust aset leiaks. Mina isiklikult pean loomulikuks ja paratamatuks, et inimesed kunagi päris ühel arvamisel ei saa olla. Küsimus seisab vaid selles, millisel määral need erinevused tegelikus elus peaksid avalduma ja millisel määral võitlusi arendada.

Kui ümbrus on rahulik, siis on mõistetav, et sisemine heitlus erilisi tagajärgi ei saa tuua riigi välise hädaohustamise suhtes. Kui aga väljas ja ümberringi on heitlus ja hädaoht, siis on kindel, et sisemine võitlus peab jääma vähemaks ja võitlusejuhud tagasihoidlikumaks. Niisugustel asjaoludel näib olevat vajalik, et rahva ja ta üksikute liikmete vahel rahu ja koostöö mõte ning side aset leiaks. Kordan veel kord, et sel puhul ei tarvitse olla kõik ühel arvamisel, kuid teatav leplik koostöö peab siiski olema. See on tingimuseks, et rahvas saaks raske olukorra tervikuna üle elada. Möödunud aastal kui ka praegu olen meie rahva keskel märganud soovi üksteisega rahu elada ja töötada. Ütlen otsekoheselt, kõigis meie rahvakihtides olen märganud seda tahet, nii põlduhariva rahva, kui ka töölise ja mitmesuguste teiste elukutsete juures. Sel viisil tahe ühiselt töötada ja ühiselt aru saada praeguse aja raskustest näib olevat Eesti rahva seas väga üldine. Selleks aga, et see tahe tõepoolest ennast tegelikus elus väljendaks, on vajalik, et riigivõim ja kogu rahvas õiglaselt suhtuks elanikkonna eluliste tarvetele. Kui edaspidi raskused veelgi suurenevad, siis seda rohkem on vajalik, et see pisku, mis meie käsutuses seisab, oleks õiglaselt korraldatud kogu meie elanikkonna jaoks. Ja selles seisabki meie edaspidine koostöö ja rahu kandmine. Ma tean, et säärane õiglane suhtumine kõigile elanikkonna kihtidele ei ole kerge toimetus, sest see, mis näib ühtedele vähesena, võib teistele tunduda rohkena, ja see, mis ühtedele paistab rahuldavana, tundub teistele puudulikuna. Aga elu on juba nõnda, et ei saa nõuda, et ülesanded peaksid tingimata olema kerged, ega ei saa nõuda, et kõik nõuded oleksid sajabrotsendiliselt rahuldatud. Järelikult meie kõikide ülesanne seisab selles, et me oma rahva elunõudeid püüaksime minimaalses ulatuses ja õiglaselt rahuldada. Kui selle ülesande jõuame täita, siis oleme väga palju saavutanud.

Tahan loota, et kui see mõte ja teadmine, et meie raskeil aegadel peame kokku hoidma ja üheskoos oma nõudeid vähemal arvul rahuldama, meie rahvas läbi tungib, siis oleme tugev rahvas ja siis jõuame ühistes raskustes elukuristiku veerel kõndides end siiski hoida ja säilitada.

Jääb järele vaid küsida, kas meil tarvitseb niisuguseid ohvreid tuua, kas on meil niisuguseid enesekitsendusi tarvis ette võtta. See küsimus on suurema ulatusega ja seisab selles, kas meil on lootust niisuguste enesekitsenduste abil jõuda teatavaile tõelistele või vähemalt tõenäolistele tulemustele. Sellele küsimusele olen püüdnud endale isiklikult juba ammu

ikka ja jälle vastust anda, ja lubage, et ma oma mõtteid teile siinkohal avaldan nende tulemuste kohta, millistele isiklikult olen jõudnud.

Olen sügavas veendumuses, et rahvad on ikka lähemalt seotud selle maaga, kus nad asuvad. Me ei armasta oma isamaad mitte ainult sellepärast, et me teda lauludes oleme õppinud hindama. Iga maa, kus mingi rahvas asub, on tõepoolest see taimelava, millel see rahvas üldiselt oma elujõudu võib saavutada. Nõnda nagu ükski taim ei saa olla ega püsida ilma et ta juured ei oleks suunatud maa sügavusse, nõndasama ka ei saa rahvas elada, ilma et ta ei oleks seotud teatava maa-alaga. Seepärast kui laulame oma hümni ja oma maad armastame, siis see on ühtlasi hümn sellele ürgjõule, millest hoovab välja kõik see, mis rahvale on vajalik ja milleta pole rahvast. Ma ütleksin veel rohkemgi, — maa, millel teatav rahvas asub, ühes kõige selle ruumiga ja õhuga, mida see rahvas sisse hingab, õigupoolest ongi see, millega rahvas on seotud kogu maailma laotusega. Maa on seega igavik ja maa kaudu ja abil rahvas ongi seotud igavikuga. Maa on seega rahvale suurel määral selleks, mis taimelava taimele. Kui taimelava on halb, siis ei ole ka taimel seal kasvu.

Sellelt seisukohalt küsime, missugune on eesti rahva taimelava ja kas võiks püsida see rahvas, kes sellel maa-alal asub. See maa, kus asume, pole sadade ja tuhandete aastate jooksul olnud vaikne koht, kus tuuled ei oleks puhunud, vaid kust mitmesugused tõmbetuuled on läbi käinud nii idast ja läänest kui ka põhjast ja lõunast. Kõik see näitab, kuivõrd tuulte pöörises meie maa asub. Kuid ta on ühtlasi niisugune koht, mis annab võimaluse sellel maal elavale rahvale siin edasi elada, nii et rahvas, kes siin asub, saab ikka püsida. Aga selle maa asend ise on seda rahvast ka õpetanud siin elama. Meie maa on õpetanud meie rahvast tugevasti kinni hoidma oma maakamarast. See rahvas siin ei ole rändav ega kerge-meelne, vaid reaalselt hindav rahvas. Teised meie sugurahvad ei ole kunagi niisugusel määral oma maaga kinni köidetud olnud, teised on rohkem liikuvad olnud ja elutuuled on nad ära puhunud. Aga Eestis on tema rahvas hoidnud tugevasti oma maast kinni. Me teame, et iga taim, mis surub oma juured sügavasse maapinda, ei ole põua ega teiste ohtude poolt nii kergesti hävitatav. Taimed, mis tugevasti oma juurtega on tunginud maapinda, elavad ja kannatavad üle ka kõige raskemadki põuaajad ja tuulte pöörised. Sääraseks taimeks on osutunud ja osutub ka edaspidi Eesti rahvas omal maal.

Ma tahan sellega ütelda, et eesti rahval on palju elujõudu ja erilist suutmist oma maast kinni hoida. See viimane ongi tema elujõud olnud. Seepärast, kuigi ajaloo jooksul on tulnud siia võõraid idast ja läänest, põhjast ja lõunast, ei ole nad siia sisse juurdunud; nad on olnud väline kiht ning vaht, ja kui on tulnud teised tuuled, siis nad on siit läinud, kuna meie rahvas on jäänud.

Kui kõike seda tähele paneme, siis mul on ikka usk sellesse maasse, kus meie esivanemad mäletamata aegadest saadik kuni praeguseni on elanud. Meie rahvas, kes oma maa külge nii tihedasti on seotud, on selle tõttu kasvanud ühtlaseks rahvaks, kes igasugustele külmadele ja tuiskudele on suutnud vastu panna. Seepärast arvan, et see rahvas on see, kes oma maad hinnates ja armastades oskab ka praegustel aegadel kitsast purret mööda üle minna teisele poole kuristikku ja seda mitte lahus, vaid üheskoos, mitte nii et üks langeb, vaid sel teel, et kõik hoiavad üksteise käest tugevasti kinni, ja kui üks peaks purdelt langema, siis teised tõsta-

vad ta üles ja lähevad jälle üheskoos. See on rahva saatus, kes tahab säästa ennast, oma jõudu, oma riiklikku ja ühiskondlikku elu ja olemist ning oma tulevikku. Peame hindama seda maad, kus meie esivanemad on elanud ja väärtusi loonud. Ja kui hindame seda maad ka edaspidi, siis järgnevaile ja jällejärgnevaile põlvedele annab see palju usku ja elujõudu, nagu seda seni on olnud.

Klassijuhatajast noortejuhina.

Leida Kalling-Kant.

„Õpetaja osutub klassi loomulikuks juhiks siis, kui klass teda n. ü. omaks võtab . . .“

A. Kuks. (Eesti Kool. Sept. 1939.)

Klassiadministratsioon, õpilaste edasijõudmine õppeaineis, klassiterviku, ühtlasi üksikõpilaste allumine koolidistsipliinile — need on peamisi konkreetseid küsimusi, mis kuuluvad klassijuhataja tegevuspiirkonda. Seejuures kogu tegevust läbib ja põimib ühiseks tervikuks kohustus kasvatada. Et klassijuhataja-õpetaja suudaks luua n. ü. kasvatusliku põimiku, selleks vajab ta esmajoones pedagoogilist annet kui ka ettevalmistust. Kuid õigupoolest peamiseks kasvatustöö edu pandiks on rõõm noortest ja kontaktist noortega. Teatavasti sama ainet aastate jooksul korduvalt õpetada kui ka samu kasvatuslikke nõudeid teostada — võib väsitada, kuigi võidakse oskuslikult rakendada meetodilisi variatsioone. Elustava ja ikka uudse ilme koolitööle annavad kasvandikud oma alatasa uuenevas koosseisus. Kui kasvatajal on rõõm uutest tutvustest oma kasvandike näol, kui ta heameelega otsib ja loob kontakti igäuhega nendest, ühtlasi nende kogumiga klassiühiskonna näol, kujuneb kasvatustöö intensiivseks.

Klassijuhataja loob pedagoogilise vahekorra üksikutega, kui tal jätkub mitte ainult vormilist pedagoogilist huvi oma õpilaste vastu, vaid ka pedagoogilist inimlikku huvi. Teatavasti kujuneb kergesti nn. korralike õpilastega selge ja lihtne vahekord, kusjuures kasvataja nende õpilaste siseelust ja arengusuunast õigupoolest niihästi kui midagi ei tea. Samas aga nn. murelapsed on need, kelledest igakord ei vabaneta kooli-poolpäeva lõppedes. Sageli õpetajad avaldavad, et peamiselt „kadunud lammastega“ on neil tulnud teha otsesest kasvatustööd. Samuti kerkiavad õppenõukogudes kasvatusküsimused peamiselt negatiivsete nähtuste puhul.*) Iseendast pole selline nähtus laiduväärne. Ometi tekib sel puhul küsimus, kas pole teatavaks pedagoogiliseks kaotuseks asjaolu, et korralike õpilaste ja kasvataja vahel püsib distants, mis jätab need õpilased üksi juhtudel, mil nemadki vajaksid õpetaja kasvatavat juuresolekut, kuigi nad pole mingi eksimusega toime saanud.

*) Vrdl. V. Alttõa, „Kooli õppe- ja kasvatustöö arendamiskava“, „Eesti Kool“ nr. 6 — 1937, lk. 347.

Kuid niipea kui klassijuhataja, aetuna pedagoogilisest sisejõust ja huvist, on võitnud klassi usalduse, ühtlasi leidnud lähenemistee üksikõpilastega, kerkivad iseendast kasvatusülesanded kui ka nende teostamisvõimalused. Ühiskondliku, korrektse ja kõlbelse isiku kujundamisele on mõeldav asuda alles siis, kui on olemas vastastikuse usalduse ja poolehoiu sild kasvandike ja kasvataja vahel. Sellise silla esimeseks tingimuseks on, kui võrd suudab kasvataja oma kasvandikke võtta individuaalsete inimestena, aga mitte tähestiku järjekorda asetatud šabloontüüpidenä. Olgu siinkohal meenutatud eesti suurt pedagoogi P e e t e r P õ l d u oma kokkupuuteis kasvandikega. Tema suutis 7—8-aastastest lastest kuni täiskasvanuteni igähele otsekohe sisendada veendumuse, et kasvandik, olgu see kes tahes, polnud temale mitte ainult teatava klassi õpilane „mis-teienimi-nüüd-ongi“, vaid inimene, kellega on kui mitte heameel, siis vähemalt tõsine huvi tuttavaks saada ja seda tutvust säilitada. Kasvandiku nimi ja vanemad; huvid, mõtteavaldused ja võimed, samuti kui vead ja raskused, — kõik, mis kuulub tema isiku juurde, näis olevat oluline ja huvitav. Millist usaldustunnet tekitab selline suhtumine kasvandikesse, on psühholoogiliselt mõistetav, pealegi tegelikult kogetav kõigis inimvahekorras.

Klassikogumi juhtimisel tuleb arvestada massipsühholoogilisi nähtusi. Tekkivate meeelude, suundade ja rühmitumiste taktiline ja otstarbekas juhtimine nõuab klassijuhatajalt tõelise noortejuhi võimeid, mis võimaldavad õpetajal olla seltsimehelikus usaldusvahekorras kasvandikega, ühtlasi säilitades oma autoriteedi. Kui klass tuleb oma juhataja juurde oma muredega ja kahtlustega, aga samuti oma rõõmude ja naljadega; kui klassil on vajadus juhatajaga jagada oma häid ja kurje päevi, — siis on klassijuhataja noortejuht, keda klass on omaks võtnud.

Koolielus tuleb ette selliseid erandjuhtumeid, kus klassijuhatajale jääb klass täiesti võõraks, vahekord on puht-vormiline, kuid sisuliselt klassi vaimseks juhiks on mõni teine õpetaja. Seega õppenõukogu määras ühe, aga klass ise võttis omaks teise, võib-olla seni olnud klassijuhataja. Sellisel juhul nõuab kolleegiaalset peentunnet tekkinud olukorra lahendamise nii, et noored poleks kahjustatud ega ka kolleegide omavaheline läbisaamine.

Kahtlemata on pedagoogiliselt kahjustav n. ü. healt klassijuhatajalt juhataatava klassi „äravõtmine“ juhuslikel ja põhjendamata motiividel. Sest oma ülesannete kõrgusel olev klassijuhataja teeb seda tõhusamat kasvatustööd, mida enam õppeaastaid ta on seotud teatava klassiga. Oma ülesandeid pealiskaudselt võtvast klassijuhatajast vabanemine on klassile omakorda õnnistuseks. Kuid sagedane klassijuhatajate vaheldumine (kas õpetajate lahkumise või mis tahes muil põhjusil) on pahim olukord. Klassiühiskond ei lähene uustulnukale nii kergesti, kui teatav kontakt oli loodud eelmisega, või jälle, kui eelmisega oli halbu kogemusi. Klass võib tõmbuda endasse ja elada intensiivselt oma elu, vaadates järjekordsele uuele klassijuhatajale kui mööduvale nähtusele. Kui klassis on tugevaid juhiomadustega õpilasi, võivad need asuda klassiühiskonda juhtima, mõnikord muutes oma klassiriigi „kõvaks pähklik“ õppenõukogule, kui ei leidu ühtegi õpetajat, keda noored oma juhina tunnustaksid.

Siit kõrvalprobleem: noor juht noorte eneste seast täiskasvanud juhi või juhataja kõrval. Leidub õpetajaid, kes klassiühis-

konnas esilekerkivaid noori juhte igal juhul ei tunnista, neid püüavad „väikseks teha“ ja neis näevad kooli korda ja õpetaja autoriteeti ohustavaid tegureid. Nõnda suhtuvail õpetajail puudub vist küll sügavam pedagoogiline ja noorsoopsühholoogiline arusaamine. Sest kuigi noorte seast rõusnud juht võib negatiivse suuna anda kogu klassile, siis samavõrra võib ta positiivselt ja kogu kooli kasvatusüsteemile tõelise toena kaasa aidata, kui aga pedagoog oskab teda teha liidulepinglaseks, andes noorele juhile organisatoorseid ülesandeid, rahuldades sobivais piires tema tegutsemise kui ka enese-maksmapaneku vajadust. Kahtlemata on õpilaste omavalit-suse üks õigustavaid motiive — peamise, s. o. ühiskondliku kasvatuselise kõrval, — juhikalduvustega õpilastele anda positiivseid tegutsemisvõimalusi, et nende energia kuluks nende eneste kui ka kooli kasuks, mitte tuulispäise opositsiooni või mõttetute vempude organiseerimiseks. Pole kunagi karta, et noor juht „tõukaks troonilt“ täiskasvanud juhi, kui viimane seisab oma ülesannete kõrgusel. Küll aga on korduv nähtus, et nõrgal ja ebasobival kasvatajal võidakse elu kibedaks teha klassis, kes järgneb nende eneste seast rõusnud noorele „ninamehele“.

Õige huvitavalt käsitles neid kasvatusprobleeme küsimuses olevailt piirimaill aastal 1939 suuremais linnades näidatud Ameerika film „Poiste linn“ Mickey Rooney'ga ühe peaosalisena. Seal noor võllaröög on ülbelt tõrges kasvataja vastu ja kasvatusasutuse ühiselus talumatu. Asutuse juhataja asub „pedagoogilisse võitlusse“ selle negatiivse tüübiga, teda korduvalt „lüües headusega“, kuni Saulusest saab Paulus. Senine mahakiskuja asub kogu noorusliku energia ja vaimustusega tegevusse „poiste linna“ hüvanguks. — Väga põnev ja huvitav film eriti elukutselistele kasvatajatele. *)

Siinkohal kerkib küsimus, kas leidubki igas kooliklassis juhte ja intensiivset omaelu. Teatavasti on klasse, kus õpilased kuidagi elavad ära üks-teise kõrval, ei organiseeri erilisel midagi, ei tee õpetajaile raskusi ega ka erilist rõõmu. Selliseid vaigse vee seisundis olevaid klassiühiskondi leidub. Kuid tormitsejaid ja aktiivsusest ülekeevaid leidub kindlasti niisama palju, kui mitte rohkem, peamiselt loomulikult noorusikka jõudvate ja jõudnute koosseisus, s. t. keskkoolis ja gümnaasiumis.

— Üks ema tegi tähelepanekuid oma tütre juures, kuidas viimane, olles jõudnud keskkooli, ei tunne enam muud autoriteeti kui oma klassi, — milline on tüübiline näide murdeaaliste noorte sügavast ühiskonnameelest, ühtlasi ühiskondlikust mõjustatavusest nii heas kui halvast. „Meie klass“, „meie tüdrukud“ on vääramatuks tooniandjaks igas küsimuses. Kui „meie klass“ suhtub arvustavalt teatavasse õpetajasse, ei leidu maa peal võimu, kes viimase renomeed veel päästaks. Kui klassijuhataja enesele vabaduse võttis murda sõna klassile antud lubaduse puhul, siis on „sillad lõhutud“ tema ja klassi vahel. Sama klassivaimu mõju kajastub ühtlasi muus küsimusis, nagu soeng, riietus, harrastusalad ja kas või kino lemmikud. — Ilmselt on antud juhul tegemist klassikogumiga, kes intensiivselt elab oma ühiselu, ühiselt omaks võttes nii tõdesid kui väärarvamusi. Kui sellisele erksale noorteühiskonnale leidub täiskasvanud juht, kellele noored valmis on avama oma klassi ust — sümboolselt, siis seisab kasvataja viljakandval tegevuspinnal.

*) Oleks soovitatav õpetajate päevade või kogumiste puhul demonstreerida mõnda head pedagoogilist filmi, millele järgneks ettevalmistatult juhitud diskussioon. Sellise „näitliku õppetunni“ arvel poleks kahjustav vähendada sõnaliste ettekannete üldarvu.

— Üks õpetaja jutustab: Üsna ootamatult tõstab küllalt väikeses noorusealistest tütarlastest koosnevas klassis üks õpilane küsimuse: „Mul on vahel suur tahtmine oma kodust ära põgeneda. Mis te sellest arvate?“ Õpetaja ei võta olukorda valju formaalsusega ega reageeri mässumeelset tüdrukut manitsevalt või kodu voorusi ilukõneliselt esilemanavalt. Ta jaa- tab võimalust, — et võib küll selline tahtmine tekkida mõnel juhul. Ta küsitleb edasi — põhjusi. Tüdruk arvustab oma kodu ja kirjeldab ava- meelselt väärnähtusi, mis on tööpoolest vaidlematud ka objektiivselt küsi- musele vaadates. Leidub korraga klassis veel teisigi, kes julgevad ette tuua, et nemadki vahel tahaksid põgeneda. On mõistetav, et õpetaja ei saa nõu anda, et põgenetagu aga peale. Aga samuti poleks õige asuda pieteetlikkusest kodu mõiste vastu kaitsma millist tahes kodu. Kõne all olev õpetaja võttis tõusnud probleemi tõepäraselt ja noori mõistvalt, selgi- tades taktiliselt paratamatut sidet vanemate koduga ja mässumõtetest vabanemist olukordade muutumisel, — ning muidki ühtlasi kerkinud küsimusi. Väike klassikoosseis, usalduslik vahekord ja õpetaja takt luba- sid puudutada sellist hella küsimust kui noore soov oma kodust põgeneda. Noored tuisupead leidsid vastuse, ühtlasi moraalset tuge oma kahtlustes. Usaldusvahekord õpetajaga süvenes veelgi ja noored nägid temas oma juhti, kellele puistada südant ja kellelt otsida nõu teisteski tõsistes küsi- mustes.

Antud näide märgib ära sedalaadi olukordi, mis nõuavad täiskasvanud noortejuhi kasvatavat juuresolekut, kuigi pole tegemist koolikorra rikkumise- ga või mõne muu teoks saanud eksimusega, siiski osutub õnnistuseks noortele kasvatus, mida nad vastu võtavad avatud südametega.

* * *

Et anda võimalust klassijuhatajale oma juhtimistööd koordineerida, esineb eesti koolide tunnikavades kolmat õppeaastat **k l a s s i j u h a t a j a - t u n d**, mis on sisse seatud Algkooli, keskkooli ja gümnaasiumi tunnikava määruse § 3-nda alusel *), milles ühtlasi määratakse uue tunni ülesanded ja sisustamine: „... Klassijuhataja-tunnid tuleb kasutada õpi- laste kavakindlaks kasvatuslikuks juhtimiseks ja ringide töö korraldami- seks. Klassijuhataja-tunni sisustamiseks õppenõukogu kinnitab eri töö- kava.“

Klassijuhataja-tunni sisustamise küsimuses on korduvalt sõna võetud juhtivate koolitegelaste kui ka tegelike õpetajate poolt. Samuti on antud tunni kavastamise näiteid, „Eesti Kooli“ veergudel O. J. K i i s e l i poolt nr. 7 — 1937; A. K u k s i poolt nr. 9 — 1937; A. H a b e r m a n n i poolt nr. 3 — 1938. R. K l e i s („E. K.“ nr. 10 — 1938) esitab klassijuhataja- tundide kava progümnaasiumile, reaalkoolile ja gümnaasiumile õppeaas- tate järjekorras. Viimane kava on osaliselt aluseks olnud teiste mitmete eeskujude kõrval Tartu Keskkooliõpetajate Ühingu vastava komisjoni poolt väljatöötatud kavale, mis Õpetajate Koja keskk.- ja güm.-õpetajate sektsiooni trükitud väljaandena 1939. a. lõpul on laiali saadetud kõigile vastavaile koolidele. Nagu asjaomastest ringkondadest kuuldub, on antud klassijuhataja-tundide kava mõeldud esialgse eeskujuna ja katseliseks rakendamiseks. Kava pakub õppenädalatega arvestavalt tunniteemadeks jaotatult tiheda k a s v a t u s l i k u j u h t i m i s e k a v a progümnaasiu-

*) Haridusministeeriumi Teataja nr. 17 — 1937, lk. 235 jj.

mile, reaalkoolile ja gümnaasiumile. On püütud haarata õppiva noore ja ühiskonna liikme kohustusi, käitumise ja inimvahekordade küsimusi, tervishoidlikke, maailmavaatelisi ja kõlbelisi kui ka elufilosoofilisi probleeme. Kava on küllalt põhjalik ja väärtusliku inimese teadliku kujundamise küsimusi ammutav.

Nagu maksva määruse põhjal sihtjoonena esineb „õpilaste kavakindel kasvatuslik juhtimine“, niisama näitavad nimetatud kavad tõsist püüdu kooli kasvatustööd viia läbimõeldud süstemaatilisele alusele. Seega valitseb praegu meie koolipedagoogikas tendents kavakindlalt suunata kasvatustööd ja, kui võimalik, omaks võtta vastavad ühtlustatud ja üksikasjalised kavad.

Kuid teatava kaaluva ettevaatlikkusega tuleb võtta küsimust, kui võrd õieti tohivad üksteist katta nn. kasvatuskava ja klassijuhataja-tunni kava. Kasvatuskava alusel juhitakse kavakindlat kasvatustegevust. Aga kas tohib ühe — küll kogu kooliaega läbiva — nädalatunni kavasse mahutada kogu ühiskondliku, haritud ja kõlbelise inimese kujundamise nõudeid ja juhiseid? Teatavasti realselt klassijuhataja-tundidest osa aega kulub pidevalt igasuguste korralduste läbi viimiseks, n. ü. asjaajamiseks, mida varemalt tehti osalt vaheajast, osalt klassijuhataja ainetunnist. Kui kavakohaselt enamasti klassijuhataja-tunni teemaks on kujunenud mingi kasvatuslik küsimus, mida tuleb käsitleda olgu vestluse, sobiva lektüüri või õpilase referaadi varal, siis ei tohiks igal juhul silma kinni pigistada teatava pealiskaudsuse hädaohu ees. Sest vähe kasvatuslikku jõudu on ülelibiseval sõnalisel selgitamisel ja retseptide andmisel, kuidas peab õieti toimima, käituma, tundma ja mõtlema.

Oleks mõeldav ja soovitav klassijuhataja-tunni kava koostada teatava üldjoontes antud raamkavana, mille najal iga klassijuhataja oma äranägemisel ja klassi eriilmel arvestavalt koostab lähema kava, mis oleks seevõrra painduv, et ei tarvitseks üle parda heita kasvatuslikke probleeme, mis klassi seaksid ja üle kõige huvitaksid, kuigi vahest selletaolist pole antud õppeaasta kavas ettenähtud. Sest paratamatu erinevus on õpetuse ja kasvatus vahel selles mõttes, et õpetuses saab palju vabamalt, kuigi teatavais raamidest, teemasid paigutada ja järjestada. Kuid kasvatuslik juhtimine nõuab parajasti aktuaalse ja tulipunktis oleva küsimuse lahendamist, kuigi vahest kava järele tuleks oodata järgmise õppeaastani. Kui ei arvestata kasvatajate ülesannete edasilükkamatust, siis on tegemist eksitava tardumusega, mis on vastolus elu — kaasa arvatud pedagoogilise elu — alalise liikuvusega.

Pedagoogilisis ringkonnas on juttu olnud ühenduses klassijuhataja-tunni sisustamise küsimusega tarvidusest teatava klassijuhataja käsiraamatuga järele. Selline käsiraamat võiks olla suureks kasuks, kui ta juhiseid annab mitte ainult klassijuhataja-tunni sõnalis-õpetliku osa kohta, vaid olulistest joontes kogu kasvatuskava ja selle teostamise kohta ning viimasega ühenduses ja kooskõlas käsitleb klassijuhataja-tundide sisustamist. Kõige selle juures tuleks teravasti silmas pidada reaalelu ja reaalseid olukordi, et kavad ja sõnaline kasvatus ei kipuks eluvõõralt kõrgeisse regioonesse, et püsiks ikka käeulatuses, n. ü. toetavas kontaktis üksteisega kasvandiku ja ümbruse tõsielu — ühelt poolt, kasvandiku parema mina püüdlused ja kasvatus teostajate nõuded ja juhised — teiselt poolt.

Klassijuhataja-tund on olnud vaieldavaks probleemiks õpetajate omavahelises ringkonnis. Osa õpetajaid väidab, et nad ei oska midagi peale hakata, kui jooksvad küsimused ja korraldused läbi on. „Sõnade tegemine“ ja moraalitsemine olevat vastumeelne enesele ja õpilastele. Teiselt poolt on küllalt neid õpetajaid, kes väidavad, et sellelaadse tunni järele on suur puudus, et nad ei jõudvatki huvitavaid kasvatusküsimusi ja klassi poolt tõstatatud probleeme kõiki lahendada. Niikuinii kannatanud enne mõni õppeaine või kärbitud vahetunde, kui oli tarvis leida aega kasvatuslike küsimuste käsitlemiseks.

Kahtlemata on nii, et oma ülesannete kõrgusel seisva klassijuhataja käes osutub temale usaldatud nädalatund õnnistuseks. Kui aga klassijuhatajaks on õpetaja, kes sisemiselt ja huvialaliselt ei ole noortejuht ega tunne rõõmu kooselust noorteühiskonnaga, siis ei kujune antud „juhtimise tund“ viljakaks selgi juhul, kui käepärast on üksikasjalised tunniteemad ja saateained.

Igal juhul tuleb kasvatajal hoiduda tuluta sõnade tegemisest kasvatajate nimel tunni piirides, et ei tekiks olukorda, kus „head õpetused“ ilusasti „läbi võetakse“ ja ühtlasi kõrvale pannakse, nagu õpitud tükk kunagi, mis on määratud unustamisele. Sest käitumise kui ka teiste igapäevase-elu teostamise küsimustega on lugu nii, et võidakse neist rääkida, refereerida, teiste kõnesid kuulata — ja ometi ei käituta ega elata kuulatud ja räägitud juhiste kohaselt, või siis vahest erakordselt, kas näiteks õpetaja järelevalve silma all või kuidagi erakordsesse miljõesse sattunult. Siis aga on kohe märgata, et noor on tõmmanud enesele selga „pühapäevakuue“, mis tal hästi ei istu. Ta pole näiteks oma igapäevases elus harjunud täiskasvanu teretamiseks püsti tõusma ja teeb seda nüüd kohmakalt, tundes end seejuures halvasti. Elava inimese mitmekülgse kujundamise osas jääb ikka peamine tähtsus praktilisele. Mida vähema seletamise ja refereerimisega noor omandab käitumisvormid ja seisukohavõtvõime tekkivais olukordades, seda loomulikumalt ja „valuta“ suudab ta esineda ja õieti toimida, seejuures säilitades kindla enesetunde.

Seepärast ei tohiks liiga suurt kaalu anda klassijuhataja-tunnile kasvataja väärtuse seisukohalt, nii umbes, et teatav küsimus on teatava klassi kavas läbi võetud, seega „küps“ ja lahendatud. Kuid vaieldamatu on tunni tähtsus noorte juhtimistöe koordineerimise seisukohalt. Ühtlasi tekitab vastava tunni eksisteerimine kasvandikes ja — võib-olla veel rohkem — lastevanemais teatavat respekti kooli kui kasvatusasutuse vastu. Kuigi kool teeb ja on alati teinud kasvatus tööd, lisab vastava tunni asutamine väärikust kooli kasvatuslikele taotlusile.

Kui määruse alusel klassijuhataja-tunni ülesandeks on ühtlasi määratud „ringide töö korraldamine“, siis seegi näitab, et antud nädalatund peab haarama kooli igapäevaseid kasvatusülesandeid, kaasa arvatud kooliga seoses toimuva vabategevuse, s. o. ringide töö näol. Klassijuhatajal, kes tõelise noortejuhina tunneb oma klassi ilmet, üksikrühmituste ja üksikute kalduvusi ja tegevussuundi, tuleb tegutseda juhtivalt, kujundades dünaamiliselt eluliseks kogu kasvatus tegevuse.

Metoodilisi märkusi ladina keele õpetuse kohta.

Joh. Aavik.

Niihästi oma materjali hulga ja ulatuse kui ka oma õpetusviisi, meetodi poolest on ladina keel üks kõige väljakujunenumaid ja selgejoonelisemaid õppeaineid koolis. Seda tingib ka tema kui ammu surnud ja seetõttu muutumatuna püsinud keele iseloom, mida niisugusena on uuritud ja õpetatud ligi 2000 aastat.

Kuna ladina keele õpetus ei taotle kõnelemise oskust ja viimasel ajal ka mitte keele korrektset haldamist kirjalikus väljenduses — seda ei olekski kuigi palju võimalik saavutada kolmeaastase kursusega —, vaid päämiselt tekstide passiivse mõistmise, tõlkimise ja analüüsimise võimet, siis võib ta õpetamise meetod olla ka kõige intellektuaalsem, mõistusepärasem ja grammatilisem, mis aga siis eeldab õpilasil arenenud abstraktsiooni- ja teadliku suhtumise võimet keelelistele nähtustele ja seda ka arendab. Sellest — matemaatika kõrval — ladina keele õppimise suur abstraktset mõtlemist koolitav ja üldse hariv mõju.

Võiks koguni ütelda, et see keeleõpetuse selgejoonelisus ja kogu õppeaine käsitlemise viis evib koguni teatavat elegantsust.

Seetõttu on ladina keel üks kõige mõnusam ja kergem õppeaine õpetamiseks — eeldusel muidugi, et nii õpetajal kui õpilasil on tarvitada hääd õpperaamatud — hästikoostatud seletuste ja sõnastikuga varustatud luge- mik-grammatikad ja tekstiväljaanded.

Kui siin siiski kirjutame ladina keele õpetamise metoodilisest küljest ja tahame anda mõningaid sellekohaseid juhiseid nii oma isiklike kogemuste kui koolides tehtud tähelepanekute põhjal, siis on see sellepärast, et oleme veendunud, et praeguse tundide arvu juures — igas klassis 5 nädalatuundi — saaks kergesti õpetuse tulemusi teha veel märgatavalt paremaks, kui tõhusamini rakendada teatavaid metoodilisi võtteid ja vältida eksisamme.

Vaatleme nüüd üksikult eri külgi ja elemente, milledest ladina keele kursus ja õpetus koosneb.

G r a m m a t i k a. — Ladinakeelsete tekstide teadliku mõistmise esmajärgulise tähtsusega eelduseks, selle *conditio sine qua non*'iks on kõigepeält morfoloogia (deklinatsiooni, konjugatsiooni ja komparatsiooni) hääd tundmine. Õpilane peab võima iga tekstis esineva vormi kergesti ära tunda (eeldusel muidugi, et ta teab, millisesse deklinatsiooni, resp. konjugatsiooni sõna kuulub). Nii näit. vormi *militibus* kohta peab ta kohe võima ütelda, et see on mitmuse datiiv või ablatiiv, ja vormi *reverti* kohta, et see on *indicativus perfecti* või *infinitivus praesentis*, olenevalt kontekstist. Samuti peab õpilane antud sõnast võima õigesti ütelda nõutud vormi. Seejuures on tähtis, et sõnade deklimeerimine ja konjugeerimine läheks õpilasel küllaldase ladususega, ka kaht eri deklinatsiooni sõna kõrvuti deklimeerides (näit. *miles Romanus* või *nomen clarum*). Samuti peaks õpilane promptselt võima ütelda küsitud üksiku vormi või ära määrata tekstis esineva. Kes eksib või isegi liig kauaks peatub ja liig kaua järele mõtleb, see teab halvasti, sest ta on pääliskaudselt, puudulikult ja lodevalt õppinud, lihtsalt mitte küllaldaselt ära õppinud, ja niisuguseid vastuseid ja „teadmisi“ võib ainult puudulikuks hinnata. Õpetajad ei peaks säärast

lodevat õppimist mitte läbi laskma, sest päale selle et see kisub alla klassi teadmiste taset, mõjub see ka kasvatuslikult halvasti: see kahjustab õpilaste iseloomu, harjutades neis lodevust ja vedelust.

Kirjalikud harjutused. — Morfoloogia omandamiseks on otstarbekas anda koduste kirjalike ülesannetena peagu igaks tunniks sõnu deklioneerida või konjugeerida, mõnikord ka omadussõnadest võrdlusastmeid moodustada (ka adverbe), millised ülesanded kohe tunni algul kontrollitagu (kas on tehtud) ja lastagu üles ütelda. Need ülesanded olgu ainult nii suured, et nende sooritamine kodus ei võtaks õpilaselt rohkem aega kui kõige enam 15 min. Nimisõna on soovitatav muuta lasta koos mingi omadussõnaga (näit. *nomen clarum, urbs magna, miles fortissimus, passus brevis*) või omadussõnalise asesõnaga (näit. *nullus homo, quae legio, hoc genus*). Kuna verbil on rohkesti vorme, siis võib konjugeerimisharjutusi üles anda ainult osaliselt, näit. kord kõik minevikud aktiivis, teinekord samad vormid passiivis, siis kõik konjunktiivid aktiivis või passiivis, siis jälle kõik infiniitivid ja partitsiibid ning gerundivum ja gerundium. Partitsiipide suhtes tuleks nõuda ka eestikeelseid tõlkeid. Kuna kõigi pöörete kirjutamine võtab palju aega, siis võiks sageli lasta kirjutada ainult 1. ja 3. pöörde ainsuses ja mitmuses (näit. *caperer, caperetur, caperentur*), seda enam et viimased kaks tegelikult kõige sagedamini esinevad tekstides.

Niisugused kodused kirjalikud muutmisharjutused ei ole õpilastele sugugi mitte koormavad, annavad aga pikapäale häid tulemusi. Seepärast tuleb otse imestada, kui vähe õpetajad taipavad kasutada seda metoodilist võtet! Suuliselt klassis läbi küsida kõiki õpilasi on võimatu, kui klass vähegi suurem (juba üle 20 õpilase). Kas kodune kirjalik harjutus tehtud, saab kontrollida iga õpilase juures; see võtab rohkeimalt vaid 2 minutit aega. Harjutuse ülesütleamiseks läheb 3—5 min., seega kokku 5—7 minutit tunni algusest. Seepärast võib niisuguseid harjutusi tarbe korral jätkata ka II ja III klassis (enamasti on need ikka tarvilised ja kasulikud). Juba deklioneerimiste ja konjugeerimiste puht kirjutamine aastate kestel paneb need lõppeks hästi meeles jääma ning omaseks saama.

Verbivormide ülevaatlikumaks tundmaõppimiseks ja omandamiseks on hää menetlus järgmine: kirjutatakse küllaldaste vahedega ritta verbi põhivormid; iga põhivormi lõpp eraldatakse allapoole tõmmatud pika püstjoonega; paremale poole joont kirjutatakse sellest põhivormist tuletavate teiste vormide lõpud. Nii kujuneks järgmine tabel verbist „agere“.

a g	o	e g	i	a c t	u m	a g	ere
	or		erim		us, a, um		erem
	am, -as		eram		us sum		erer
	ar, -aris		issem		us sim		i
	ebam		ero		us eram		e
	ebar		isse		us essem		
	am, -es				us ero		
	ar, -eris				urus		
	ens, -entis				urum esse		
					um iri		

Seesuguse tabeli kirjutamine antud verbist ei võta õpilaselt rohkem aega kui 5 min.

Kui sellelaadilisi harjutusi lasta korduvalt teha — igas klassis! —, siis saab õpilasile ülevaade verbi vormidest viimaks lõplikult selgeks ja

samuti oskus neid aktiivselt moodustada. Harjutust võib varieerida seega, et tuleb iga 1. pöörde lõpu järel kirjutada veel 3. pöörde lõpp ainsuses ja mitmuses ja vormi nimetus lühendatult ette, näit.:

indic. praes. act.	ag	o, it, unt
„ „ pass.		or, itur, untur
conj. praes. act.		am, at, ant
„ „ pass.		ar, atur, antur
jne.		

Üles üteldes ei tule lugeda ainult lõppu, vaid kogu vorm: *agar, agatur, agantur*.

Kolme lõppude ja vormide nimetuste kirjutamise puhul on küllalt anda üles ainult kaks põhivormi korraga, et kodune töö ei oleks koormav, sest õpilasel peab ladina keele tunniks olema veel muud kodus ette valmistada.

Tõlkimine emakeelest ladina keele. — Väga tõhusad harjutused on emakeelsete lausete tõlkimine ladina keele. Need laused peavad eriliselt moodustatud ja prepareeritud olma teatavate vormide ja süntaktiliste konstruktsioonide tarvitamise harjutamiseks. Iga uue grammatilise nähtuse ehk keelendi harjutamiseks olgu need laused alguses võimalikult lihtsed ja kerged, sisaldades ainult ühe uue keelalise raskuse (näit. konjunktiivi tarvitamine *ut*-lauseis, *cum* historicum'i puhul, kaudses kõnes; edasi cum. inf., abl. absol. jne.). Alles kui see on hästi omandatud ja, nagu öeldakse, „sulaks saanud“, võib anda lauseid ja tekste, mis sisaldavad ka varem läbivõetud konstruktsioone ja raskusi. Samuti tuleks menetella varem ka vormiõpetuse suhtes. Leksikaalselt koosnegu niisugused tõlkeharjutused sõnadest, mis on õpilasele juba enamvähem tuntud; uusi, esmakordselt esinevaid sõnu olgu neis võimalikult vähe ja kui mõni on, siis olgu need eraldi antud. Võib praktiseerida ka tagasitõlkeid, kuid eriliselt tõlkeharjutusteks prepareeritud laused on üldiselt otstarbekohasemad, vähemalt alguses.

Väga tähtis on seejuures ka iga harjutustüübi jaoks määratud lausete küllaldane hulk. Kui mõnele tüübile on antud liig vähe harjutusi, ainult mõned laused, siis on sellest vähe kasu: see on peagu kui mitte midagi. Teiseks on oluline, et enne kui hakatakse tõlkima teatavat tüüpi lauseid emakeelest ladina keele, oleks loetud ja tõlgitud samataolisi ladina keelseid lauseid nii üksiklausetena kui ka eriti sisulistest (seotud) lugemispalades.

Metoodilise külje kohta tähendatagu, et koduseks tõlkeharjutuseks antud lauseist tuleb klassis vähemalt üks osa suuliselt läbi tõlkida, s. o. nende tõlkimist harjutada; osa lauseid, mis sisaldavad ainult klassis juba läbiharjutatud keelendeid ja tõlkeraskusi, antagu puht iseseisvaks koduseks ülesandeks. Kuid mõlemate kontrollimine ja ülesütlemine tarviliste seletustega ja parandustega tuleb järgmise tunni alguses.

Niisugune emakeelest ladina keele tõlkimine on õigupoolest ladina keele õpetamise õis, ta kõrgeim vorm ja saavutus, sest see taotleb teataval määral aktiivset keeleoskust. See tegevus tõmbab pingule õpilaste kõik vaimsed võimed ja eeldab neid: teadmiste kindlus ja täpsus, selge arusaamine reeglitest, tähelepanelikkus ja taiplikkus (et midagi kahe silma vahele ei jääks, nagu maletajal vastase võimalikud käigud), abstrakt-

sioonivõime, järjekindel töö ja usinus (sest ainult sellega on saavutatav tarviline vormide, süntaksireeglite ja sõnade teadmine). Nende võimete ja omaduste vähesus paljastub siin armutult. Sellest seesuguse ladina keele õppimisviisi suur hariv ja kasvatulik mõju.

Kui võiakse juba ise enamvähem korralikult (s. o. ainult väheste vigadega) kirjutada ladina lauseid, tarvitades neis õigesti sõnu, vorme ja konstruktsioone, — konjunktiiv, passiiv, acc. c. inf., abl. absolutus-konstruktsioone —, siis saadakse palju kergemini ja selgemini aru ka ladinakeelsest tekstist autorite lugemisel, kus esinevad kõik need vormid ja konstruktsioonid.

Keele hää passiivne mõistmine eeldab teataval määral aktiivset oskust. Seepärast on ka otse autoritekstide lugemise seisukohalt kirjeldatud tõlkeharjutused kõigiti soovitatavad. Ühtlasi soodustavad ja edendavad need sõnavara paremat ning täpsemat omandamist, eriti veel kui seda teadlikult taotellakse, seega et lauseis kasutatakse sihikindlalt ikka uuesti ja uuis ühendes kõiksugu asesõnu, adverbe, prepositsioone ja konjunktsioone, samuti kui nimi- ja omadussõnu ja verbe (eriti ebareeglipäraste põhivormidega), üldse sõnu, millede frekvents on suur ja millede teadmine kuulub 1500—2000-lise põhisõnavara hulka.

Kirjalikud kontrolltööd. — Tegevus, mis suuresti tõhusab õppimist, on klassis tehtavate kirjalike kontrolltööde korraldamine. Neid peaks veerandaastas tehtama vähemalt 2, et esimese ebaõnnestumisel õpilasel võimalus oleks katsuda paremini õnnestuda järgmisel, milleks ta võib paremini ette valmistuda, olles eelmises töös näinud oma puudused ja lüngad. See kontrolltöö peab toimuma olukorras, mis luudab igasuguse lubamatu abi kasutamise. Seepärast võimalikult 4 eriülesannet, mis muidugi raskuselt olgu ühesugused.

Kõige paremaks saavutuste ja tulemuste kontrollimise näitajaks on kahtlemata tõlketöö emakeelest ladina keele, sest see haarab eneses kõik: morfologia, süntaksi ja sõnavara. Kuid see on ka eriliselt raske. Väheandelised ja hooletud õpilased teevad selles palju vigu. Aga ka keskmiste õpilaste juures eeldab see hääd ning põhjalikku ettevalmistust ja tihedat eelharjutust. Seepärast tulebki teha rohkesti sellekohaseid eelharjutusi, niihästi suulisi klassis kui kirjalikke kodus. Pääleselle tuleb kontrolltöö üldiselt anda natuke kergem kui olid viimased eelharjutused.

Üldse tuleb õpetajal vahetpidamata jälgida, et niisugused tõlkeharjutused samuti kui kontrolltööd oleksid klassi enamikule jõukohased. Kui klassi enamik teeb kontrolltöös palju vigu, siis on viimane liig raske antud või seda on eelharjutustega vähe ette valmistatud, s. o. eelharjutusi on vähe tehtud, või vähe tõhusaid, või klassi üldine koosseis ja andekus on madal, aine vastu ei ole huvi tekkinud, vaid pigem ükskõiksust, või koguni tõrksust.

Ka tõlkimise juures on tähtis, et see kergesti, ilma suurema vaevata, kobamisteta ning eksimusteta ja päämurdmisteta toimuks. Seepärast tulebki alata kõige kergemate ja lihtsemate lausete tõlkimisest ja vaid vähehaaval minna üle raskemaile.

Tekstide lugemine. — Niihästi I klassi kursuse lugemispalade kui hiljem autorite lugemisel taoteldagu teadlikku arusaamist tekstist ja selle keelelistest seikadest, mida kontrollitagu täpse tõlke ja grammatilise analüüsi nõudmisega (vormide, konstruktsioonide küsimine, lausete omavahelised suhted, miks mingis lauses konjunktiiv jne.). Teksti

teadlik keeleline mõistmine ongi ladina keele õpetuse lõppsiht ja eesmärk. Autorite lugemisel tuleb täpse tõlke kõrval võimaluse piires harrastada ka lodusamat ja kirjanduslikumat tõlget. Seepärast oleks tarviline, et ladina keele õpetaja oleks ka hää eesti keele tundja. Ebaintelligentne tõlkimine on, kui pannakse ladina lause sõnadele lihtselt vastavad eesti sõnad alla, nii et tekib eesti keelele võõras ja kohmakas sõnajärjestus, näit.: *Tum dux, quid hostes in animo haberent, cognoscere voluit* — „Siis päalik, mis vaenlastel kavatsusel oli, teada saada tahtis“. Tõepoolest, niisugune tõlkimine osutab vähest intelligentsust. Peaks tõlkima: „Siis tahtis päalik teada saada, mis vaenlastel on kavatsusel“. Algusest päale tuleb taotella, et õpilane ei tõlgiks üksikuid sõnu, vaid terveid lauseid ja — kui lause vähegi ülevaatlikum ja kergem — kohe õiges eestipärasest sõnajärjestuses.

Grammatilise analüüsiga siiski ärgu liialdatagu, sest selle läbi kannatab teksti lugemise pidevus ja sisulise külje jälgimine, mida see katkestab. Seepärast piirduagu analüüsis ainult kõige hädavajalikumaga. Ärgu kaldutagu küsima vorme, mida tekstis ei esine! Isegi kõiki tekstis olevaid vorme ei tarvitse küsida. Olen näinud juhtumeid, kus õpetaja laskis teksti tõlke puhul, seda katkestades, ainsuses ja mitmuses deklioneerida mitut tekstis esinevat sõna, küsis mõnest verbist kõik infinitiivid ja kõik partitsiivid, ja seda kõike autoritekti tõlkimise vahel, terveid laused pooleli jättes. See oli teatav meetodiline viga. Niisugune küsimine oleks mõeldav ainult eksamil (ja säälgil ilma lausete tõlkimise katkestamiseta), aga mitte harilikus töötunnis.

Nagu eespool nägime, on vormide moodustamist ja samuti konstruktsioonide ning muude süntaktiliste nähtuste tundmist otstarbekam harjutada ja küsida sellekohaste eriharjutuste kaudu, mis päalegi palju tõhusamini mõjuvad. Kui viimaste abil, eriti emakeelsete lausete tõlkimisharjutuste varal vormid ja nende tarvitamine on hästi omandatud ja õpilastele selgeks saanud, siis ei tarvitse neil enam nii palju peatuda, sest need on siis enamasti ka ladina tekstis neile arusaadavad ja selged. Näit. kes võib iseseisvalt eesti keelest tõlkides tarvitada ladina keeles abl. absolutus't *hostibus victis*, saab sellest loomulikult ammugi aru, kui see talle tekstis esineb, kus talt nõutakse ainult selle passiivset mõistmist.

Tähtis on, et ladina teksti loetaks ja tõlgitaks võimalikult pidevamalt ja ka rohkem; selle kaudu õpitakse kõige paremini ladina keelt. Ladina keele õpetuse üks puudus seisnebki selles, et kogu kursuse ulatuses lugemiseks ettenähtud tekstimäär on väga väike. Elavat keelt ei saaks kunagi kätte nii vähese lektüüriga. Seepärast tuleks aeg-ajalt korraldada ka kursoorset lugemist.

Edasi, autorite lugemisel on seda rohkem mõtet ja mõnu, mida suuremate ja paremate eelteadmistega me nende lugemisele asume. Seepärast on väga tähtis, et gümnaasiumi I klassis läbivõetav grammatika- ja lugemikukursus looks selleks vajaliku kindla aluspõhja: teatav põhisõnavara on käes, vormid ja konstruktsioonid on selged, lugemispalade mõistmine ja tõlkimine läheb lodusasti ja kerge vaevaga.

Kui aga need eelteadmised ja eeluskused on puudulikud, siis on Caesari tekstiski orienteerumine suurelt osalt väga raske ja vaevaline. Keskmisele õpilasele kujuneb see lihtselt tõlke kuidagiviisi pool-päheõppimiseks; teksti ei mõisteta mitte otseselt, vahetult, vaid ainult kätteõpitud tõlke kaudu. Keerulisemaist lauseist ei jaksata saada ülevaadet. Niisugune autorite lugemine, nagu see kahjuks nii mõnigi kord kujuneb,

on vaid väline vormitaitmine, mida õpilased tajuvad kui igavat ja päalesunnitud kohustust. Ladina keele ja stiili omapära ja selle veetluse nautimisest ei saa siin juttugi olla. Ja ometi võib nii mõndki ladina autorit nii sisult kui stiililt nautida, kui keelelise külje mõistmine enam suuremat raskust ei tee. Siia kuulub Cicero (Caesar on kuivem), eriti aga luuletajad Ovidius, Virgilius, Horatius, eeskätt esimene neist — Ovidius, kes oma suurema kerguse tõttu on õpilasile arusaadavam ja kelle värsid on harukordselt ladusad ja stiil kujukas, ilus ja luulelik, millele ladina keele ja värsiehituse omapära annab veel isesuguse lisailu. Kahju päris, kui õpilasile puuduliku keeleoskuse tõttu jääks tajutamata kõik see sisulistiililine huvitavus. Vaja, et õpilased saaksid oma töö eest ükskord ka teataval määral maitsta puu sulnist vilja, mille juured tundusid neile võib-olla natuke kibedaina . . .

Nagu iga keele, nii ka ladina keele õppimisel on oluline, et harjutaks mõistma vahetult, otseselt, mitte aga alles vaevalise analüüsi ning dešifreerimise ja kohmaka tõlkimise kaudu, enamasti ladina sõnade ja lausete asemele ritta seatud eesti vaste-sõnade ja lausete abil, mis muide on sageli ebatäpsed ja asetatakse halba järjestusse. Peetagu silmas, et tõlge on ikkagi vaid vahend teksti seletamisel ja ka selle mõistmise kontrollimiseks, mitte aga eesmärk omaette! Selle kerge ja vahetu arusaamise võime omandamiseks kasulik võte, mida õpilasile tuleb soovitada, on lugeda korduvalt üle tõlgitud ning analüüsitud lugemispalu ja tekste. Nii viisi kujuneb kõige paremini see vahetu ja otsene arusaamine, ilma tõlketa, ilma grammatilise analüüsita, otsegu loetaks emakeelt. Kuid — nota bene — selle tingimatuks eelduseks on, et tekstist on äsja täielikult ja teadlikult aru saadud ja kõik selle sõnad ning lausete tähendused on veel meeles. Seepärast, kui teiskordsel lugemisel mõni sõna või koht on ununenud, tuleb sõnastikust või märkmikust järele vaadata ja meele tuletada.

Niisugune loetu korduv ülelugemine mõnepäevase või nädalase vaheaja tagant — on tõhus võte ka sõnavara kordamiseks ja selle kindlamaks omandamiseks üks parimaid vahendeid: sõnad jäävad siis kerge vaevaga märkamatuks ja nagu iseenesest meele oma tähenduslike varjunditega sisulises tekstis.

Kuidas prepareerida järgmiseks tunniks ülesantavat teksti? Kas lasta õpilasil endil sõnastiku abil sellest jagu saada ja selle tõlge ise redigeerida? Või iga tõlkimiseks ülesantav tekst enne klassis õpilastega läbi tõlkida, seletades selle raskemad kohad? Viimane moodus on meie olukorras parem. Sest eriti autorite tekstides esineb küllalt raskemaid kohti, millest keskmised õpilased täielikult aru ei saaks, ka kui antud päätüki sõnastikus oleks seletatud iga sõna. Täiesti iseseisvaks tõlkimiseks on meie gümnaasiumi ladina keele kursus liig lühiaegne — ainult kolm aastat. Päälegi kergendab klassis tõlke ettevalmistamine ja raskemate kohtade seletamine õpetaja poolt suuresti õpilaste kodust töökoormust. Sel korral jääb õpilasil ka rohkem aega üle varem läbivõetud tekstide ülelugemiseks ja kordamiseks, mida võib siis ka suurema õigusega nõuda. Ülesantava teksti prepareerimisel klassis tuleks hoiduda liialdamast heuristilise meetodiga, mis teeb uue seletamise liig aegaviitvaks, nii et vähe jõutakse edasi ja vähe aega jääb ülesantu ning vana küsimiseks ja kursoorseks (mitte-ülesantavaks) lugemiseks. Seepärast oleksid meilgi soovitatavad tõlkeväljaanded ühes grammatiliste seletustega, mille järele õpilased

võiksid suurelt osalt ise kodus prepareerida. Siis jääks klassis rohkem muuks aega üle. Mõned pedagogid arvavad vahest, et see on „spikkeri“ järele ettevalmistumine. „Spikkeri“ järele või mitte — see pole tähtis. Pääasi, et tekstist on aru saadud ja osatakse tõlkida. Kas see arusaamine on teadlik, seda võib õpetaja silmapilk kindlaks teha analüüsi küsimisega, eriti tõlkida ja analüüsida lastes varem läbivõtetut ja selle sõnu küsides.

Värsiliste tekstide lugemine. — Värsilise teksti (Ovidiuse, Vergiliuse, Horatiuse) lugemisel pandagu suurt rõhku ladusa ja vaevata skandeerimise oskusele, mis on tingimatuks eelduseks luuleteose rütmika ja selle ilu mõistmisele. Igatahes heksameetri ja elegeilise distihhoni skandeeriv lugemine peab täiesti selgeks ja kergeks saama. Õpilased peavad niihästi teoreetiliselt teadlikud olema silpide pikkusest ja värsjalgadest kui ka omandama puht harjumusliku oskuse skandeerivas lugemises. Kõigeks selleks mõjub edendavalt kaasa, kui algusest pääle on omandatud vokaalide välte õige hääldamine sõnades, s. o. kui näit. sõnu *non, sol, res* — *novus, tamen, minus* ei hääldata mitte „nonn, soll, ress, noovus, taamen, miinus“. Samuti on tähtis muutelõppude vokaalide välte teadmine ja õige hääldamine, s. o. et hääldatakse näit. sõnu *hortis, hortos, hostes* mitte lühikese vokaaliga lõppsilbis, vaid „hortiis, hortos, hostees“, samuti verbivormi *audis* mitte „audis“, vaid „audiis“, s. o. pika vokaaliga. Kui muutelõppude vokaalide pikkust (väldet) morfoloogia kursuses ei ole õpetatud ega sellele rõhku pandud, siis tuleb enne värsside lugemisele asumist lasta omandada vähemalt olulisemad teadmised selles suhtes. See ei nõua kuigi palju aega ja vaeva, kergendab aga õige skandeerimise niihästi teoreetilist tajumist kui selle tegelikku oskust. Muide ei peaks vokaalide välte omandamine enam raskusi tegema, sest õpikuis, vähemalt sõnastiku- ja grammatika-osas, on vokaalide pikkused märgitud, ja kui õpetaja siin õigevärtelist hääldamist nõuab ja ise õieti hääldab, siis õpitakse ühes sõna ja muutevormiga otse iseenesest ka vokaalide välted ära. Aeg-ajalt tuleks lasta teha mõne värssi prosoodiline analüüs, juhtides tähelepanu iga silbi pikkusele, resp. lühidusele. See avab õpilaste silmad nägema, kui keerulise, raske ja täpse värsitehnikaga on tegemist ladina värsteoseis ja millise virtuooslikkusega luuletajad sellest üle saavad ja värsitehnilistest raskustest hoolimata suurepäraselt luuletavad.

Luulekirjanduse puhul tähendatagu veel seda, et tuleb nõuda teatava määra luuleteksti kohuslikku päheõppimist ja päästoskamist. Selle miimimumiks oleks umbes 30 heksameetrilist värssi, umbes 20 värssi distihhone ja üks või kaks Horatiuse oodi. Seesugune päästoskamine edendab ka omalt poolt värsirütmilist tunnet ja skandeerimise oskust.

Kuulsad tsitaatlused ja ütlused. — Kuna ka neid on õppekavas ette nähtud, siis tuleb neid teatav hulk läbi võtta — kõigis klassides, enamvähem keelelise raskuse järjekorras, seletades nende keelelist külge (sõnu, vorme, konstruktsioone) kui ka nende mõtet, tarvitamise juhuseid ja, kui teada, ka nende päritolu. Siia kuuluvad niisugused ütlused kui *sine ira et studio*, — *ceteris paribus*, — *mutatis mutandis*, — *sapientisat*, — *caveant consules* jne., aga ka rida värsivormilisi (heksameetris või distihhonis) mõtteteri ja aforisme. Oma mitmekesise sisuga ja oma tegeliku kasuga, mida õpilased tajuvad — sest neid lauseid ja ütlusi juhtutakse nii mõnigi kord kirjanduses kohtama, — pakuvad need õpilastele suurt huvi ja elustavad tundi. Ka sõnavaralised teadmised võidavad seeläbi.

Seepärast peaksid õpikud niisuguseid ütlusi ja lauseid küllaldaselt määral sisaldama.

Sõnavara. — Küllaldaste sõnavaraliste teadmiste eest hoolitsemine kipub ladina keele õpetuses harilikult tagaplaanile jääma, sest pää-tähelepanu kaldub keerulise grammatika omandamisele ja autoritekstide tõlkimisele. Aga ka sõnavarale tuleb suurt rõhku panna, sest selle teadmisest oleneb tähtsal määral arusaamine tekstist ja kõige rohkem veel see praktiline kasu, mida ladina keele õpetusega taotellakse: orienteerumine teaduslikus terminoloogias ja rahvusvaheliste võõrsõnade teadlik mõistmine.

Erilised meetodilised võtted, mida sõnavara paremaks ja tõhusamaks omandamiseks soovivat on kasutada, on päälle harilike (nagu memoreerimine, sõnade küsimine, sellekohased testid) veel järgmised.

1) Nõude esitamine, et õpilased mäletaksid ka varem (vähemalt 10 eelmise tunni ulatuses) loetud lugemispalades või autoritekstis esinevate sõnade tähendust. Seejuures on külladane, kui õpilane konteksti järele võib ütelda küsitud sõna tähenduse. (Õpetaja kutsub õpilase enese juure, näitab pliiatsiga mingi sõna pääle tekstis, õpilane loeb vaikselt lause, kus näidatud sõna esineb, ja ütleb siis tähenduse. Etteütlemise võimalus kaasõpilaste poolt on siis luudetud.)

2) Tuletusõpetuslike teadmiste andmine ees- ja järelliidete tähenduste tundmine, nagu *ab-, ad-, con-, dis-, ob-, pro-, prae-, trans-, jne., -or-, -trix-, -tas-, -tudo, arium* jne. Seejuures tuleb siiski hoiduda laskumast tuletusõpetuse liig üksikasjalisse käsitlemisse, nii et sellest kujuneks mingi omaette kursus. Tuletuslike elementide funktsioonile juhitaugu juba I klassis tähelepanu seoses sõnade õppimisega; kuid alles II klassis sobib anda süstemaatilisem ülevaade.

Otstarbekohane ja väga soovivat on, kui selles õpiku osas, kus leidub süstemaatiline ülevaade kõigi konjugatsioonide ebareeglipäraste põhivormidega verbidest (nagu *do, video, duco, facio, sentio*) ja ka siia kuuluvaist deponentverbidest, antaks nendest eesliidetega tuletatud (vähemalt tähtsamad) verbid, nagu *addo, reddo, conduco* jne. ühes nende päätähendustega. Ka see aitab sõnavara omandamisele kaasa.

3) Häa vahend sõnade kordamiseks ja paremaks omandamiseks oleks ka niisugune sõnastik, kus õpilaste põhisõnavarasse kuuluvad sõnad oleksid liigitatud nende tähenduslike kategooriate seisukohalt (kehaliikmed, perekond, loomad, puud, relvad, värvid, hääd ja halvad omadused, aega, kohta, teguviisi jne. väljendavad adverbid).

Kuidas sõnavaralisi teadmisi saab edendada tõlkelausete kaudu, sellele juhiti tähelepanu eespool, kus viimaseist juttu oli. Siin toonitatuuga veel, et tuleb hoolitseda selle eest, et küllaldaselt teataks ka asesõnu ja nn. abisõnu (adverbe, prepositsioone, konjunktsioone), millede teadmises õpilasil tihti on lubamatuid lünki. Nii ei tunta sageli näiteks niisuguste sõnade tähendust kui *nemo, aliquis, quidam, unde, inde, quo, hic* (tähend. „siin“), *dum, tum, olim, cras, heri, cito, fere, paene, praeter* jne. jne.

Sõnade meeleejälvust võib teataval määral soodustada viitamine neile rahvusvahelistele võõrsõnadele, mis vastavaist ladina sõnadest põlvnevad. Kuid siin tuleb siiski hoiduda liig aegaviitvaist kõrvalekaldumistest ja tarbetuist seletustest sel juhul, kui asi õpilastele iseenesest on arusaadav ja selge.

*

Kui õpetaja püüab ja oskab kasutada kõiki vahendeid ja võtteid, mis edendavad õpetamist, ja kui meil ilmuvad lähemal aastail ka kõik tarvilised hädad õpperaamatud, siis saavutatakse ka kolmeaastase kursusega viie nädalatunni juures häid tulemusi ning äratakse huvi selle õppeaine vastu, ja siis saab meil ladina keel selleks harivaks ja kasvatuslikuks teguriks, mis ta mujal on olnud sajandite kestel.

Aritmeetiliste ülesannete liike ja tüüpe.

Chr. Brüller.

Suurima osa tööst matemaatika õpetamisel pühendame ülesandele niihästi arv- kui tekstülesannete kujul. Ja seda täie õigusega, sest ülesanded on matemaatika tähtsaim ala, õigupoolest selle tuum ja sisu. Ülesanded on telg, mille ümber pöörleb matemaatika käsitlemine. Praktilisest tööst ja tegevusest ülesannete lahendamisel lähtume aine teoreetiliste tõdede selgitamisele, kuna need tõed selle järele leiavad kohaldamist ja rakendamist jällegi ülesandeis.

Lahendades ülesandeid taotleme kõige edukamalt matemaatika õpetamise nii kasvatuslikke kui ka õpetuslikke sihte ja eesmärke. Ülesanne teritab õpilase mõistust, arendab fantaasiat ja järjekindlat mõtlemist, kasvatab tahet ja teisi vaimuvõimeid. Samal ajal aga õpetab ta ka tundma arvulisi vahekordi tõelises elus, lahendama elulisi matemaatilisi probleeme. Muidugi vaid sel juhul, kui käsitlemise objektiks on elust võetud ülesanded.

Eespoolöeldu vahest põhjustabki seda laialdast tähelepanu, mis matemaatika-metoodilises kirjanduses osaks langeb ülesandele, nende iseloomustamisele, lahendusviisidele, samuti ka nende liigitamisele ja tüübitamisele. Viimast küsimust katsubki puudutada käesolev kirjutus. See seab nimelt endale ülesandeks anda ülevaade aegade jooksul toimetatud aritmeetiliste ülesannete liigitamise katsetest ja selle alustest. See viiks meid lähedasse kontakti ülesannetega, tutvustaks meid nende sisestruktuuriga, iseloomuga, laadiga ja lahendusviisidega. Nii siis kujuneks kirjutus metoodiliseks ülevaateks ülesannetest, millel tohiks olla teatav väärtus ülesannete käsitlemisel koolis.

1.

Tuntuim on ülesannete liigitamine liht- ja liitülesandeks. Liigitamise aluseks on siin tehete arv, mida tuleb sooritada ülesande lahendamiseks. Kõik ühetehtelised ülesanded on liht-, kõik mitmetehtelised aga liitülesanded. Nii on ülesandest: Kg nisu maksis 22 senti. Kui palju maksab 5 kg? Klassis on 25 poeglast, tütarlapsi aga 3 võrra vähem. Kui suur on see klass? — esimene liht-, teine liitülesanne.

Selle liigitusega tuleb õpilasi tutvustada ülesannete lahendamisel, kus see on olulise tähtsusega. Mil viisil me ka lahendaksime liitülesannet, kas

analüütiliselt või sünteetiliselt, igal juhul tuleb liitülesanded lahutada lihtülesanneteks, mille järkjärguline lahendamine viibki antud liitülesande lõplikule lahendamisele.

Tuleb aga tähendada, et üht ja sama ülesannet võime lugeda ühel ja samal ajal liht- ja liitülesandeks. Nii on eespool näitena toodud ülesanne ainult sel juhul lihtülesanne, kui me lahendame ta korrutamise (5 · 22). Kuid ta muutub kohe liitülesandeks, kui meie kasutame ta lahendamiseks liitmist (22 + 22 + 22 + 22 + 22). Samuti on ülesanne, kus tuleb, näiteks, 40 korrutada $\frac{3}{4}$, lihtülesanne vaid lahendamise korral $\frac{3}{4} \cdot 40 = 30$ ja liitülesanne lahendamisjuhul $(40 : 4) \cdot 3 = 30$.

See väike erand aga ei sega palju kõnesoleva liigitamise selgust ja kindlust. Üldse on ülesannete liigitamine liht- ja liitülesandeks kindla-ilmelisem kui ükski teine liigitamiskatse, nagu seda näeme eespool.

2.

Hästi tuntud on koolipraktikas ka peast- ja kirjalikud ülesanded. Paljude rahvaste koolikirjanduses on tarvitusel erilised ülesannetekomad peast- ja kirjalike ülesannete ja harjutuste jaoks. Meil Eestis seni veel peastülesannetekomad ilmunud ei ole, kuigi selle vajalikkust on rõhutatud koosolekuil ja kongressidel. Küll aga esinevad peastülesanded erirühmadena tavalistes ülesannetekogudes.

Liigitamise aluseks on sel juhul erilised ja erinevad algoritmid ehk arvutusviisid ja -võtted. Need on omapärased peast- ja kirjaliku arvutamise puhul.¹⁾

Mõnel juhul ja mõnel õpetamise astmel on vahetegemine peast- ja kirjalike ülesannete vahel õige kerge, teisel aga osutub see väga raskeks, kui mitte päris võimatuks. Nii on näiteks ülesanded arvuliste andmetega mitte üle saja kõik eranditult peastülesanded. Kirjalikul arvutusel pole siin ruumi ega ka rakendusvõimalusi. Nii võime väita, et kahe esimese õppeaasta kestel tegeleb matemaatika õpetamine vaid peastülesannetega.

Siit edasi aga juba segunevad peastülesanded kirjalikega, kusjuures piirjooned nende vahel muutuvad ähmaseks ja segaseks. Peastülesannete liiki kuuluvad reeglipäraselt niisugused, kus esinevad ümmargused või kergesti ümmardatavad, samuti ka mitmesuguste lihtsustamisvõtete kasutamist võimaldavad arvud.

Mis puutub aga teistesse ülesandesse, siis oleneb nende liigitamine peast- või kirjalikeks ülesandeks arvutaja arvutamisoskusest, harjumustest ja tahtest, s. o. puht-subjektiveist tegureist. Hea ja kogenenud arvutaja lahendab kiiresti peast selliseid ülesandeid, mille lahendamisel nõrgem haarab pliatsi ja paberi. Igal juhul aga, arvestades peastülesannete suurt arendavat väärtust, tuleks nõuda, et kõik need ülesanded, mis on võimalik lahendada peast, koolis peast ka lahendataks.

Mida kaugemale jõuame matemaatika õpetamisega, seda enam kahaneb peast- ja kasvab kirjalike ülesannete arv. Algebra ja analüüsi vallas võib harva kohata peastülesandeid.

¹⁾ Lähemalt sellest vt. minu kirjutus „Arvutamisest“, Kasvatus nr. 1 — 1940.

Kõneldakse ka arvutamise- ja mõõtmisülesannetest¹⁾ vastavalt sellele, kas probleemi lahendamine sünnib arvutamise või mõõtmise teel. Arvutamisesanded on üldiselt tuttavad, kuna mõõtmisesanded oleksid näiteks kõik otsesed pikkuste, pind- ja ruumalade määramised. Sageli on aga ka siingi, nagu eespool nägime liht- ja liitülesannete juures, üks ja sama ülesanne ühel ajal mõõtmise- ja arvutamisesanne, näiteks: Mõõda ära kolmnurga küljed (sisenurgad) ja arvuta siis selle ümbermõõt (sisenurkade summa). Mõõda ära kahekroonise raha ümbermõõt ja määra siis selle läbimõõt või ümberpöördult. Niisugused kombineeritud ülesanded on ka kõik kaudse mõõtmisega seotud probleemid. Ka neis, nagu eelmisteski, esinevad kõrvuti nõuded: mõõda ja arvuta!

Huvitav on aga mõõtmisesannete omakordse liigitamise katse.²⁾ „Mõõtmisesanded jagunevad kahterühma. Esimesse kuuluvad niisugused, kus antakse mõõtühikute arv ja nõutakse vastavat suurust, näiteks: mõõda antud paelast kümme küünart, puista kotti 15 naela suhkrut. Teise kuuluvad niisugused, kus antakse suurus ja nõutakse tema arvulist väljendust antud mõõdus, näiteks: mitu silda on tuba pikk? mitu naela kaalub leivapäts?“

Esimese rühma ülesanded olevat loomulikumad ja kergemad teise rühma ülesandest. Seepärast tulevat esimesel ja teisel õppeaastal tarvitada vaid siia kuuluvaid mõõtühikuid ja ettevaatlikult ette valmistada õpilasi teise rühma ülesannete käsitlemisele. Teise rühma mõõtühikuid käsitlemisel aga tekkivat raskusi ühenduses selgitamist nõudvate küsimuste rühmadega: suuruse ligikaudne väärtus, suuruse väljendus puuduse ja liiaga, mõõtmise viga, mõõdu alajaotuse tarve, mõõdu osa, murrumõiste. Seepärast tulevat teise rühma ülesande käsitlemisele asuda alles 3. õppeaastal ja sellele kogu edaspidises õppetöös kindlustada esimese tähtsusega koht.

See mõõtühikuid jagunemine aga on jäänud kava kaante vahele ega pole leidnud rakendamist tegelikus koolitöös. Selleks on ta liig peen, keeruline ja kunstlik, mispärast on väga raske vältida kumbagi liiki mõõtühikuid segipaiskumist. Ka esimese või teise õppeaasta õpilasel võib tekkida vajadus antud suurust väljendada mõõdus, näiteks kas või sammudega ära mõõta klassitoa või kooliõue pikkus, vahemaa kodu ja kooli vahel. Loendada (üks, kaks, kolm . . . sammu) tuleb tal seejuures samuti nagu esimest liiki ülesannete lahendamiselgi. Ka on kahtlane, et teise rühma ülesanded evivad suurema ja ulatuslikuma tähtsuse, sest tegelikus elus, kauplemisel, äritegevuses, esinevad esimese rühma mõõtühikuid alati rõõbiti teise rühma ülesannetega. Ja viimaks, mis puutub nende ülesannete lahendamisraskustesse, siis on need võrdsed kummalgi juhul. Sest ka arvud 10 küünart ja 15 naela on kui mõõtmistulemused mõlemad ligikaudsed ja seega paratamatult seotud selle ligikaudsuse alale kuuluva küsimuste kompleksiga, mida eespool mainiti.

Arvan, et kool on teinud hästi, kui ta on oma töös jätnud arvestamata matemaatika õpetamisel eespool kirjeldatud peenustesse kalduva mõõtühikuid liigituse. See oleks raskendanud ta tööd, sidunud teda

1) Algkooli õppekavad, 1928, lk. 5.

2) Algkooli õppekavad, 1928, lk. 82.

käsit-jalust mõõtölesannete valikul, samuti nagu omaaegne jagamisölesannete liigitamine jaotamis- ja mahutamisölesandeiks või arvude liigitamine nimega ja nimeta arvudeks.

4.

Hästi tuntakse ja laialt tarvitatakse koolipraktikas ölesannete liigitamist a r v- ja t e k s t ö l e s a n d e i k s. Esimesi kutsutakse ka abstraktseteks (koolikeeles postideks, ka tulpadeks), teisi aga tingimustega ölesandeiks (vene keeles — zadaci s uslovijami). Jaotamise aluseks on eeskätt ölesannete väline kuju, selle kõrval aga ka nende otstarve: arvölesandeis esinevad vaid arvud koos tehete märkidega, mis määravad, milliseid tehteid tuleb sooritada. Nende peamiseks ölesandeks on pakkuda harjutusmaterjali arvutamisoskuse omandamiseks. Tekstölesanded on lühijutukesed, mis sisaldavad lahendamist vajava probleemi (küsimuse) ja vajalikul ning küllaldasel määral arve (andmeid) selleks. Tekstölesandes aga puuduvad teinekord juhatused lahendamiseks vajalike tehete valiku ja nende sooritamise järjekorra kohta. Seda kõike peab arvutaja ise järeldama neist suhetest (tingimustest), mis seovad andmeid omavahel ja andmeid probleemiga. Asja selguse pärast osutub näidete toomine ülearuseks.

Eelmine ölesannete liigitamine on pärit vene metoodikult; eesti kool on selle neilt üle võtnud. Kuid sakslased lähevad tüki maad kaugemale. Neile omase kalduvusega võimalikult täpselt klassifitseerida mõisteid ja pealiikide kõrvale seada alaliike on nad tekstölesanded omakorda jaotanud kahte rühma, nimetades ühte neist „eingekleidete“ ja teist — „angewandte Aufgaben“. Kuna nüüd eesti kool niisugust liigitust ei tunne, siis puuduvad meil ka nende rühmade jaoks vastavad oskussõnad. Kuni nende loomiseni asjatundjate poolt nimetaksime neid ajutiselt vastavalt riietatud ning rakendusölesanneteks (nimetus „riietatud ölesanne“ leidub juba R. Kallas'e metoodilises teoses „Mõistlik rehkendaja“).

Agaga ei ole kerge sugugi anda kriteeriumi, mis võimaldaks eksimatult eraldada ühe rühma ölesandeid teise rühma omadest ning vältida nende segipaiskumist. Joh. Kühnel oma metoodilises teoses „Neubau des Rechnenunterrichts“ (Band VI, 2) näeb suurt vaeva kummagi liigi ölesannete erilaadi ja iseloomu selgitamisel, leides seejuures, et neid eristavate tunnuste märkimisel kuidagi ei pääse mööda teatavast subjektivismist ja meelevaldsest tõlgitsemisest. Kui lugeda neid alaliike iseloomustavaiks tunnusteks — riietatud ölesannete juures — nende lihtsat ja läbipaistvat struktuuri ning eriti nende lahendamiseks sobivate tehete valiku kergust ja — rakendusölesannete suhtes — neis esinevate andmete vastastikuse sõltuvuse raskepärast avastamist ja pingutust nõudvat otsustamist tehete valikul, siis on tõepoolest vahetegemine siin kantud subjektiivsele pinnale. Oleneb suurel määral arvutaja kogemustest ja otsustamisvõimetest, kui kiiresti ja kergesti ta suudab lahti harutada sõlmed ja seosed andmete vahel ölesandes ja määrata selle lahendamiseks vajalikud tehted ning nende järjestuse.

Kui agaga siiski jääda praegu antud kriteeriumi juurde, siis võiks öelda, et allpool toodud kuuest näitest on kolm esimest riietatud ja kolm viimast rakendusölesanded.

1. „Viljasalve“ esindaja ostis rukist ühel päeval 32,7 tonni, teisel 27,48 tonni ja kolmandal 20,6 tonni. Mitu tonni ostis ta kokku kolme päeva jooksul?

2. Isa viis turule 203 õuna, neist müüs ta 179 õuna ära; ülejäänud õunad jagas ta võrdselt oma kahele lapsele. Mitu õuna sai kumbki laps?
3. 3 kg kohvi maksab 15 kr. Kui palju maksab 7 kg seda kohvi?
4. Õpilane mõtles arvu. Kui ta selle jagas 5-ga ja tulemusest lahutas 3, siis sai ta 7. Millisele arvule mõtles õpilane?
5. „Kas teie kõik mahute sinna teise klassituppa?“ küsis õpetaja. „Sääl on kolm rida kaheistmelisi pinke, igas reas 8 pinki. Teid on aga klassis 46.“
6. Muna kaalub 50 g, korv — 100 g, kõik kokku 500 g. Mitu muna on mul korvis?

Näeme, et tehete valik kolme esimese ülesande lahendamisel ei anna põhjust peamurdmiseks. Ka nõrgale õpilasele on selge et näiteks, esimese ülesande juures tuleb rakendada liitmine. Tehete valikut kergendavad siin ka ühelt poolt vastavad väljendused tekstis: „kokku“, „ära“, „ülejäänud“, „korda“, „võrdselt“, teiselt poolt aga ka ülesannete asukoht kindlaraamilises harjutuste peatükis. („Ülesandeid liitmisest ja lahutamisest.“ — „Korrutamise ja jagamine“), kus loomulikult võivad tulla rakendamisele vaid pealkirjades mainitud tehted. Peale selle on tehete valiku kergus siin tingitud sellest, et riietatud ülesanded pole sisuliselt õigupoolest midagi muud kui vastavad arvülesanded (postid), õigemini nende teisendid konkreetsel kujul. Vahe seisab vaid selles, et tehete nõue esineb arvülesandes täiesti alasti kujul ($32,7 + 27,48 + 20,6; \frac{203 - 179}{2}$), teisel juhul aga toetudes konkreetsetele arvudele (32,7 tonni, 203 õuna, 15 kr.) ja riietatult sõnalisse kuuesse, kuid sedavõrd läbipaistvalt, et riietuse alt tehe selgesti silma paistab. Arvülesanded on täiesti ära lõigatud tegelikust elust, riietatud- aga seisavad sellega ometigi mingisuguses, kuigi äärmiselt lõdvas seoses.

Tüübilised riietatud ülesanded on õpilaste ja ka õpetajate poolt ad hoc koostatavad. Eriti aga niisugused, kus nende jaoks on antud arvud ja ette määratud tehted (näiteks, koostada ülesanne, kus tuleks liita 24 ja 36 või 100-st lahutada 20 ja vahe jagada viieks). Siin on arvud tõesti nagu alasti kehaks, mille ülesande looja katab sõnalise kuuega.

Riietatud ülesanded täidavad matemaatika õpetamise protsessis samu ülesandeid, mis arvülesandedki, s. o. harjutavad ja arendavad arvutamistechnikast ja -oskust, olles seega vaid teeniva tähtsusega harjutusmaterjaliks. Nende kasvatav ja arendav väärtus pole seetõttu mitte just eriti suur. Selleks on vaid mõningad teadmised arvsuhete alalt, mis nad pakuvad õpilasele, näiteks, et $203 - 179 = 24$ ja $24 : 2 = 12$ või et $15 : 3 = 5$ ja $7 \cdot 5 = 35$.

Teisiti on lugu rakendusülesannetes. Näidetes nr. nr. 4., 5. ja 6. ei esine tehted kaugeltki nii avalikult ja silmatorkavalt kui kolmes esimeses ülesandes, vaid on siin enam-vähem sügavalt ära peidetud andmete vastastikuse sõltuvuse ja suhtumise katte alla. Õpilasel tuleb end pingutada, et neid avastada ja sügavusest päevavalgele tuua.

Näiteks nõuab ülesande nr. 4 lahendamiseks vajalike operatsioonide valik rohkesti mõtlemist ja kaalutlemist. Ülesandes mainitud tehted võivad seejuures mõjuda koguni eksiteele viivalt. Alles lahutamisel ja jagamisel esinevate arvude suhete tundmine ja selle mõtlik rakendamine võib juhtida operatsioonide õigele valikule. (Näiteks peab õpilane teadma, et vähendatav võrdub lahutatavaga + vahe ja jagatav — jagajaga \times jagatis).

Siit järgneb ka, et rakendusülesanded matemaatilise kasvatava ja arendava väärtuse poolest kaugelt ületavad riidetatud ülesanded. Viimastel on esimeste suhtes vaid ettevalmistava materjali tähtsus. Vaid rakendusülesanded on suutelised olema „mõistuseluisuks“¹⁾ ja arendama „järjekindlat mõtlemist ning arusaamist arvulistest vahekordadest meid ümbritsevas elus.“

Kuna rakendusülesannete lahendamine nõuab õpilasilt suurt mõtte-tööd ja vaimuküpsust, ei saa neid palju kasutada õpetamise algastmel noorte laste juures; siia sobivad pigem riidetatud ülesanded. Küll aga peaksid nad seisma silmapaistval kohal vanemate klasside matemaatika töökavas.

Meie ülesannetekogud sisaldavad enamikus vaid arv- ja riidetatud ülesandeid; rakendusülesandeid aga leidub neis võrdlemisi õige vähe. Õppe-materjali metoodilisel järjestusel valitakse harilikult riidetatud ülesanded (teinekord ka arvülesanded) lähtekohaks matemaatilise teema käsitle-misel, selgitatakse nende abil vastavat arvutamismenetlust ning kasutatakse viimast jällegi arv- ja riidetatud ülesandeks. Näiteks alatakse standardõpi-kus²⁾ murdude liitmise ja lahutamise peatükke järgmiste harjutustega.

1) Laine oli külas onu juures $\frac{2}{7}$ näd. ja tädil juures $\frac{3}{7}$ näd., kokku

$$\frac{2}{7} + \frac{3}{7} = \frac{5}{7} \text{ nädalat. } 2) \frac{1}{5} + \frac{3}{5} + \frac{4}{5} = \frac{8}{5} = 1\frac{3}{5}.$$

3) Ainol oli $\frac{4}{5}$ kr. raha. Ta kulutas sellest ära $\frac{1}{5}$ kr. Ainol jäi järele

$$\frac{4}{5} - \frac{1}{5} = \frac{3}{5} \text{ kr. } 4) \frac{17}{24} - \frac{5}{24} = \frac{12}{24} = \frac{1}{2}.$$

Järgnevad vastavad kokkuvõttes-juhised algoritmi kohta ja siis selle rakendamine vahelduvalt riidetatud ja arvülesannete lahendamisele. Kas niisugune materjali järjestamine on metoodiliselt õigustatud, see on oma-ette küsimus, mille arutamiseks pole koht käesolevas kirjutuses.

Peatükkide lõpul esineb rida kordamisülesandeid. Needki on enamikus riidetatud tüüpi.

Muidu on aga just kordamisülesandeid sobiv pakkuda rakendusüles-annete kujul. Sest siin võib arvestada mitte üksi viimati läbitöötatud, vaid kõiki eelmisi arvutusjuhtumeid. Seega leidub rohkesti materjali üles-annete loomiseks. Seda võimalust on standardõpikud üldiselt kasutanudki, tuues just pealkirja all „kordamiseks“ teinekord üsna ilusaid rakendus-ülesandeid.

Teine võimalus rakendusülesannete pakkumiseks on matemaatika õpetamise korraldamine asialade järgi (koolielu, teised õppeained, kodune majapidamine, rahvamajandus). Asialade loomine matemaatikas oleks vä-gagi mõeldav eriti just kooli vanemal astmel, kui kõik kavateemad (ka arvutused saja ja tuhande kohta) on juba läbi töötatud. Siis oleks meil lai väli ülesannete loomiseks, mis oleksid valitud tegelikust elust ja sõna otse-ses mõttes rakendatud eluliste probleemide lahendamiseks.

1) Rakendusülesannete hulka kuuluvaiks loetakse ka mitmesugused mõistatused ja naljaülesanded, näiteks: „Minu isa peab kodujäneseid ja kanu. Arva, kui palju on ühti ja teisi, kui ütlen, et neil on 14 pead ja 40 jalga. Rauda erikaal on 7,6 ja vase — 8,9. Mis on seejärele raskem, kas 0,9 kg rauda või 0,8 kg vaske?“

Vt. ka J. Prümmel — „Lõbus rehkendaja“ ja R. Kallas — „12½ toopi pähkleid“.

2) A. Kasvand, J. Lang, O. Paas: Matemaatika õpik. 5. õppeaasta, lk. 89—93.

Kuid asialade loomine matemaatikas (ja ka teisis õppeaineis) pole meil moes ega eriti hinnatav. (Matemaatilisi asialasid loovad ja toovad siiski J. Kuulberg'i „Elavad arvud“.)

5.

Eespool tähendasin, et vene matemaatika meetodikud ei tunne ülesannete liigitamist riietatuiks ja rakendatavaiks. Selle asemel aga tegelevad nad teissuguse ülesannete klassifikatsiooniga, mis on teataval määral analoogiline eelmisele nii sisult kui ka liigitamise alustelt ja erinev vaid laetusest. Mõtlen siin katseid liigitada ülesandeid aritmeetilisteks ja algebralisteks ehk algebraloomulisteks. Esimene, kes esines niisuguse liigitamise katsega, oli meie vanemapõlve õpetajaile hästi tuntud meetodik A. J. Goldenberg. Oma „Algaritmeetika meetodikas“ soovib ta lugeda puht-aritmeetilisteks kõiki niisuguseid ülesandeid, kus „otsitava sõltuvus ülesandes antud arvudest on sedavõrd lihtne, et osutub võimalikuks nagu korruga või peaaegu korruga haarata need ülesandetekestist dikteeritud tehted, mille sooritamine antud arvudega on vajalik ja küllaldane otsitava määramiseks. Nende ülesannete iseloomustavaks tunnuseks on, et nende jaoks on võimalik otse või peaaegu otse koostada lahenduse valem, s. o. võrdsus, mis ilmselt väljendab otsitava sõltuvuse kõigist antud arvudest.“ Algebralise iseloomuga ülesandeis aga olevat see sõltuvus kaugelt keerulisem. Olevat vaja palju mõtlemist arutamist, et määrata tehete järjestus, mille sooritamine viib vastuse leidmisele. Nende viimaste üldine lahendamismeetod olevat — võrrandi koostamine ja selle lahendamine.

Näitena toob A. Goldenberg järgmised ülesanded.

1. Kaupmees segas 6 naela tangu, à 3 kop., 5 naelaga, à 5 kop. Müües segu ühtlase hinnaga teenis ta 12 kop. Kui kallilt müüs ta naela segu?
2. Ühes salves on 76, teises 12 tšetverikku rukkeid. Mitu korda tuleb puistata ühte kui teise 5 tšetverikku rukkeid, et esimeses salves osutuks 3 korda rohkem vilja kui teises?

Esimene neist olevat puht-aritmeetiline ülesanne, sellepärast et (märkides otsitava hinna x -ga) on otsekohe võimalik kirjutada selle lahendamisskeem kujul:

$$x = \frac{3 \cdot 6 + 5 \cdot 5 + 12}{6 + 5}$$

Teine ülesanne olevat aga algebralise iseloomuga, sest tema keerulises lahendamisskeemis (võrrandis: $3(12 + 5x) = 76 + 5x$) ei ole otsitav ilmselt väljendatud ülesande andmete kaudu. Samuti olevat sedalaadi ka ülesanded kurjeeridest, vesistuist, segudest, võrdelisest jagamisest.

Selle järele oleksid kõik riietatud ülesanded samal ajal ka aritmeetilised, kuna sõltuvus otsitava ja andmete vahel on neis äärmiselt lihtne ja läbipaistev ning lahendamisvalem ilmselt väljendatud otsitavaga kergesti koostatav: $x = 32,7 + 27,48 + 20,6$ (nr. 1); $x = \frac{203 - 179}{2}$ (nr. 2), ja $x = \frac{15 \cdot 7}{3}$ (nr. 3). Rakendusülesanded aga oleksid osalt aritmeetilised: $x = \frac{500 - 100}{50}$

(nr. 6); $x = 8 \cdot 3 \cdot 2 - 46$ (nr. 5); osalt algebralised: $\frac{x}{5} - 3 = 7$ (nr. 4).

A. Goldenbergi katse võeti vastu arvustusega ja vastuväidetega. See leiti olevat liig ebamäärane ja subjektiivne, et pakkuda kindlat kriteeriumi tüüpide eristamiseks.

Goldenbergi kaasaegsete ja järglaste (Šochor-Trotski, Oehrni) sama-laadilisi katsetusi tabas sama saatuse. Hoolimata katsete ebaõnnestumisest minevikus, ei ole probleem kaotanud oma akuutsust olevikuski. Selle arutamist jätkatakse elavalt tänapäevalgi vene pedagoogilistes ajakirjades ¹⁾ ja metoodilises käsiraamatuis. Ühes uuemas metoodilises teoses ²⁾ aga on küsimuse lahendamine arenenud suunas, millega raske on nõustuda. Siin on algebraliste ülesannete liiki kantud juba niisugused puht-aritmeetilised ülesanded, nagu:

1. Lootsikus on 15 inimest, 7 meest, 5 naist, teised on lapsed. Mitu last?
2. 14 rubla eest osteti suhkrut 4 rubla kg ja 2 rubla eest saia. Mitu kg suhkrut osteti?

Nähtavasti on need ülesanded sattunud algebraliste hulka seepärast, et neis esinevad vastandtehted. Järelikult tuleksid siis lahutamine ja jagamine aritmeetikast üle kanda algebrasse.

Mis jääb sel juhul veel üle aritmeetika jaoks?

Vaid liitmis- ja korrutamises ülesanded . . .

Meile pakub huvi küsimuse metoodiline külg. Nimelt, kas on sobiv ja soovitatav kasutada algebralisi ülesandeid matemaatika õpetamisel.

Näib, nagu ei oleks kaalukaid põhjusi nende soovitamiseks õpetamis-materjalina. Või kui neid siiski kasutada, siis väga piiratud ulatuses ja määral. On ju küll teataval määral õige, kui väidetakse, et niisuguste ülesannete lahendamine arendavat suuresti õpilasi. Kuid ka eluliste rakendus-ülesannete najal võime õpilasis kasvatada kõiki neid voorusi, milliseid taotleb matemaatika õpetamine.

Algebralisi ülesandeid tuleks loomulikult õpetada lahendama aritmeetiliste meetoditega, kuna algebraline lahendustee (võrrandi abil) pole käidav algkooliõpilastele. Aritmeetilised lahendusmeetodid on aga harilikult sel juhul äärmiselt kunstlikud ja keerulised käsitlemiseks. Ka pole neid veel leiutatud iga ülesannete tüübi jaoks. Mõned nn. aritmeetilised lahendusviisid pole midagi muud kui algebralise meetodi kunstlikud ülekanded aritmeetikasse.

Selles veendume kohe, kui võrdleme näiteks ülesande — jaotada 40 kaheks arvuks nii, et üks oleks 3 korda niisuur kui teine — aritmeetilist ja algebralist lahendamist. Esimesel juhul arutame: $O l e t a m e$, et vähemas arvus on üks mingisugune $o s a$, siis suuremas on $k o l m$ niisugust osa, kokku mõlemas $1 + 3 = 4$ osa jne. Teisel juhul aga: Kui tähistame väiksema arvu x -ga, siis oleks suurem arv $3x$, nende summa aga $x + 3x = 4x$ jne. Vahe seisab siin vaid selles, et ühel juhul tarvitame nimetust „osa“, teisel juhul märki — x .

Sama maksab ka järgmise ülesande ja sellega sarnlevate kohta. Osteti 6 m palitu- ja 8 m ülikonnariiet ja makseti 240 kr. Teine kord samade hindadega 4 m palitu- ja 5 m ülikonnariiet 154 kr. eest. Kui palju makseti kummagi riide m eest? Ka selle ülesande nn. aritmeetiline lahendus on vaid vastava algebralise võrrandi süsteemi lahendamise ümbersõnastus. Loomulikult tuleksid niisugused ülesanded välja lülitada aritmeetika kursusest, nagu ka ülesanded, mida üldse võimatu on lahendada aritmeetiliselt.

Meie ülesannetekogude autorid on rõõmustaval viisil olnud viimasel ajal õige tagasihoidlikud algebraliste ülesannete suhtes. Käibelolevaist

¹⁾ Начальная школа, nr. 5 — 1939.

²⁾ Д. Воронов. Опыт систематизации типовых арифметических задач, 1939.

õpikuist leiame neid õige piiratud arvul. Erandiks on aga võrdelise jagamise ülesanded. Need püsivad veel meie ülesannetekogudes. Ka õpetatakse neid lahendama algebrast laenatud võtetega.

6.

Peatun viimaks veel ühel ülesannete liigitamise katsel, mis on meelevaldsem, kõikumav ja kindlusetum kui ükski teine eelmistest, nimelt eluliste ja eluvõõraste ülesannete juures.

Niipea kui küsimuse alla tulevad allikad, millest ülesanded peavad ammutama oma sisu, ollakse üldiselt üksmeelses arvamises, et ainukeseks allikaks seks peaks olema tegelik elu ja loodus. Seda toonitavad niihästi õppekavad kui ka metoodikaõpikud. Näiteid pole raske tuua. 1928. a. Algekooli õppekavadest loeme: „Matemaatika õpetamise ülesandeks olgu kindel arvutamisoskus neis arvuvalla piires, mida määravad igapäevase elutarvidused; tegelikuselus esinevate mõõtmis- ja arvutamisülesannete kindel lahendamisoskus“ (sihid ja ülesanded). „Arvutamisainet tuleb valida tegelikust elust ja teiste õppeainete aladelt. Pedagoogiliselt eriti väärtuslik on materjal, mis on õpilase enese kogutud ja pärit lähemast ümbrusest. Ülesanded, arvuline materjal ja käsitusviis olgu kooskõlas tõsieluanndmetega ja nõuetega (seletuskiri). Ka loeteldakse eluvõõraid ülesandetüüpe (kolmlause x-ga, kunstlikud segude- ja sulatisprobleemid, jäägita jagamine).

Üks metoodik¹⁾ surub samad mõtted kokku viide järgmisse tunnusesse: elulised ülesanded peavad olema 1) õpilasele elulähedased, 2) elutruud (lebenswahr), 3) täidetud elulise sisu ja tuumaga, 4) huvitavad ning õpilase tööindu ergutavalt mõjutavad, 5) sobivad ning alluvad matemaatilisele vaatlusele ja käsitlemisele. Ruumi puudusel pole kahjuks võimalik tuua näiteid, mis neid nõudeid illustreeriksid ja selgitaksid.

Ning tagajärjed? Alalised kurtmised, et meie ülesannetekogud on täidetud eluvõõra materjaliga. Et kool õpetab lahendama ülesandeid eluvõõraste meetoditega. Et üldse matemaatika õpetamine võõrutab ära noorsoo tõelise elu arvuliste vahekordade mõistmisest: õpilased võivad rahulikult opereerida ebatõeliste arvudega ja andmetega, lugeda oma arvutused sooritatuks hästi, kuigi nad erinevad õigetest üsna tunduvalt. (Olen näinud õpilaste tõis lahendusi: kilo suhkrut maksis 45 kr., kilo kala-liha — 60 kr., pliidiraud — 2000 kr.)

Ei ole põhjust kahelda ülesannetekogude autorite tahtes ausalt rakedada ülesannete koostamisele kõik eelmised elulised nõuded. Sellest annavad tunnistust isegi nende teoste pealkirjad, nagu: „Elavad arvud“ (J. Kuulberg), „Arvud elust“ (A. Pärli).

Arusaamatused eluliste ja eluvõõraste ülesannete ümber on kindlasti tingitud nende mõistete puudulikust piiritlemisest, kindla kriiteeriumi puudumisest, mis võimaldaks eraldada neid mõisteid üksteisest. Raskendavaks momendiks on siin veel see asjaolu, et see, mis on eluline ja elulähedane ruumiliselt, ei ole kaugeltki seda psühholoogilises mõttes, s. o. õpilase suhtes. Kõik statistilised andmed ja arvud on nopitud tõelisest elust. Kuid igauks teab, kui vähe huvi pakuvad need õpilasele. Teisest küljest aga on

¹⁾ G. Rose: „Rechnen und Raumlehre“. 1932. Verlag Moritz Diesterweg Frankfurt a. M., lk. 22—28.

fantaasia- ja naljaülesanded täiesti ära lõigatud elust. Kuid õpilased armastavad neid; need on neile otsekui maiuspaladeks, millega nad ikka ja ikka paluvad endid kostitada.

Kui peatuda eespool käsitletud liikide juures, siis näib, et elulisteks tuleks lugeda tekstülesanded, arvülesanded aga eluvõõrasteks, sest elu esitab meile probleeme ainult tekstülesannete näol, kunagi aga mitte harjutuste kujul abstraktsete arvudega. Kuid viimased on vajalikud arvutamisoskuse omandamiseks, mispärast on võimatu neist loobuda. Samuti näib, et elulised on aritmeetilised ülesanded, mitte aga algebralised. Kuid viimased on tarvilikud matemaatilise hariduse võimaldamise huvides. Näib, et peastülesanded on elulisemad kirjalikest, kuna nad kasvatavad kombineerimisvõimet, nupukust ja leidlikkust — elus nii hinnatavaid omadusi. Aga ka kirjalikest ülesandest ja arvutamisiisidest on võimatu loobuda, sest need on kindlamad ja vähem eksimusi sisaldavad, nii et neid kasutatakse isegi peastarvutamise kontrollimisel. (Sageli aga ka ümberpöörduvalt.)

Vaatleme näiteid. Võtame selleks mõned ülesanded matemaatika õpikuist.

1. III klassi sõidupilet Tartust Tallinna maksab 4,20 kr. Ekskursiooni korras sõites saab 50% hinnaalandust. Mis maksab siis sõit Tartust Tallinna?

2. Oma tervislehest võid saada andmeid oma pikkuse kohta üksikuil õppeaastail. Esita need pikkused diagrammina!

3. Hangi endale andmeid oma kooli õpilaste arvu kohta üksikuil õppeaastail ja valmista nende andmete kohta diagramm!

4. Võõrastemajas harilikult lisatakse arvele juurde 10% teenimise eest. Advokaat Lepiku arve oli 8,5 kr. Kui palju tuleks tal tasuda ühes teenimisega? Lepik aga andis tasumisel 9,5 kr. Mitu protsenti tuli siin teenimise arvel?

5. Veskile minnes ütles asunik, et tal on ühes kotis vilja $50\frac{1}{5}$ kg, teises aga $12\frac{3}{4}$ kg vähem. Kui palju vilja viis asunik veskile?

6. 9 koolipäeva enne õppetöö lõppu ütles Virve Lainele: „Tänasest peale jääb meil veel koolis käia 5% kogu kooliaasta õppepäevadest“. Mitu õppepäeva oli sel kooliaastal?

7. Lihunik ostis sea 120 kr. eest, lehma 4-kordse ja härja 6-kordse sea hinna eest. Kui kallis on lehm, kui kallis härg?

8. Toores sink kaalub 9,036 kg, suitsetatult aga 7,538 kg. Kui palju kaotab sink oma kaalust suitsetamisel?

Esimesed neli ülesannet võib arvatavasti kanda eluliste, neli viimast aga eluvõõraste kategooriasse. Kolm esimest on võetud õpilase isiklikust ja koolielust, seepärast tohiks need olla talle elulähedased ja huvitavad ning lahendamist ergutavad. Vägagi eluline on probleem esimeses ülesandes eriti veel juhul, kui Tartu õpilasil seisab ees ekskursioon Tallinnasse. Mis maksab? on elulisemaid küsimusi, eriti veel juhul, kui maksta tuleb omast taskust. 2. ja 3. ülesandes on eluliseks momendiks iseseisev andmete hankimine. Elulised ülesanded erinevadki eluvõõrastest selle poolest, et andmeid esimeste jaoks tuleb otsida, kuna teiste jaoks on need antud valmis kujul, pealegi alati vajalikul ja piisaval määral (ei vähem ega rohkem kui just vaja). 4. ülesandes on usutav täiesti, et advokaat Lepik ei hakanud arvutama 10% oma arvest, vaid ümmardas teenimisarve 1 kroonini.

5. ülesandes vastavad kaalult ja arvult tagasihoidlikud viljakotid $(50\frac{1}{5}$ kg ehk 50,2 kg ja $50\frac{1}{5} - 12\frac{3}{4} = 37\frac{9}{20}$ kg ehk 37,45 kg) asuniku viljatagavaradele. Kõik muu aga on siin väärt, imelik ja arusaamatu. Eeskätt kohe haruldaselt peen viljakottide raskuse määramine: 50,2 kg ja 37,45 kg. Esimese koti kaal on antud 0,05 kg ehk 50 g-lise absoluutse vea

ning 1% relatiivse vca ülemmääraga, teise koti suhtes veelgi peenemalt, vastavalt umbes 5 g ja $0,1\%$ vigade ülemmääraga. Kuidas on aga võimalik harilikel viljakaaludel saavutada nii suurt mõotmise täpsust? Pealegi kus arvestada tuleb ka kottide kaalu, mida määratakse harilikult umbkaudu. Vaevalt saab isegi apteegikaaludel nii täpselt mõõta. Ka pole õige kümnend-süsteemi-mõotude tarvitamisel väljendada suurusi harilikes murdu-des ($\frac{9}{20}$ kg). Edasi ei tegutse ega kõnele elav asunik iialgi nii, nagu see seal ülesandes. Et ütelda: vilja on teises kotis $12\frac{3}{4}$ kg vähem kui esimeses, pidi ta sooritama õige keerulise murdude lahutamise ($50\frac{1}{5} - 37\frac{9}{20}$), milleks vaevalt on suuteline iga asunik. Ja milleks seda? Asunik võis ütelda vaid nii: „Mul on ühes kotis 50 ja teises 38 kg“, sest tõelises elus mõõdetakse vilja vaid täiskilodes. Viimaks on ülesande probleem eluline vaid juhul, kui vili kottides oli ühte seltsi (ülesandes sellest ei räägita), sest vastasel korral kaotab kottide üldraskuse määramise nõue mõtte ja otstarbe.

Ülesande autori soov on ju kergesti taibatav: ta tahtis harilike murdude liitmise ja lahutamise osas anda rietatud ülesande nende tehete harjutamiseks skeemi järgi: $50\frac{1}{5} + (50\frac{1}{5} - 12\frac{3}{4})$. Meie näeme aga, et riided ei „istu“ hästi sellel skeemil. Kas poleks olnud mõistlikum pakkuda see harjutus nii, nagu ta on, s. o. arvülesande kujul? Nagu nägime eespool, pole meil mingeid erilisi põhjusi rietatud ülesannete eelistamiseks arvülesannetele.

Ka ülesanne nr. 6 on eluvõõras. Nii ei kõnele ega sea probleeme ükski elav Virve. Ülesande autor on jällegi riietanud tekstülesande kuuesse hariliku küsimuse protsentarvutamise alalt — Missugusest arvust on $9\frac{5}{10}\%$? — ning õnnetult. Selle ülesande probleem aga on eluline: õpilane võib tõesti tunda huvi küsimuse vastu, mitu päeva tal tuleb aastas koolis käia. Tema lahendamise aga võiks sündida järgmisel kujul: Loenda kalendri (või klassipäevaraamatu) järgi, mitu koolipäeva on sügisest jõuluni, uuest aastast kevadeni ja arvuta siis kooliaasta kestus. Mitu % koolipäevist langeb sügisesele, mitu kevadisele semestrile? (Kui peetakse soovitavaks sisse lülitada ka protsendi arvutamine.)

7. ülesandes on probleemi seade ebaloomulik, sest lihunik teab ju, kui palju tal tuli maksta lehma ja härja eest. Õige oleks anda loomade hinnad ja siis võrrelda neid isekeskis.

8. ülesandes on arvud ebaloomulikult täpsed: singi raskus on määratud mõlemal juhul poolegrammilise vca ülemmääraga. See pole võimalik ega ka vajalik.

Nagu üksikute ülesannete hulgas, nii leidub ka nende rühmade ja tüüpide seas elulähedasi ja -võõraid. Näiteks on väga tarvilik inimesele tunda protsentarvutamist. Kuid ainult kaks liiki seda laadi ülesandeid evib elulise tähtsuse: protsendi leidmine antud arvust ja kahe arvu protsentuaalse suhte määramine. Kolmas liik — arvu leidmine antud protsendi järgi (ka analoogiline sellele — terve leidmine osa kaudu harilike murdude õpetuses) on teistest vähem tähtis ja harvemini esinev, mispärast sellele võiks osutada võrdlemisi vähe tähelepanu koolitöös. Vekslite arvutamise oskus aga on vajalik. Koolis harjutatakse seda küll teisiti kui pangapraktikas.

Ajaarvutamise ülesandeist on elulähedane vaid see tüüp, kus otsitavaks on ajavahemik kahe sündmuse vahel. Kõik teised aga on kunstlikud sünnitised, „meist etwas Konstruiertes“ (W. Lietzmann'i hinnangu järele).

Võrdelise jagamise ülesanded võivad esineda tegelikus elus. Seevastu on kuulsa lihtkolmlause elulähedus vägagi kaheldav (lihtkolmlausest kõnelemata). Võrdelisus (proportsionaalsus), mis on aluseks ja eelduseks kolmlausele, ei ole kehtiv igal juhul ja igasuguste arvude juures. Kõik töölised ei tööta mitte ühesuguse kiirusega ja ühesuguste tulemustega. Käidud maa ei ole mitte alati võrdeline ajaga. Kui näiteks jalakäija kõnnib tunnis keskmiselt 5 km, siis on vaevalt õige arvestada, et 70 tunniga ta ära matkab 350 km või et ta 400 km matkamiseks tarvitab 80 tundi. Seda aga eeldavad ülesanded.¹⁾ See asjaolu ongi andnud põhjust kolmlauseülesannete naeruvääristamiseks. Ei ole teist peatükki kursuses, millele oleks kirjanduses suunatud niipalju pilkenooli narrimisülesannete näol nagu kolmlausele. Toome siin mõned näited.

Kui kaamel suudab kanda oma turjal viietsentrilist koormat 6 tundi, siis mitu tundi suudaks ta kanda oma seljas 10 tonni?

Kui 2 kukke suudavad oma lauluga äratada unest ühe inimese, siis mitu inimest ärkab unest 6 kuke laulust?*)

10 töelist, töötades päevas 10 tundi, püstitavad maja 150 päevaga. Mitu töelist oleks vaja palgata, et ehitada sama maja 1 päevaga, töötades 1 tund päevas?

Kui üks õpetaja kasvatab õpilase 7 aastaga tubliks inimeseks, siis mitu õpetajat sooritaksid selle töö 1 päevaga? **)

Täiesti eluvõõrad on ka need algebraliste ülesannete tüübid, kus antud arve lastakse jagada osadeks, millest üks on teistest mõne arvu võrra või mõni arv korda suurem või vähem. On raske leida juhtumit elus, mis võiks viia selliste ülesannete loomise ja lahendamise vajadusele. Ometigi hinnatakse neid väga koolipraktikas ja arendatakse hoolega nende lahendamisoskust.

Loomulikud pole ka ülesanded viimase võimaluseni täpsustatud andmetega või libedalt klappivate arvutamiskäikudega. Elavad arvud on harva täpsed, vaid harilikult ikka ligikaudsed, nagu seda on ka elavate ülesannete lahendused.

On veel üks peatükk aritmeetika praeguses kursuses, mille praktilises kasutavuses hakatakse ikka enam ja enam kahtlema. See on harilikud murrud (muidugi peale poolte, veerandite ja kaheksandikkude).

Harilike murdude seisukoha on nüüd omandanud 0,1, eriti aga 0,01 (protsent) ja 0,001 (promill), kuna nendega opereeritakse ärielus, tehnikas ja teaduses.

Et harilikud murrud on kaotanud elulise väärtuse, seda tõendavad muu seas ka ankeedid, mis on korraldatud küsimuse selgitamiseks mitmesuguste kutsealade, eriti äriala tegelaste keskel. Mitte küll meil, vaid võõrsil, Ameerikas ja Saksamaal. Mõlemast ankeedist nähtub, et tegelik elu nõuab kümnendmurdude põhjalikku tundmist (Ameerika ankeedi järele ka oskust sooritada lühendatud ehk ligikaudseid arvutusi), harilikke murde

¹⁾ A. Kasvand, J. Lang, O. Paas. Matemaatika õpik. 6. õppeaasta. Ülesanded nr-d 3, 4, 5, lk. 50 ja 52.

*) Оливеръ Лоджъ: Легкая математика. Перевель со 2-го англійскаго изд. Н. А. Томилинь. Изданіе Н. П. Карбасникова. Петроградъ, 1915, lk. 109.

**) Dr. W. Lietzmann, Methodik des mathematischen Unterrichts. II Teil. Verlag von Quelle & Meyer Leipzig, 1916. Lk. 67.

aga õige vähesel määral. Saksa ankeedi¹⁾ vastajaist märgitakse umbes 100% ulatuses, et neil elus mitte kunagi või õige harva on tulnud lahendada niisuguseid ülesandeid harilike murdudega, nagu:

$$\frac{1}{8} + \frac{5}{6} + \frac{3}{5}; \frac{7}{9} - \frac{3}{4}; \frac{5}{12} \cdot \frac{4}{7}; \frac{3}{11} : 4; \frac{3}{3} : \frac{7}{10}$$

Arvatavasti on lugu meie juures samasugune. Milleks õppida harilikke murde? Nähtavasti vaid unustamiseks . . .

Harilikud murrud püsivad kursuses vaid nende teoreetilise väärtuse tõttu ja formaalsete ülesannete taotlemise huvides. Selleks peetakse neid erilisel sobivaiks ja vajalikeks, nagu selgub juba fraasist „sine fractionibus nemo mathematicae peritus esse potest“.²⁾

Ja W. Lietzmann märgib,³⁾ et „alles harilike murdudega algab õieti mõistusega (mõtlemisega) arvutamine (Denkrechnen). Muidugi on seda ka arvutamine täisarvudega. Kuid abikoolide kogemused näitavad, et ka nõrgamõistuselised on suutelised opereerima mitte just väga suurte täisarvudega. Kui aga operatsioonid laienevad murdudele, eriti murdude korrumisele, siis on enamasti lõpp mehaanilisel tegevusel. Õpilastelt nõutakse siin vaimset pinget ja abstraheerimisvõimet palju suuremal määral kui kunagi varem.“

Viimaks on täiesti eluvõõrad ka ülesanded vastustega, s. o. ülesanded, mis on lahendanud nende autor ja teinud lahenduse kättesaadavaks õpilasile. Nende kohta maksavad prof. Joung'i sõnad: „Elus ei ole vastustega ülesannetekogusid ega vastutulelikke õpetajaid“. Elus peab arvutaja seisma kindlalt omal jalul. Siin peab ta ise koostama ülesanded oma kogutud andmeil, ise need lahendama ja lahendused ka ise kontrollima.

Kuid ülesanded peavad olema elulised mitte ainult sisult, vaid ka lahendusviiselt ja -võtteilt. On tuntud tõsiasi, et kool ja elu käivad ses suhtes eri teid ja radu ja et elus tarvitataavad rahvalikud arvutamiskiivid mitmeti erinevad raamatuis soovitatavaist ja koolis kasutatavaist. Toome näiteid.

Ülesande — Kui palju tuleb maksta 1600 g (2 tšeki) suhkru eest 52 snt. kg? — lahendab kool korrumamisega: $1,6 \cdot 52 = 83,2 = 84$ snt. või $1600 \cdot 0,052 \approx 84$ snt. Elu aga nii: 1000 g maksab 52 snt.; 500 g — 26 snt.; 100 g — 5,2 snt. ehk 6 snt.; kokku 1600 g — $52 + 26 + 6 = 84$ snt. (Nägin selle ülesande niisugust lahendamist hiljuti ühes maakaupluses.)

Ülesande — 100 m riiet maksab 85 kr. Kui palju maksab 45 m seda riiet lahendamiseks rakendab kool arvutamise ühe kaudu, mis hiljem lõpeb korrumamisega: $45 \cdot 0,85 = 38,25$ kr. Elu aga arvutab veidi teisiti, umbes nii: 100 m maksab 85 kr.; 50 m — $85 : 2 = 42,50$ kr.; 5 m — $42,50 : 10 = 4,25$ kr.; 45 m — $42,50 - 4,25 = 38,25$ kr.

Raamat ja kool tunnevad protsenti vaid tähenduses — üks sajandik. Seepärast lahendavad nad ülesande — 60-st õpilasest sai kevadel järgmisse klassi 51. Mitu % see on? — jagamisega: $51 : 60 = 0,85 = 85\%$. Elu aga mõistab sageli protsenti kui hulka sajast, sajalt ehk saja kohta ja arvutab siis: 60-st õpilasest sai üle 51, 20-st $51 : 3 = 17$ ja veel kord 20-st — 17, seega kokku 100-st — $51 + 17 + 17 = 85$, s. o. 85%.

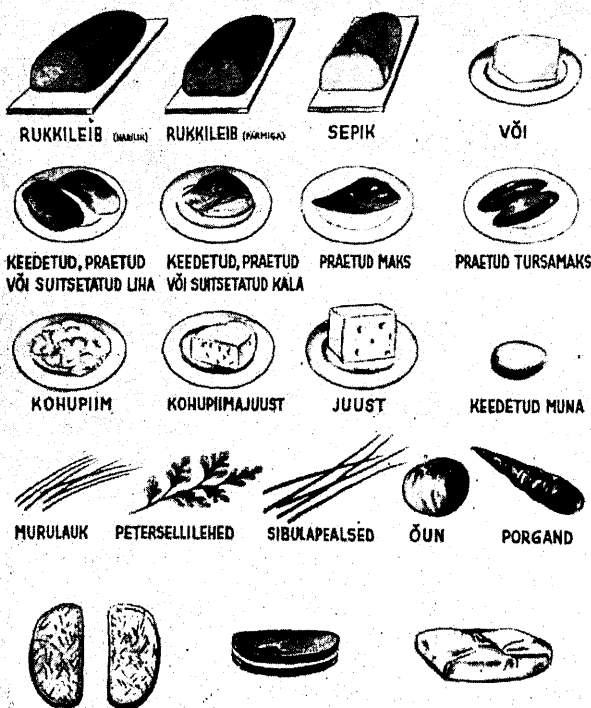
1) Selle korraldas J. Kühnel. Vt. Neubau des Rechnenunterrichts. Band VI, 2. Verlag von Julius Klinkhardt in Leipzig 1922. Lk. 186.

2) Murde tundmata ei või keegi tunda matemaatikat.

3) Methodik des mathematischen Unterrichts II Teil, lk. 47.

koolieine olgu koostiselt võimalikult mitmekesine, hõlpsasti valmistatav ja hõlpsasti söödav. Raske on lähemate aastate jooksul kodudes teha toitlustamist otstarbekohasuse ja tervislikkuse seisukohast täielikuks. Seda enam oleme kohustatud hoolitsema selle eest, et vähemalt see toit, mida laps saab koolis, suudaks õieti rahuldada kasvava organismi nõudeid. Paraku on koolieine korraldamise küsimusest paiguti valesti aru saadud, püütakse koolieineks pakkuda vägagi erinevaid ja välimuselt mitmekesiseid toite, mis teeb einete andmise raskemaks, kuna selleks on vajalikud mitmesugused keedu- ja sööginõud, eine korraldamine vajab rohkem aega ja raha. Olles oma koostiselt ebaõigesti valitud, ei suuda

KOOLIEINEKS KOHASED TOIDUAINED

toit seda anda, mida lapse keha vajab. Eks ole ju mannapuder mahlakastmega, tangupuder praetud peki ja piimaga, lihasupp, mõni lihatoit kartulitega jne. siiski puuduliku koosseisuga ja raskesti korraldatav. Päälegi saab enamik kooliealisi lapsi kodus niikuinii lõunat, mis tavaliselt koosneb soojast toidust või toitidest — lihast või kalast, kartulitest; harva lisandub sellele ka mõni köögivili. Tagajärjeks on, et laps saab päevas kaks väga sarnast, sooja, hammastele vähe tegevust-andvat ning koostiselt vähe kaitsetoiduaineid sisaldavat toidukorda. Veel halvem on

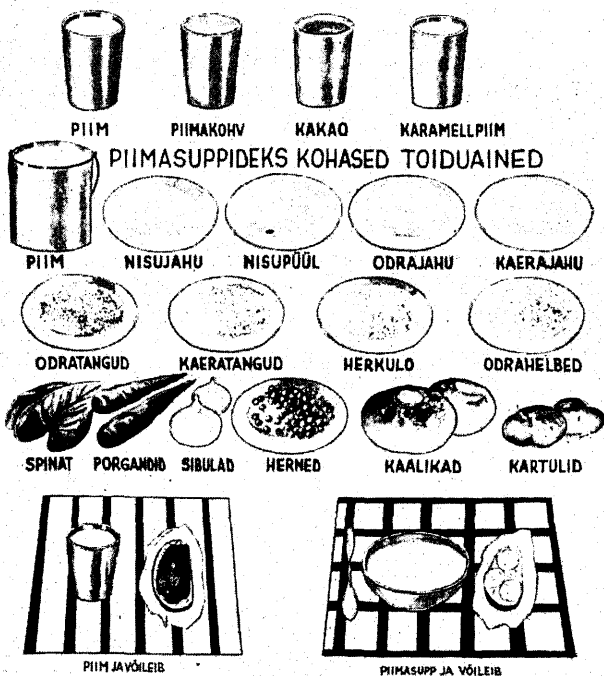
koolieine rahuldamine tee ja saiaga, kuid rõõmustavalt väheneb selliste einete arv aastast aastas.

Koolieine korraldamisel on see mõte, et seda antaks kõigis koolides ja et sellest saaksid osa kõik õpilased. Meie oludes oleks küll kõige sobivam moodus, kui koolieine korraldamisest võtaksid osa nii kodu kui kool, s. o. et osa eineks tarvitatavast toidust saab laps kodunt kaasa, kuna osa antakse koolist. See viis on vanemaile ka rahaliselt kõige vastuvõetavam.

Mida annavad vanemad lapsele kodunt koolieineks kaasa? „Võileiba“, milleks kasutatakse tahket rukki- või nisuleiba, millele määratakse võimalikult võid ja pannakse aastaegade

KOOLIEINEKS KOHASED TOIDUAINED JA TOIDUD

JOOGID

kohaselt kas kohupiima, muna, liha, kala, maksa, juustu või mõnda kõõgivilja pääle. Juba varakevadel peaks võileiva katteks kasutatama „rohelist“ sibulalaugu, murulaugu, peterselli- või tillilehtedena, mis ka vähesel määral päevast päeva tarvitatult täiendavad lapse toidusedelit. Maaoludes on lapsele kaasaandmiseks sobivad ka pirukad või „pätsid“, s. o. liha või kala või kõõgiviljaga täidetud rukki- või nisuleib. Võileib olgu puh- tasse paberisse mähitud. Kool hoolitsegu lapsele sobiva joogi või supi eest. Talvel peaks see olema kuum, et toit ühtlasi ka soojendaks. Jookideks

on sobivad piim, piimaga kohv, piima-jahutumm. Sobivad ja kiiresti valmistatavad on ka paljud piimasupid, millede valmistamiseks kasutatagu mitmesuguseid tange, jahusid, köögivilju, kartuleid, sibulaid, herneid jne. Vahetevahel antagu võileiva juurde ka tikerberi-, kibuvitsamarja-, õuna- või mõnd muud suppi.

Koolieine ei jätaks oma otstarbekohasuse ja tervislikkuse mõttes midagi soovida, kui saaksime seda täiendada veel toore köögivilja või puuviljaga, nagu seda on õun, porgand, kaalikas, redis, tomat, ka natukene kuivatatud õunu on hää.

Ülalnimetatud koolieine korraldamine läheb kiiresti, vajalike ainete saamine ja keedunõude valik ei tee raskusi, samuti sööginõude küsimus. On oluline, et toiduained ja toit oleksid hoitud ja valmistatud puhtalt. Sageli on puhtusenõuetest mittekindelolemine põhjuseks, et lapsed koolis pakutavat toitu ei taha.

Niisugune koolieine rahuldab kasvava lapse keha nõudeid, sest see on koostiselt mitmekesine ning sisaldab küllaldaselt kaitsetoiduaineid — piima, võid, juustu, kohupiima, köögivilju jne. Seevastu lihasupp leivaga jääks koostiselt ühekülgses ning koolieinena lapsele koormavaks. On oluline, et ka koolieine korraldamisel püütaks rakendada meie rahvatoitlustamisel vajalikuks tunnustatud suunda ja enam juhita tähelepanu meie kasulikele ja rahvatoitlustamisel suuremat tarvitamist väärivatele toiduainetele — piimale, kohupiimale, kalale, köögiviljale, leivale. Lapsed tutvuvad koolis loodusloo- ja tervishoiutundides toiduainete, inimekeha ehituse ja tegevusega. Oma igapäevase toitlustamise korraldamisel peaksid nad püüdma neid teadmisi ka tegelikult ja õieti rakendada.

Sooja lõuna korraldamine koolis on vajalik siis, kui lapsed elavad kooli internaadis või kui koolis on lapsi, kes kehvuse tõttu kodus ei saa korralikku lõunat. Lõunasöömine korraldatakse pärast õppetöö lõppu; koolis lõunat sööjad lapsed vajavad siiski ka kerget koolieinetundide vaheajal.

Toome siin mõned näited koolieine koostise kohta.

Üksikud koolides tarvitatavad eined:

1. Tee saiaiga:

	Kaal	Valke	Rasvu	Süsivesikuid	Mineraalaineid			Vitamiine			
	g	g	g	g	Ca	P	Fe	A	B	C	D
1 tass teed	200	—	—	7	—	—	—	—	—	—	—
1 sai	50	4	0,5	27	—	—	—	—	—	—	—
	250	4	0,5	34	—	—	—	—	—	—	—

Koostiselt väga ühekülgne koolieine, puuduvad kaitsetoiduained täielikult.

2. Kondisupp köögivilja ja tangudega.

1 taldriku täis suppi:	Kaal	Valke	Rasvu	Süsivesikuid	Mineraalaineid			Vitamiine			
	g	g	g	g	Ca	P	Fe	A	B	C	D
leem		2	3	—	—	—	—	—	—	—	—
köögivilju	50	—	—	6	—	—	+	—	—	+	—
tange	10	1	—	7	—	—	—	—	+	—	—
leiba	100	5	1	48	—	—	+	—	+	—	—
		8	4	61	—	—	+	—	+	+	—

Koostiselt ühekülgne, kaitsetoiduaineid vähe sisaldav koolieine.

3. Võileib ja piim (piimasupp):

	Kaal	Valke	Rasvu	Süsivesikuid	Mineraalaineid			Vitamiine			
	g	g	g	g	Ca	P	Fe	A	B	C	D
leiba	100	5	—	48	—	—	+	—	+	—	—
võid	10	—	8,4	—	—	—	—	+	—	—	+
kohupiima (kala, maksa, muna, juustu)	50	9	1	—	+	+	—	+	—	—	+
rohelist, köögi- vilju, puuvilja	—	—	—	—	+	—	+	—	+	+	—
piima (piimasuppi)	250	9	8	12	+	+	—	+	+	—	—
		23	17,4	60	+	+	+	+	+	+	+

Küllaldaselt kaitsetoiduaineid sisaldav ja lapse organismi vajadust rahuldav koolieine.

Kirjandust.

Üksikasjalisemaid andmeid õpilaste toitlustamise kohta leiavad lugejad Kodumajanduskoja toimetustena ilmunud brošüürides: „Kooliealiste laste toitlustamine“. Tallinn, 1938. 30 lk. Hind 25 senti. „Odav ja tervislik toit“. Tallinnas, 1939. 32 lk. Hind 5 senti.

Kuidas korraldati õpilastele sooja einet ühes maa-alkkoolis.

Salme Ots.

Käesolev kirjutus tahab anda ülevaate tegelikust sooja eine korraldamisest suures vahetunnis ühes Lõuna-Eesti algkoolis — ümbruskonnas, kus rahva toitlustamine on äärmiselt ühekülgne ja seetõttu ebatervislik.

Selles algkoolis võeti asi tõsiselt käsile möödunud õppeaasta II semestril. Jaanuari alul kutsuti kokku lastevanemate koosolek, kus esineti selgitava referaadiga kooliealiste laste toitlustamisest ja õige toitlustamise tähtsusest. Sõnavõtt koosolekul oli elav. Paljud rääkisid asjale vastu, leides, et lapsele jätkub küllalt kodus söömisest ja kooli kaasa võetud leivast; teised olid vastu majanduslikel põhjustel. Leidus siiski lastevanemaid, kes suhtusid asjasse pooldavalt, põhjendades sooja toidu vajadust koolis sellega, et lapsed hommikul kodus peagu ei söögi, kooli toitu kaasa võtta ei taha ja lõunale jõuavad alles kell 15—16 ja isegi hiljem. Et karta oli koosoleku enamuse eitavat suhtumist asjasse — sest asi oli veel liiga uudne —, siis pandi meeolelu loomiseks hääletusele, kas koosolek pooldab üldse koolis õpilastele sooja eine korraldamist, kui leiduks mingisuguseid võimalusi asja läbiviimiseks. Et see otsus kedagi ei sidunud, siis hääletati 100%-selt poolt. Sellega oli sobiv meeolelu loodud.

Lähemal päevil koostati toidunormid ja saadeti koju igale lapsevanemale ühes küsimusega, kas ta soovib oma last lasta osa võtta koolis

korraldatavast soojast einest ja kuidas ta soovib tasuda, kas rahas või ainetes. Samal ajal võttis kooli hoolekogu vastu otsuse — korraldada korjandus ja loterii kehvemate õpilaste toitlustamise kulude katteks. Ja tagajärjeks oli see, et 1. veebruaril alustati sooja eine tegelikku korraldamist.

Sooja einet sai 50 õpilast, s. o. 70% õpilaste üldarvust. Ülejäänud 21-st elasid 6 koolimaja lähedal ja käisid igal suurel vahetunnil kodus söömas. Taldrikud, noad, kahvid ja lusikad tõi iga õpilane kodunt, häda-vajalikud keedunõud — suured alumiiniumkeedupotid — osteti, samuti nõudepesemisvannid. Osa asju, nende hulgas ka suur talu rehepeksu-aegne söögilaud, saadi esialgu laenuks. Käesoleva õppeaasta alguseks asendati viimane uute eesti stiili söögilaudadega. Lauad on kaetud õli-värviga — plaat valge ja muu osa vastavalt söögiruumi paneeli värvile roheline. Rohelised on ka laudade juurde kuuluvad istmed. Söögiruumiks kasutatakse võrdlemisi ruumikat riiteruumi esikut.

Kui jõutakse kord nii kaugele, et kool saab muretseda kõigile õpilastele toidunõud ja kööki jõutakse täiendada puuduvate kappide ja mitmesuguste vajalike tarvetega, siis võib saada koolitoitlustamisest päris rahuldava pildi.

Esitan siin toidunormid 1. veebruarist kuni kooli lõpuni (84 toidu-päeva eest) ühe õpilase kohta.

Piima 18 l, võid 0,25 kg, mune 4 tükki, aedvilja 4 kg, kartuleid 12 kg, seapekki 0,8 kg (pekki võib vähendada kui või normi suurendada), sibulaid 100 g, leiba 7 kg, nisupüüli 0,5 kg (jätkub ka 400 g), tangu 1 kg, herneid 1 kg, mannat 0,25 kg, odrajahu 0,25 kg, rukkijahu 0,25 kg, kõrvitsat 0,5 kg, jõhvikaid 1 l (mustikaid, pohli või õunu 1 l — sügissemestril).

Suhkru, soola, värske liha jne. ostmiseks Kr. 0.80, keetja tasuks Kr. 1.20.

Ülaltoodud normid on parandatud kogemuste põhjal.

Rahale ümber arvestades tuleks toidupäev maksma ligikaudu 9 senti (ilma keetja tasuta). Ained jätsid aga peagu kõik väikese ülejäägi: nii maksis toidupäev tegelikult läbistikku 8,2 senti. Ülaltoodud norm tundus aga lastevanemaile väike ja suur osa neist töid aineid vabatahtlikult rokkem. Ülejäägid katsid isegi nende õpilaste toidunormid, keda hoolekogu lubas abistada. 4 õpilast ei tasunud üldse oma toidu eest ja 10 tasusid ainult osaliselt.

Toidud vaheldusid iga päev, sama toit kordus alles kolme nädala järele. Tavaliselt oli:

esmaspäeval — piimasupp võileibadega;

teisipäeval — lihasöök kartulite, kastme ja võimalikult toorsalatiga, juurde 1 kl. piima;

kesknädalal — puder pekikastme ja piimaga;

neljapäeval — looma- või vasikalihassupp;

reedel — aedviljatoit, 1 klaas piima;

laupäeval — puder piimaga või mahlakastmega.

Et toitu veelgi mitmekesisstada ja tervislikumaks muuta, tuleks hooldada kindlasti iga päev toorsalati või mõnesuguste puuvilja- ja marjahoidiste juurde lisamise eest einele. Salatiks on soovitatav tarvitada toorest värsket kui ka hapukapsast, tooreid riivitud kaalikaid, peete ja porgandeid, samuti pohli ja jõhvikaid, sügisel tomateid, rediseid jne. Katki

Eineks tarvitatud toiduainete hulk 50 õpilasele.

Toidu nimi	Piim	Munad	Või	Kartulid	Aedvili	Herned	Jahu	Tangud	L i h a					Muud ained	Lisandid	
									Pek	Pehme looma- liha	Supliha (looma)	Vasikalihha	Supikondid			
k i l o g r a m m i d e s																
1. Hern- ja tangusupp	10 ¹⁾	—	0,5 ²⁾	—	—	3	—	0,75	—	—	—	—	—	20—30 kilu ²⁾	Kiluvõileivad ³⁾	
2. Lihavorm värskel kapsaga, kaste ja kartulid.	2,5	5	—	22 ⁴⁾	4 ⁵⁾	—	0,25	—	1	4	—	—	—	5—10 sibulat	Toorsalat, piim, leib	
3. Kartuli- ja tangupuder pekikastmega	6	—	—	12	—	—	—	2,5	1	—	—	—	—	Sibulaid	Piim	
4. Korvitsasupp lihaga	—	—	0,1	6	4	—	0,5	—	—	—	—	—	—	Supijuuuri	Leib	
5. Kartuli- ja lihavorm	2,5	10	—	12	—	—	—	—	0,5	—	—	—	—	Sibulaid	Piim, leib	
6. Mannapuder	8	(8)	0,25	(4) ⁹⁾	—	—	—	2,5	—	—	—	—	—	Suhkrut	Mahlakaste	
7. Klumbisupp piimaga ¹⁰⁾	15	8	0,75 ¹¹⁾	3	—	—	2	—	—	—	—	—	—	2—3 heeringat ²⁾	Heeringavõileivad ¹²⁾	
8. Hakklihakaste, kartulid	2,5	—	—	22	—	—	0,4	—	1	3	—	—	—	Sibulaid	Salat, piim, leib	
9. Tangupuder pekikastmega	6	—	—	—	—	—	—	3,5	1	—	—	—	—	Sibulaid	Piim	
10. Hernesupp	—	—	—	—	2 ¹³⁾	3	—	0,5	—	—	—	—	—	Supijuuuri	Leib	
11. Aedviljavorm	2	8	(0,25)	—	10 ¹⁴⁾	—	—	—	0,5	—	—	—	—	—	Piim, leib	
12. Odrajahupuder	8	—	0,5 ¹⁵⁾	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	Piim	
13. Tangusupp	—	—	(0,5) ²⁾	—	—	—	3	1,75	—	—	—	—	—	—	—	Võileivad pasteediga
14. Vasikalihha pajaküpsis	10 ¹⁶⁾	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	Salat, piim, leib
15. Kartulipuder pekikastmega	4	—	—	22	—	—	0,1	—	1	—	—	—	—	—	—	—
16. Teisipäevasupp	3	—	—	25—30	—	—	0,1	—	1	—	—	—	—	Sibulaid	Piim	
17. Porgandivorm hernestest ja pekikastmega	2,5	10	(0,25)	10	6 ¹⁸⁾	—	—	0,75	—	—	—	—	—	Supijuuuri	Leib	
18. Rukkiajahupuder	—	—	—	—	10	3 ¹⁹⁾	0,5	—	0,5	—	—	—	—	Sibulaid	Piim, leib	
							2,5—3									Piim

1) Piim lisatakse pärast keermist; piimaga mitte enam keeta. — 2) Võileibadele. — 3) Kilu puhastada, hakkida ja segada kergelt vahustatud või hulka. Määrida teivale. — 4) Kartulid soovitatav keeta koorega. — 5) Kapsas lisatakse kupatult, hakitud toorele hakkilihale. — 6) Supile tarvitatakse kas vasikalihha või loomaliha ja supikonte. Keevade poole teeb vasikalihha tarvitamine tõdu tunduvalt odavamaks. — 7) Võib muude vähendada ja jahu lisada. — 8) Supile tarvitatakse eelneist päevast ülejäätud supiliha. — 9) Puderle võib lisada kõrvitsat ja pärast keermist suhkruga vahustatud mune. Muneid lisamisel või ära jätta. — 10) Kartuli kimbid. — 11) Võileibadele ja kilmpidele. — 12) Valmistatakse nagu kiluvõileib. — 13) Porgandeid. Lisatakse toorelt riivitud pärast keermist. — 14) Näit. v. kapsas ja peet või kõike saadaval olevat aetavilja segamini. — 15) Või pudrule silmas. — 16) Piimaga ei keedeta enam. — 17) Pasteedile. — 18) Porgandid ja kaalikad. — 19) Herned keedetakse soolases vees ja olavate vormi juurde. — 20) 3 l. jähvikaid või polli, 1 kg suhkrut, 2 kg õunu, 0,5 kg kartulijahu. Puder keedetakse jõhvikaka- või pohlamahlas. Õunad lisatakse puhastatult, tükeldatult, koorimata keermise lõpul. Võib tarvitada ka kuivatatud õunu; need lisatakse keermise ajal. Puder keeb 1—1¹/₄ tundi. — Sulgudes märgitud ained võib ära jätta.

surutud pohladele ja jõhvikatele võib lisada maitse järele natuke suhkrut, aedviljadele hapukoort. Lapsed tahavad vahel väga hapupiima; piima hapendame koha peal ja koore tarvitame lisandiks salatitele. Aedviljad sobivad ka kooretagi, ühelgi juhul ei tule aga tarvitada äädikat. Üldse tuleb hoiduda igasuguste maitseainete — vürtside tarvitamisest. Asja lihtsustamiseks võib anda toidule lisaks igale õpilasele 1—2 toorest hästi puhastatud porgandit või tükikese toorest kaalikat. Kõnealusel koolis jagati õpilastele kevadel selleks otstarbeks kasvatamiseks porgandiseemneid ja kapsa- ja kaalikataimi. Õpilased tundsid asja vastu suurt huvi.

Kevade poole, kui aedviljade tagavarad lõpevad ja need, mis veel on säilinud, suure osa oma väärtusest on kaotanud, võib praktiseerida kress-salati, murulaugu ja roheline sibula kasvatamist akendel kastide. Seda võivad õpilased ka kodus teha ja kooli kaasa tuua.

Kui asja tahetakse väga hästi korraldada ja kui on vastavad hoiuruumid, siis tuleks hoolitseda ka mõnesuguste hoidiste, eeskätt tooreste eest, kuna need on maitavamad ja oma vitamiinide-sisalduse tõttu väärtuslikumad keedetud hoidistest. Nii võib säilitada näit. mustsõstart, sest see on üks meie vitamiinirikkamaid marju ja säilib hästi toorena.

Kerge on valmistada ja lihtne säilitada ka kuivatatud õunu. Selleks kasutame mahakukkunud õunu (hinnalt odavamad ja kuivatame koorimatult, sest koor annab õunale erilise hää maitse ja tõstab toiteväärtust.

Kokkuvõttes on hääl tahtmisel võimalik mõndagi ära teha ka maaalgkoolis õpilaste sooja eine korraldamiseks.

Maa-algkoolide kehalise kasvatuse töökavu.

Aleksander Kalamees.

Järg.

Käesolevas „Eesti Kooli“ numbris lõpevad töökavad, mis olid mõeldud eeskätt algkoolidele maal, kus võimlemiseks siseruumid puuduvad. Nende kavade koostamisel on lähtunud põhimõttest, et õpilastega tuleb töötada võimalikult palju väljas, sest seda tingib esiteks võimlemisruumi puudumine ja teiseks, kui selline ruum siin-seal ongi, siis on ta tihti väike, läbikäidav või ette nähtud õpilastele tarvitamiseks vahetundidel, seega võrdlemisi ikkagi tolmune, ja sellises tolmuses ruumis pole mõtet võimelda. Selle asemel tuleb siis õpilasi viia võimalikult sageli võimlema välja. Seepärast neid töökavu käsitledagu ikka sellelt seisukohalt. Need kavad tahavad olla õpetajaile selle ala küllaltki raskest tööst juhitavaks ja näiteks, kuidas tuleks vastavasis kooles seda ala käsitleda. Kuna iga selline algkool oma laadilt, ümbruselt ja võimalustelt teistest erineb, siis, nagu seda olen juba mitmel korral toonitanud, ei saa anda selliste koolide kohta kõikjal-kasutatavaid kavu. Need kavad on nagu luustikuks, mille ümber õpetaja oma kooli võimaluste seisukohalt asetab siis sobiva harjutus- ja tegevuskava, mida võimalik on teostada tema kooli ümbruses. See kehtib eeskätt välisvõimlemise kohta, ja neis tundides võtku õpetaja õppekavas antud harjutuste asemele, kui ta neid teostada ei saa, uued, nimelt need, mida saab täita käesolevas olustikus. Selliseid asendamisi tuleb kindlasti sooritada enamikus tunnikavade tüüpides. Niisiis õpetaja otsigu ise juurde materjali või võtku sobiv tegevus mõnest teisest tunnist, käsiraamatust, loogu ise jne.

Neid kavu võib loomulikult näiteina kasutada ka järgnevail õppeaastail, kui kooli olukord jääb endiseks. Saab aga kool juurde võimlemisruumi või koguni võimla, siis tuleb töö muidugi korraldada ümber ka selt seisukohalt. Seepärast toonitagu ikka jälle, et õpetaja ise arvestagu olukorda, milles ta on sunnitud töötama, ja vastavalt sellele kohastagu ka oma töö.

Tahaksime loota, et neist kavadest on kasu. Ka sellekohase ankeedi tulemused nendivad nende vajadust, killaldast otstarbekust ja sobivust olukordadele. Kui see nii on, siis on need vähesed kavad täitnud oma ülesande ja mu meel võib olla rõõmus õpetajate abistamise võimaluse üle.

Märts — 6 tundi.

I—II klass.

1. 2 tundi matkimisteemasid (jututeemasid); 2. 2 tundi matkimisharjutustega; 3. 2 tundi välisvõimlemist; (4). 1 tund mängu; (5). 1 tund matkamist; (6). 1 tund sisetööd; (7). 2 tundi talisporti.

1. 2 tundi matkimisteemasid (jututeemasid).

Teemad valitagu „Eesti Koolist“ 1938, lk. 494, 1939, lk. 49, 117, 173 ja 534 ning raamatust: A. Kalamees — „Algkooli kehakasvatuse käsiraamat“, lk. 118 ja 124.

2. 2 tundi matkimisharjutustega.

1.—2. tund.

- A. Rivistumine joonele ühte viirgu mitmesse eri paika. Pöörded. Marssimine ja jooks kolonnis ühekaupa.
- B. 1. a) Piitsa plaksutamine (lastagu tegelikult teha piits ja nõõri ots jäetagu sõlmeta, siis piitsa plaksutades plaksatab tõeliselt ka piitsanõõr; see on väga hea käe ja õlavöö harjutus); b) puude lõhkumine; c) jalgrattasõit (kuskil sobivas kohas tugiistes istudes jalgade väntamine jalgrattasõidu taoliselt); d) kasvava puu mahasaagimine (harjutus sooritada nii, et ta mõjuks küljeharjutusena); e) kukesõda (kemplemine) ühel jalal ja rinnale risti asetatud kätega.
2. Võistlusharjutus väikese palliga (igaihel pall): kes $\frac{1}{2}$ kuni 1 minuti kestel palli üles pildudes kukutab teda kõige vähem kordi. Teine harjutus (igal paaril pall): milline paar sama $\frac{1}{2}$ kuni 1 minuti kestel palli käest-kätte pildudes kukutab palli kõige vähem kordi. Õpilased ise loevad korrad ja teatavad siis lest õpetajale. — 7—8 harilikku pinki rööbiti umbes $\frac{1}{2}$ -meetrilise vahega üksteisest: pugemine esimese pingi alt, hüpe (ka käte toengus) üle teise pingi, pugemine taas kolmanda alt, hüpe üle neljanda pingi jne. Sama harjutus sooritatakse paariti ja harjutuse lõpul kumbki paariline siirdub väljastpoolt pinke uuesti oma kolonni sappa harjutuse kordamiseks.
3. Hobusejooks: ratsahobune (jooks kõrge põlvetõstega), võidusõiduhobune (galopp), peruhobune (jalgade tagant ülespildumine), veohobune (rahulik jooks). — Jooks püststardist.
4. Ronimine kaldredelit mööda sobivasse kõrgusse, sealt kätetoengus allahüpe (maandumisel mindagu täiesti kägarasse). — Hüppejooks üle pingi, paraskõrge puuriida või üle muu sobiva vahendi.
- C. Rivistumine joonele ühte viirgu. Pöörded. Marssimine tuttava marsilaulu saatel. Tervitus rivis.

3. 2 tundi välisvõimlemist.

Välisvõimlemise tunnid koostatagu oludekohaselt (eeskuju vt. „Eesti Kool“ 1939, lk. 468).

(4). 1 tund mängu.

- A. Rivistumine kolonni ühekaupa. Marssides ringkolonni moodustamine.
- B. Laulumäng: Kalapüük (vt. „Algkooli kehakasvatuse käsiraamat“, lk. 156; viis leidub A. Spirke „Algkooli lauluvaras“). — Jooksumäng: Paariskull. Mängijad on paarikaupa pihkseongus. Üks paar on kull, teised kõik põgenejad. Kull tohib lüüa vaid vaba käega. Löödud paar muutub kullipaariks. Lahtilastud käega löögil ei ole maksvust; samuti muutub põgenejapaar kullipaariks, kui ta käed vabastab. Võib mängida ka nii, et löödud paarid hakkavad kullipaarideks, kuni kõik on löödud.
- C. Rivistumine kolonni ühekaupa. Marssimine. Tervitus ravis.

(5). 1 tund matkamist.

2 km pikkune matk rivikorras. Laul. Loodusnähtuste vaatlemine.

(6). 1 tund sisetööd.

Vt. eeskuju ja võrdle „Eesti Kool“ 1938, lk. 497 ja 500 (tunde koolipinkidel).

(7). 2 tundi talispordi.

Kui märtsis on veel jääd ja lundki, siis viimisteldagu veebruarikuus talispordi ainetikku.

III—IV klass.

1. 2 tundi vabavõimlemise ainetikuga; 2. 2 tundi välisvõimlemist; 3. 1 tund mängu; 4. 1 tund matkamist; (5). 1 tund sisetööd; (6). 2 tundi talispordi.

1. 2 tundi vabavõimlemise ainetikuga.

- A. Rivistumine joonele kahte viirgu. Pöörded. Marssimine ja jooks kolonnis kahekaupa.
- B. 1. a) Harkis, käed kõrval rusikas: käte altkaar ette (kellapendel) ($\frac{1}{4}$ takti harjutades ja lugedes võib altkaarte järgi sooritada ka käteringe ette ja taha); — käed rinna ees: käte sirutusviibutus (kõrvale); b) harkseis, käed ülal sõrmseongus: kerepainutamine ette kätehooga jalge vahele, kerepainutamine taha kätehooga üles („puulõhkumine“); c) harkseis, käed v. rusikas, kerepööre v.: kätehoog p. kerepöördedega paremale; d) paigalhüplemine kandade puutega tuharaini.
2. Hüpe rippesse redelipulkade külge (redel asetatagu rõhtsete pulkadega rõhtselt ja otstega kuhugi toengusse; sel kombel saab, olenevalt redeli pikkusest, rakendada rippuma korraga 3—6 õpilast); — hüplemine v. põlvetõstega vaheldumisi p. jala hooga kõrvale.
3. Teatejooks kaaslaste seljaskandmisega. Esimene haarab kolonnis teisenä seisja selga, jookseb sellega vastaskolonnini esimeseni, asetab ta sinna piirjoone taha maha ning siirdub ise sama kolonni sappa, kuna endine kantav haarab kolonnini seisva esimese kaasõpilase selga, jookseb sellega oma endise kolonni ette, asetab kantava jälle piirjoone taha seisu ja ise siirdub sama kolonni sappa, kuna mahaasetatud kantud õpilane haarab selga järjekordse eesreisja ning jookseb temaga taas vastaskolonnini jne. Esimesena lõpetaja tõstab käe ja tema kolonn osutub seega võitjaks.
4. Sügavushüpe puuriidalt. Ehitatagu puuhalgudest astmeline riit, millest siis üleskõnniga (hiljem vilumisel jooksuga) siirdutakse umbes 1—1,5 m kõrgusele riidale, et sealt alla hüpata. Astmelistele riitadele asetatagu pealmine kord halge risti, et vältida jalaga üle minnes ebaastumisi.
5. Rahvatants: Kaerajaan.

- C. Rivistumine joonele kahte viirgu. Pöörded. Marssimine laulu saatel kolonnis kahekaupa. Tervitus rivis.

2. 2 tundi välisvõimlemist.

Välisvõimlemise tunnid koostatagu oludekohaselt (eeskuju vt. „Eesti Kool“ 1939, lk. 468).

3. 1 tundi mängu.

- A. Rivistumine kolonni ühekaupa. Marssimine mitmesugustes variatsioonides laulu saatel.
B. Jooksumäng: Jänes põõsas (vt. „Algkooli kehakasv. käsiraamat“, lk. 236). — Pallimäng: Ringpall (lk. 239).
C. Rivistumine kolonni ühekaupa. Marssimine kolonnis ühekaupa. Tervitus rivis.

4. 1 tundi matkamist.

2,5 km pikkune matk rivikorras. Laul. Loodusnähtuste vaatlemine.

(5). 1 tundi sisetööd.

Vt. „Eesti Kool“ 1938, lk. 497 ja 500 (tunde koolipinkidel).

(6). 2 tundi talisporti.

Juhtub märtsis veel olema jääd või lundki, siis viimisteldagu veebruarikuus talispordi ainetikku.

V—VI klass.

1. 2 tundi vabavõimlemise ainetikuga; 2. 2 tundi välisvõimlemist; 3. 1 tundi mängu; 4. 1 tundi matkamist; (5). 1 tundi sisetööd; (6). 2 tundi talisporti.

1. 2 tundi vabavõimlemise ainetikuga.

1.—2. tundi.

- A. Rivistumine joonele kahte viirgu. Pöörded. Marssimine kolonnis kahekaupa laulu saatel.
- B. 1. a) Sammseis ees, käed taga rusikas: kätehoog eest-üles tõusuga varbaile jalgade kerge kaasavedrutamisega); b) harkseis: kerepainutamine ette käte puutega maani võimalikult kaugele ette; c) põlvetoestehüplemine edasi käte hooga v. põlve tõstes ette ja p. põlve tõstes taha; d) harkseis, kerepainutus ees, käed vasakul: käte hoog paremale kerepöördega paremale; e) paarid küljeti sise-pihkseongus: alates välisjalaga 4 põlvetoestehüplemist liikumisega edasi, pööre rinnati ühendudes ka välispihkseongusse samaaegse kätetõstega kõrvale, vahetult 4 kaksikpendelhüpet paigal algusega liikumissuuna jalal (teise jala hooga kõrvale); vahetult korrata — alates hüplemist välisjalaga, lahutudes välispihkseongust.
2. Hüpe rippesse kõitele (selleks sobivasse kohta riputatagu üles harilikud koor-makõied, ohjad jne.). — Kiikumine rippes kõiel, allahüpe tasakaalukalt hoo kõrgeimas kohas, s. o. surnud punktil. — Kõnd üle rõhtselt asetatud (hariliku) redeli selle pulki mööda.
- 3.—4. Teatejooks üle puuriidade. Kolonni esimesest jooksjast 5 m kaugusele ehitatakse 1 m kõrgune puuriidake, sellest samuti 5 m edasi teine ja 5 m edasi jälle kolmas, s. o. viimane riit. Esimese riida ette paigutatakse maha risti jooksjale puuhalg, järgnevalt riitade vahele samuti puuhalg ja kolmanda riida taha 5 m kaugusele viimne neljas puuhalg. Jooksja võtab kõik neli plokki

kätte ja viib esimese teateplokki esimese puuhalu peale, hüppab siis üle esimese puuriida, asetab teisele puuhalule teise plokki, hüppab üle teise riida, asetab plokki kolmandale halule, hüppab üle kolmanda riida ja asetab plokki viimsele — neljandale halule ja jookseb siis väljastpoolt puuriitu oma kolonni järgmise kaaslaseni, lööb selle lahti, siirdudes ise kolonni sappa, kuna uus jooksja hüppeldes üle puuriitade korjab kõik plokid süle ja, joostes väljastpoolt puuriitu, viib plokid kolmandale jooksjale, kes omakorda asetab plokid maha puuhalgudele jne. Esimesena lõpetanu kolonni esimene jooksja, võttes vastu viimast tulijalt plaksu või plokid, tõstab jooksu lõpu tundemärgiks käe üles.

Külmema ilma puhul olgu ühes kolonnis jooksjaid vähem, s. o. moodustatagu rohkem kolonne ja sellega ka rohkem puuriitu.

Jooksu võib korraldada ka mitmes muus variatsioonis. Kuivema maapinna puhul võib puuriitade alt ka läbi pugada, ehitades neid selliselt. Mitmekesistamise võimalusi on siin mitmesuguseid.

5. Rahvatants: Jooksupolka (vt. „Eesti Kool“ 1939, nr. 2).

C. Rivistumine joonele kahte viirgu. Pöörded. Marssimine kolonnis kahekaupa. Tervitus rivis.

2. 2 tundi välisvõimlemist.

Välisvõimlemise tunnid koostatagu oludekohaselt (eeskuju vt. „Eesti Kool“ 1939, lk. 468).

3. 1 tund mängu.

A. Rivistumine kolonni kahekaupa. Marssimine ja jooks kolonnis kahekaupa.

B. 1. Heitlusmäng: Kadedad haudjad (lk. 253).

2. Pallimäng: Tabamispall (lk. 253).

C. Rivistumine kolonni kahekaupa. Marssimine kolonnis kahekaupa laulu saatel.

4. 1 tund matkamist.

3 km pikkune matk rivikorras. Laul. Loodusnähtuste vaatlemine.

(5). 1 tund sisetööd.

Vt. „Eesti Kool“ 1938, lk. 497 ja 500 (tunde koolipinkidel).

(6). 2 tundi talispordi.

Jää ja lume kestmisel märtsis viimisteldagu veebruarikuu talispordi ainestikku.

Aprill — 8 tundi.

I—II klass.

1. 4 tundi matkimisteemasid (jututeemasid). 2. 2 tundi matkimisharjutusi. 3. 2 tundi välisvõimlemist. (4). 1 tund mängu. (5). 1 tund matkamist. (6). 1 tund sisetööd.

1. 4 tundi matkimisteemasid (jututeemasid).

Teemad valitagu „Eesti Koolist“ 1938, lk. 494, 1939, lk. 49, 117, 173 ja 534 ning raamatust: A. Kalamees — „Algkooli kehakasvatuse käsiraamat“, lk. 118 ja 124.

2. 2 tundi matkimisharjutusi.

1.—2. tund.

A. Rivistumine joonele ühte viirgu. Pöörded. Marssimine siira-viira mitmes variatsioonis.

- B. 1. a) Tuulik (käte ringitamine igas suunas). — Kummivooliku venitamine (vastapaarilise käed on ees ja harjutaja katsub neid omade kätega suruda kõrvale; käte eeshoidja osutab parajat vastupanu); b) teiba tagumine maasse; c) koosjalu hüplemine põlvede rebimisega rinnani — harjutus sooritatagu pehmet, mitmes taktis ja ka vahehüpetega; d) purjekana merel kiikumine (harkseis, käed ülal: kerepainutamine kõrvale, kereringitamine); e) kiikumine (paarid harkseisus rinnati ja pihkseongus: kükk vaheldumisi).
2. Rühmades vedamine pika latiga. — Kõnd lasipuul; põlvituskõnd lasipuul. — Kandmine kahekesi põimseongus kätel.
3. „Kraavijooks“ — jooks hüpeldes ühelt kraavipervelt teisele. — On maapind veel märg põllul ja maanteekraavis, korraldatagu kraavijooksu asemel jooks õues üle pinkide, puuhalgude jne.
4. Hüpped üle kraavi, ka teiba abil.
5. Peitemäng metsas, võsas (kui on juba nii kuiv).
- C. Rivistumine joonele ühte viirgu. Pöörded. Marssimine kolonnis ühekaupa laulu saatel.

3. 2 tundi välisvõimlemist.

Välisvõimlemise tunnid koostatagu oludekohaselt (eeskuju vt. „Eesti Kool“ 1939, lk. 468).

(4). 1 tund mängu.

- A. Rivistumine kolonni ühekaupa. Marssimine laulu saatel.
- B. 1. Laulumäng: Aadamal oli seitse poega. — 2. Laulumäng: Nüüd kevad käes on (lk. 158). — Rahvamäng: Mooramaa kuningas (lk. 159).
- C. Rivistumine kolonni ühekaupa. Marssimine laulu saatel. Tervitus rivis.

(5). 1 tund matkamist.

2 km pikkune matk rivikorras. Laul. Loodusnähtuste vaatlemine.

(6). 1 tund sisetööd.

Vt. „Eesti Kool“ 1938, lk. 497 ja 500 (tunde koolipinkidel).

III—IV klass.

1. 2 tundi vabavõimlemise aineistikuga; 2. 2 tundi välisvõimlemist; 3. 2 tundi kergejõustikku; 4. 1 tund mängu; 5. 1 tund matkamist; (6). 1 tund sisetööd.

1. 2 tundi vabavõimlemise aineistikuga.

1.—2. tund.

- A. Rivistumine joonele kahte viirgu. Pöörded. Marssimine ja jooks kolonnis kahekaupa. Mitmesuguseid kõnni ja jooksu variatsioone.
- B. 1. a) Käed all risti: kätehoog kõrvale üles tõusuga varbaile; b) harkseis, käed kõrval: kerepainutamine ette kolme järelviibutusega käte puutega maani (põlved sirged); c) harjutajate kolmikgrupid, kaks kaaslast on ühe käe seongus ja nende käed asuvad kolmanda kaaslaste niude kohal: kolmas kaaslane painutab kere taha, toetudes niudekohaga teiste kätele; d) harkseis, käed ülal: kerepöördpainutamine ette käte puutega maani; e) harkihüplemine kätehooga kõrvale.
2. Töö jagudes: 1. jagu: ronimine püstredelil üles, ripeldamine alla, libistades põidi mööda redeli peeli; 2. jagu: kemplemine tasakaalupalgil; 3. jagu: kõndimine karkudel (tulevad teha kargud); 4. jagu: ronimine üle tara (korduvalt). Mõistagi, et jaod vahetuvad harjutuselt teisele.

3. Neli umbes meetripikkust ja paari sõrme jämedust keppi: teatejooks neljas kolonnis keppi pihul püsti hoides, kusjuures saaja võtab kepi vastu, asetab taas pihule püsti, jookseb omakorda jne.
 4. Ringkolonn, kõik kägaras: ringjooks harkihüplemisega üle kaaslaste (hüpata tuleb selja poolt); üks õpilane algab jooksu ja hüplemist üle kõigi kaaslaste oma kohale tagasi, kus laskub samuti kägarasse; esimesele lähtunule järgneb kohe teine, siis kolmas jne. kõik, kuna eestpoolt kägardudes moodustub ringkolonn jälle uuesti. Ringkolonnis ärgu olgu õpilasi mitte üle kümne, muidu kujuneb hüplemine üle liialt hulga kaaslaste väsitavaks. Suure õpilaste arvu juures klassis moodustatagu mitu ringkolonni.
 5. Rahvamäng: Luuri vedamine. Mängijaid on paaris-arv. Nad asetuvad paari-kaupa seljati kaksiviirgu, kumbki viirg teineteisest 1—2 m eemal. Kõik panevad endile kaela nõõri, mille otsad on seotud (üks paariline asetab ühe, teine siis teise koha), kusjuures nõõrid kulgevad kaenalde alt läbi. Küllaldase maapinna kuivuse tõttu võiks laskuda nõõride kaelas olles ka käpili. Märjuandel algavad kõik vedamist (käpile olles roomates edasi käpili). Kumb paariline veab oma vastase teatava esemeni või mänguväljaku piiridest välja, on võitnud (või kumb kolmest vedamisest võidab kaks). Vt. „Algkooli kehak. käsiraamat“, joon. 112.
- C. Rivistumine jonele kahte viirgu. Pöördeid. Marssimine laulu saatel kolonnis kahekaupa. Tervitus rivis.

2. 2 tundi välisvõimlemist.

Välisvõimlemise tunnid koostatagu oludekohaselt (eeskuju vt. „Eesti Kool“ 1939, lk. 468).

3. 2 tundi kergejõustikku.

1.—2. tund.

- A. Rivistumine jonele ühte viirgu. Kiirjooksu eelharjutusi: a) päkkjooks paigal; b) käte pendeldamine paigal; c) päkkjooks paigal ja liikumisel koos käte pendeldamisega. Kõikidele korraga: püstitlähete harjutamine koos õigete käskluste ja lähtumistega.
- B. 1. jagu: 30—60 m kiirjooksu püstitlähetest;
 2. jagu: kaugushüpe hooga;
 3. jagu: kätekõverdamine rippes (poistele), pesapalli märkivise (tütarlastele).
 4. jagu: pesapalli kaugusvise.
 Kõik jaod korraga: kestvusjooks: $\frac{1}{2}$ minutit jooksu, $\frac{1}{2}$ min. kõndi; korrata 3 korda.
- C. Rivistumine jonele ühte viirgu. Marssimine kolonnis ühekaupa lauluga. Tervitus rivis.

4. 1 tund mängu.

- A. Rivistumine kolonni kahekaupa. Marssimine kolonnis kahekaupa.
- B. Pallimäng: Põleb (lk. 243).
- C. Rivistumine kolonni kahekaupa. Marssimine kolonnis kahekaupa lauluga. Tervitus rivis.

5. 1 tund matkamist.

2,5 km pikkune matk rivikorras. Laul. Loodusaähtuste vaatlemine.

(6). 1 tund sisetööd.

Vt. „Eesti Kool“ 1938, lk. 497 ja 500.

V—VI klass.

1. 2 tundi vabavõimlemise ainekuga; 2. 2 tundi välisvõimlemist; 3. 2 tundi kergejõustikku; 4. 1 tund mängu; 5. 1 tund matkamist; (6). 1 tund sisetööd.

1. 2 tundi vabavõimlemise ainekuga.

1.—2. tund.

- A. Rivistumine joonele ühte viirgu. Rivistumine paigal kolonni neljakaupa. Pöörded, kõnd ja jooks kolonnis neljakaupa.
- B. 1. a) Sammseis ees, käed taga rusikas: kätehoog eest üles tõusuga varbaile (jalgade kaasavedrutamisega); b) põlvitus, käed ees: käte altkaar kõrvale kerepainutamisega taha; c) harkseis, kerepainutus ees, käed taga rusikas: kätehoog eest üles keresirutamisega kallutusse; d) harkseis, käed rinna ees (küünarnukid hästi taga): käte vaheldumisi sirutusvibutamine kõrvale kerepööramisega; e) tugikükk, v. jalg kõrval (niiske maapinna puhul toetada kätega puuhälule): hüpe v. jalaga kükki samaaegse p. jala sirutamisega kõrvale.
2. Kõievedu nelinurgas. Otsadest kokkuseotud kõis asetatakse nelinurkselt maha. Kõienurkade suunas pannakse võrdseisse kaugusisse kas toolid, pallid, hüppepostid, maa sisse pulgad jne. 4 (8, 12 jne.) õpilast haaravad igaüks (või rühmiti) kõie ühest nurgast ja püüavad kõit enda poole vedades eemalseivat eset puudutada; ennem puudutaja on võitja.
- Vedamist võib ka esemete juurest jooksuga alata. Vt. „Algkooli kehakäsiraamat“, joon. 74. — Suuremate jõukohaste kivide pildumine hunnikusse. — Viljaredelite kandmine. Iga viljaredeli nurga võtab õlale üks õpilane, viies õpilane istub kaksiti keskmistel varbadel ja teda kantakse.
3. Madalstardi õppimine; 5—6 kiirjooksu madalstandardist à 20—30 meetrit. — Kestvusjooks 500 meetrit rahulikus ja tõusvas tempos.
4. Hüpped üle kraavi.
- C. Rivistumine joonele ühte viirgu. Rivistumine paigal kolonni neljakaupa. Kõnd laulu saatel kolonnis neljakaupa. Tervitus rivis.

2. 2 tundi välisvõimlemist.

Välisvõimlemise tunnid koostatagu oludekohaselt (eeskuju vt. „Eesti Kool“ 1939, lk. 468).

3. 2 tundi kergejõustikku.

Andmete kogumine kehaarenemislehe jaoks.

1.—2. tund.

- A. Rivistumine joonele ühte viirgu. Kiirjooksu eelharjutus: a) päkkjooks paigal; b) käte pendeldamine; c) päkkjooks paigal koos käte pendeldamisega. Kõikidele korraga: madalstardi harjutamine koos õigete käskluste ja lähtumistega.
- B. 1. 1. jagu: kaugushüpe hooga;
2. jagu: kätekõverdamine rippes poistele;
3. jagu: pesapalli märkivise 10-sse kontsentrilisse ringi tütarlastele (vahetumisel ka poistele);
4. jagu: pesapalli kaugusvise.
Kõik jaod korraga: kestvusjooks: ½ minutit jooksu, ½ min. kõndi; korrata 4 korda.
- C. Rivistumine joonele kahte viirgu. Pöörded. Marssimine kolonnis kahekaupa laulu saatel. Tervitus rivis.

4. 1 t u n d m ä n g u .

- A. Rivistumine kolonni neljakaupa. Marssimine kolonnis neljakaupa mitmes formsioonis.
- B. 1. Tütarlastele: Pallimäng: Pöleb (lk. 243). Poistele: Rahvamängud: a) Kut-siku löömine (lk. 265) ja b) Kurnimäng (lk. 267). Poisid jaotatagu gruppideks, kuna kaks mainitud mängu nõuavadki väiksemaid gruppe. Vastavalt sellele olgu ka mänguvahendeid rohkem.
- C. Rivistumine kolonni neljakaupa. Marssimine kolonnis neljakaupa laulu saatel. Tervitus rivis.

5. 1 t u n d m a t k a m i s t .

3 km pikkune matk rivikorras. Laul. Loodusnähtuste vaatlemine.

(6). 1 t u n d s i s e t ö ö d .

Vt. „Eesti Kool“ 1938, lk. 497 ja 500.

Mai — 7 tundi.

I—II klass.

1. 2 tundi matkimisteemasid (jututeemasid); 2. 1 tund matkimisharjutusi; 3. 2 tundi välisvõimlemist. 4. 1 tund mängu; 5. 1 tund matkamist; (6.) 4 tundi ujumist.

1. 2 t u n d i m a t k i m i s t e e m a s i d (j u t u t e e m a s i d) .

Teemad valitagu „Eesti Koolist“ 1938, lk. 494; 1939, lk. 49, 117, 173 ja 534 ning raamatust: A. Kalamees — „Algkooli kehakasvatuse käsiraamat“, lk. 118 ja 124.

2. 1 t u n d m a t k i m i s h a r j u t u s i .

- A. Rivistumine kolonni ühekaupa. Marssimine keset mänguväljakut kahekaupa üles. Kaksikringkolonni moodustamine. Laulumäng: Nüüd kevad käes on (vt. „Algkooli kehak. käsiraamat“, lk. 158.) Laulumängu viis ja sõnad leiduvad V. Tamman ja J. Aavik „Väike Leelo“ II, lk. 14.
- B. 1. a) Väike kerekallutus ees: ujumine kätega (kätega koera esimeste käppade taoliselt kaapivate liigutuste sooritamine); b) kõhuli kraavi perval: ujumine jalgedega (jalgedega liigutuste sooritamine üles alla); c) selili kraavi perval: eelmine harjutus jalgedega; d) niitmine; e) jalaga veepritsimine.
2. Pugemine kaldredeli varbade vahelt. — Sõit hariliku käruga või vankriga. — Kemplemine tasakaalupalgil.
3. Õpilased viirus püstitähtes: jooks 40 meetrit harjutusväljaku teise äärde; sealt tagasi. Väikese pausi peale korrata. Jooksu võib sooritada ka võistlusjooksuna klassi poolitatud rühmade vahel, kusjuures võitjaks jääb rühm, kumma liikmed viimseni enne teist rühma jõuavad viirgu valveseisu tagasi.
4. Kaugushüpe hooga hüppeauku.
- C. Rivistumine kolonni ühekaupa. Marssimine kolonnis ühekaupa laulu saatel. Tervitus rivis.

3. 2 t u n d i v ä l i s v ö i m l e m i s t .

Välisvõimlemise tunnid koostatagu oludekohaselt (eeskuju vt. „Eesti Kool“ 1939, lk. 468).

4. 1 t u n d m ä n g u .

- A. Rivistumine kolonni ühekaupa. Marssides ringkolonni moodustamine. Laulumäng: Käsitöölised (vt. „Algkooli kehak. käsiraamat“, lk. 157). Laulu viis ja sõnad leiduvad A. Spirke „Algkooli lauluvaras“.

- B. 1. Rahvamäng: Lambamäng (vt. „Algkooli kehakasv. käsiraamat“, lk. 159). —
2. Pallimäng: Pallikool (lk. 155).
- C. Rivistumine kolonni ühekaupa. Marssimine kolonnis ühekaupa marsilaulu saatel. Tervitus rivis.

5. 1 tundi matkamist.

2 km pikkune matk rivikorras. Laul. Loodusnähtuste vaatlemine.

(6.) 4 tundi ujumist.

Vahest juhtub mõnel kevadel selline erakordsus, et saab ujuda. Vastavalt sellele lootusele anname ka ujumistunni kava. Mõistagi tuleks mingisuguseil õpilaste suviseil kokkutulekuil püüda õpetada ka ujumist. Ja siis võiks abiks võtta algjärgneva tunnikava.

1.—4. tund.

- A. Kuival: a) väike kerekallutus ees: kätega koera esimeste käppade taoliselt kaapivate liigutuste sooritamine; b) kõhuli kraavi pervel: jalgade liigutuste sooritamine üles-alla.
- B. Vees: 1. Seis vees rinnuni: pihuga põhjast kivide ja pori väljatoomine (oldagu nii sügaval, et pea peab vee alla pistma); 2. seis vees rinnuni, näoga kalda poole: a) äratõukega põhjast liiglemine rinnuli veepinnal kalda suunas; b) kätega kaapivate liigutuste sooritamine; 3. veesõda; 4. kápuli kalda ääres käesügavuses vees, nägu kalda suunas: jalgade liigutuste sooritamine üles alla; 5. seis rinnuni vees, näoga kalda suunas: koeraujumine, s. o. kaapimine kätega koera esimeste käppade taoliselt ja sumamine sirgete jalgadega üles alla.
- C. Soojendav jooks kaldal. Rätikuga keha ülehõõrumine. Riietumine. Üldine tervitus.

III—IV klass.

1. 2 tundi välisvõimlemist; 2. 3 tundi kergejõustikku; 3. 1 tund mängu;
4. 1 tund matkamist; (5.) 1 tund sisetööd; (6.) 4 tundi ujumist.

1. 2 tundi välisvõimlemist.

Välisvõimlemise tunnid koostatagu oludekohaselt (eeskuju vt. „Eesti Kool“ 1939, lk. 468).

2. 3 tundi kergejõustikku.

Andmete hankimine kehaarenemislehele.

1.—3. tund.

- A. Rivistumine kolonni ühekaupa. Kiirjooksu eelharjutusi: a) päkkjooks paigal; b) käte pendeldamine paigal; c) päkkjooks koos käte pendeldamisega alul paigal, siis liikudes. Kõikidele korraga: madallähte harjutamine koos õigete käsklustega ja lähtumistega korralikult kaevatud stardiaukudest; 60 m jooks aja peale.
- B. 1. jagu: kaugus- või kõrgushüpe hooga;
2. jagu: pesapalli märkivise 10-sse kontsentrilisse ringi tütarlastele (vahetusel muidugi ka poistele);
3. jagu: pesapalli kaugusvise;
4. jagu: kätekõverdamine rippes poistele.

Tunni kestel peavad kõik jaod iga tegevuse läbi tegema, seega tuleb siis umbes 10-minutiliste vahedega siirduda ühelt alalt teisele.

Kui mõnel tunnil jääb aega (või võetagu selleks aega), siis õpitagu kõikidega korruga ka pendelteatejooksu (poistega isegi ringteatejooksu).

- C. Rivistumine jonele ühte viirgu. Tervitus rivis.

3. 1 tund mängu.

- A. Rivistumine joonele ühte viirgu. Ülesannete selgitamine mänguks.
- B. Tütarlastele: 1. Surmapall (lk. 242) või 2. Rahvastepall (lk. 245). Poistele: Rattaviskamine (lk. 251).
- C. Rivistumine joonele ühte viirgu. Tervitus rivis.

4. 1 tund matkamist.

2 km pikkune matk rivikorras. Laul. Loodusnähtuste vaatlemine.

(5). 1 tund sisetööd.

Vt. „Eesti Kool“ 1938, lk. 497 ja 500.

(6). 4 tundi ujumist.

Erakordsel soojal kevadel tuleks võtta käsile ujumine. Selleks alljärgnev tunni-moodus.

1.—4. tund.

- A. Kuival: a) väike kerekallutus ees: kätega koera esimeste käppade taoliselt kaapivate liigutuste sooritamine; b) selili kraavi pervel: sirgete jalgadega puusaliigendist vaheldumisi liigutuste sooritamine üles-alla.
- B. Veel: 1. seis vees kaelani: a) pihuga põhjast kivide ja pori väljatoomine; b) sisse hingates pista pea vee alla ja vee alt puristada suuga üles; c) suud vett täis võttes ja sisse hingates sukelduda ja pursata suuga veejuga üles (valaskala); 2. seis vees rinnuni näoga kalda suunas: a) äratõukega põhjast liuglemine rinnuli vee-pinnal kalda poole; b) kätega koera esimeste käppade taoliselt kaapivate liigutuste sooritamine; 3. käpili kalda ligidal käesügavuses vees näoga kalda poole: sirgete jalgadega puusaliigendist kääriliigutuste sooritamine üles-alla; 4. katse rinnasügavusest veest kalda poole ujuda koeraujumist, s. o. kätega kaapida ja sirgete jalgadega sumada üles-alla.
- C. Soojendav jooks kaldal. Rätikuga keha hõõrumine soojaks. Riietumine. Tervitus.

V—VI klass.

- 1. 2 tundi välisvõimlemist; 2. 3 tundi kergejõustikku; 3. 1 tund mängu;
- 4. 1 tund matkamist; (5). 1 tund sisetööd; (6). 4 tundi ujumist.

1. 2 tundi välisvõimlemist.

Välisvõimlemise tunnid koostatagu oludekohaselt (eeskuju vt. „Eesti Kool“ 1939, lk. 468).

2. 3 tundi kergejõustikku.

Andmete kogumine kehaarenemislehe jaoks.

1.—3. tund.

- A. Rivistumine joonele ühte viirgu. Jooksukooli (antud III—IV kl. kergejõustiku tunnis) eelharjutuste kordamine. Kõikidele korraga: madalstardi harjutamine 5—6 korda koos õigete käskluste ja lähtumisega korralikult kaevatud stardiaukudest.
 - B. 1. jagu: kaugus- või kõrgushüpe hooga;
 - 2. jagu: pesapalli kaugusvise;
 - 3. jagu: pesapalli märkivise 10-sse kontsentrilisse ringi;
 - 4. jagu: kätetõrjamine rippes poistele.
- Kõik jaod korraga: pendelteatejooks kahe jao vahel vastamisi.

- C. Rivistumine joonele ühte viirgu. Marssimine kolonnis ühekaupa laulu saatel. Tervitus rivis.

3. 1 t u n d m ä n g u .

- A. Rivistumine kolonni ühekaupa. Marssimine mänguväljakule laulu saatel.
B. Tütarlastele: Pallimängud: 1. Ülenööri pall (lk. 253); 2. Põleb (lk. 243).
Poistele: Rahvamängud: 1. Kitse ajamine lauta (lk. 264); 2. Kurnimäng (lk. 267);
3. Rattaviskamine (lk. 251) *Poised jaotatagu gruppidesse ja soovijad siirduvad
vastava mängu teostamiseks.
C. Rivistumine kolonni ühekaupa. Marssimine koju laulu saatel. Tervitus rivis.

4. 1 t u n d m a t k a m i s t .

3 km pikkune matk rivikorras. Laul. Loodusnähtuste vaatlemine.

(5). 1 t u n d s i s e t ö ö d .

Vt. „Eesti Kool“ 1938, lk. 497 ja 500.

(6). 4 t u n d i u j u m i s t .

Kui juhtub haruldane soe kevad, tuleks ujumine käsile võtta. Aidaku alljärgnev
tunninäide sellele kaasa.

1.—4. t u n d .

- A. Kuival: a) väike kerekallutus ees: kätega koera esimeste käppade taoliselt kaapi-
vate liigutuste sooritamine, kusjuures see käte liigutus läheb järjest pikemaks
kuni ringne liigutus toimub peagu sirgete kätega ja kujuneb välja siis nn. krooli-
ujumine kätega; b) kõhuli kraavi pervel: sirgete jalgadega puusaliigendist kääri-
taolise liigutuse sooritamine üles-alla; c) kõhuli kraavi pervel: käte-jalgade töö
sooritamine korraga.
B. Vees: 1. valge taldreku põhjast väljatoomine; 2. kukerpalli viskamine; 3. suud
vett täis võttes ja sisse hingates sukelduda ja pursata suuga veejuga üles (valas-
kalamäng); 4. seis põlvini vees: hüpe liuglemiseks veepinnale, kusjuures käed
visatakse hüppehetkel üles ja liueldakse sügavuse suunas; hoo lõpul tõustakse
jalule ja sama liuglemisharjutus sooritatakse kalda suunas; liuglemisel peab nägu
kõrvust saadik vees olema, mis harjutab pea ja silmade vette pistmist; 5. seis
vees rinnuni näoga kalda suunas: kätega koera esimeste käppade taoliselt kaapi-
vate liigutuste sooritamine, kusjuures liigutused muutuvad järjest pikemaks ja
käsi sooritab liigutuse peagu sirge käega, nii et tuleb välja krooliujumise liigutus
kätega; 6. käpili kalda ligidal käesügavuses vees näoga kalda poole: sirgete jal-
gade puusaliigendist krooliliigutuste harjutamine; 7. katse ujuda algelist krooli.
C. Soojendav jooks kaldal. Rätikuga keha hõõrumine soojaks. Riietumine. Üldine
tervitus.

Lõpp.

Soome keskkooli kasvatusel põhjalused ja lähem korraldus. *)

Dr. fil. Niilo Kallio.

Soome keskkooli kohta võib ütelda, et see on pärit juba keskajast, mil katoliku kirik osalt kloostrite, osalt toomkirikutega ühenduses asutas kiriku ametimeeste arendamiseks koole. Esimene koolikorraldus on siiski pärit alles aastast 1571. Keskajal, samuti nagu kaua uuemal ajalgi, oli ladina keel, tolleaegne õpetlaste keel, keskkooli tähtsaimaks keeleks. 1649. aasta koolikorralduse järgi olid koolid pedagogiumid ehk väikelastekoolid, triviaalkoolid ja gümnaasiumid. Neist kaks viimatilooeteldud olid tegelikult keskkoolid. Reaalained said selle koolikorralduse järgi teataval määral endisest parema seisukoha ja „emakeel“, milleall koolikorralduses mõisteti rootsi keelt, kujunes alamais klassides õpperaamatu- ja õppekeeleks. Kooli uuendati hiljem aastail 1693, 1724 ja 1843 antud koolikorralduste kaudu. Viimatimainitu järgi tuli asutada ka tütarlaste koole. Soome keel sai sel ajal malbe koha õppekavas.

Soome keskkooli praegune tegevus põhjeneb aastal 1872 antud koolikorraldusel, kuigi selles on aastate kestel tehtud vägagi palju muudatusi.

Praegused keskkoolid (oppikoulut) võidakse jagada kahte pearühma: riigi keskkoolid ja erakeskkoolid. Piirdun oma käsitelus esialgu riigi keskkoolidega.

Riigi keskkoolid on kas paralleelkoolid, mis põhjenevad kuueklassilise rahvakooli nelja alumise klassi kursusel, või ühtluskoolid, kus sisseastujalt nõutakse rahvakooli kogu kursuse sooritamist. Viimatimainitud koolide rohke asutamise võimaldas 1928. aasta seadus, kuigi neid katseks oli olnud juba varemgi, alates aastast 1919. Paralleelkoole on kuut eri tüüpi: 1) 8-klassilised ühejärgulised klassilised lütseumid — ainult poistele, 2) 8-klassilised kahejärgulised harujaotusega lütseumid — ainult poistele; 3) 9-klassilised kahejärgulised tütarlaste lütseumid; 4) 8-klassilised kahejärgulised ühislütseumid — ühiselt poistele ja tütarlastele; 5) 6-klassilised progümnaasiumid — ainult tütarlastele ehk nõndanimetatud tütarlastekoolid (tyttökoulut), 6) 5-klassilised progümnaasiumid (keskikoulut) ühiselt poistele ja tütarlastele. Ühejärgulistes ehk klassilistes lütseumides on korraldatud terviklik kursus esimesest klassist alates kuni üliõpilaseksamini, kahejärgulistes keskkoolides on seevastu lõppev kursus progümnaasiumis, mis lütseumes ja ühislütseumes on 5-klassiline, tütarlaste lütseumes aga 6-klassiline. Kahejärgulises keskkoolis kolm ülemist klassi moodustavad gümnaasiumi (lukio).

Ühtluskoolid on: 1) 6-klassilised kahejärgulised keskkoolid — ainult poistele, 2) 6-klassilised kahejärgulised keskkoolid — ühiselt poistele ja tütarlastele, 3) 4-klassilised progümnaasiumid — ainult tütarlastele. Kahejärgulises ühtluskoolis kuulub progümnaasiumi juurde kolm alumist klassi ja gümnaasiumi kolm ülemist.

Peale nende keskkoolide on veel üks tütarlastegümnaasium, mis on 3-klassiline ja mis sisaldab ainult gümnaasiumiastme, ning kolm paralleeltüübilit normaallütseumi, neist kaks poiste ja üks tütarlaste jaoks, millised koolid on keskkooli õpetaja-kandidaadide praktiliseks ettevalmistuseks oma kutsealal.

Keskkoolide praegused õppekavad on pärit aastast 1918, mil maa iseseisvaks saamise järgi vene keel muutus sunduslikust, umbes 40 nädalatundi sisaldavast õppeainest lütseumide ja ühislütseumide gümnaasiumiastme alternatiivseks õppeaineks. Selle järele ei ole õppekavades tehtud teisi muudatusi peale nende, mis ühtluskoolide asutamine on põhjastanud, välja arvatud see, et 1938. aastal kodaniku-kaitse seati sunduslikuks õppeaineks progümnaasiumiastme viimases klassis. Soome keskkoolide

*) Ette kantud III Soome-Eesti koolikongressil Tartus 17. juunil 1939.

iseärasuseks on keelterohkus. Näiteks lütseumes õpitakse soome ja rootsi keelt esimesest klassist peale. Teises klassis alatakse saksa keelega. Gümnaasiume klassides on lütseumes ja ühiskooles kaks eri haru: klassikaline ja reaalharu. Esimeses õpitakse ladina keelt ja mõlemas alternatiivselt prantsuse või vene keelt. Klassikalise haru õpilased võivad edasi vahetada prantsuse või vene keele füüsikaga ja keemiaga ning joonistuse kursusega. Mõnedes ühtlusalütseumes õpitakse prantsuse keele asemel inglise keelt ja tütarlaste lütseumes ja tütarlaste koolides hakkab juba neljandas klassis alternatiivne inglise või prantsuse keele kursus, nii et tütarlapsed saavad põhjalikuma õpetuse keeltes kui poisid. Klassilisis lütseumes õpitakse ladina keelt teisest klassist alates. Paljudes koolides õpitakse ka eesti keelt vabatahtliku ainena.

Keskkoollides on mitmesuguseid õpetajaametid. Normaallütseumes on ülemõpetajad. Need juhivad õpetajakandidaatide kaks semestrit kestvat õpetaja-praktikat. Kõigis täielistes keskkoolides on vanema ja noorema lektori ametid, praktiliste õppeainete õpetajate ametid ja võimalikud tunniandjad-õpetajad. Ülemõpetaja põhipalk on aastas 58000 marka, vanemate lektorite 43500 marka ja nooremate lektorite 39000 marka; normaallütseumes on nii nooremate kui ka vanemate palk 4500 marka suurem. Ülemõpetajail on nädalatundide normarv 18, vanemal lektoreil 24 ja nooremail lektoreil 26 nädalatundi. Nende tunniarvude juurde võidakse arvestada ka kodutöötunde. Neist tundidest, mis on üle mainitud põhitundide arvu, maksetakse 1400 marka nädalatunni eest. Nõnda võivad õpetajate palgad tõusta märgatavalt suuremaks kui põhipalgad. Kümne aasta teenistuse järele viiakse õpetaja üle järgmisse palgaklassi. Lisaks sellele saab ta vanusetasu lisasid ja evib õiguse pensioni saamisele.

Kooli direktor valitakse viieks aastaks kooli alaliste õpetajate hulgast. Tal ei ole erilist lisapalka, ainult nädalatundide norm väheneb olenedes õppeasutuse suuruselt.

Riigi keskkoolide õppeaasta algab 1. septembrist. Sügissemester lõpeb 20. detsembril. Kevadsemester algab 9. jaanuaril ja lõpeb 31. mail. Kevadsemestril on 7-tööpäevane spordivaheaeg ja 6-päevane kevadpühade-vaheaeg. Peale selle antakse kuu-vabapäevi. Nõnda on tööpäevade arv õppeaastal umbes 187 kuni 190.

Kooli esimesse klassi astudes tuleb õpilasel sooritada sisseastumiseksam, kus teda eksamineeritakse usuõpetuses, õppeasutuse õppekeeles, arvutamises, maateaduses ja ilukirjas. Sellest eksamist kukuvad sageli paljud läbi ega jätku kõigile läbisaanuide alati kohti koolis. Säärane lugu on eriti pealinna soomekeelseis keskkoolides, aga on ka maa-keskkooli, kuhu võib ilmuda esimesse klassi astuda soovijaid ligi 200 õpilast ja kuhu võidakse vastu võtta umbes 80 või 120 õpilast. See oleneb peamiselt sellest, et keskkool on Soomes eriti lugupeetud koolivorm, kuna selle kaudu avaneb tee mitmele eri alale, osalt seetõttu, et kutsekoole on veel võrdlemisi vähe.

Õpilasist viiakse üle järgmisse klassi umbes 60%, umbes 20% saab suveülesandeid, või teisiti öeldud, need peavad sügisel sooritama eksami neis aineis, milledes nad on saanud puuduliku hinde, ja umbes 20% jääb klassi teiseks aastaks. Õpilane jäetakse klassi teiseks aastaks, kui ta vähemalt kolmes aines on saanud hinde „puudulik“, või kui õppenõukogu peab teda üldiselt veel mitte-küpseks järgmisesse klassi üleviimiseks.

Progümnaasiumi ja tütarlastekoolide viimse klassi kursuse lõpetamise järele saab õpilane nn. progümnaasiumi lõpptunnistuse. Sellise võib ta saada ka lütseumide, ühislütseumide või tütarlaste-lütseumide progümnaasiumiastme kursuse lõpetamisel. Üliõpilaseksam on osalt kirjalik, osalt suuline. Kirjalikke on viies aines: emakeeles, matemaatikas, ühes reaalaines, teises kodumaakeeles ja võõrkeeles. Eksameid revideerib eriline üliõpilaseksamite volikogu, kuhu kuulub ülikooli ja koolivalitsuse esindajaid. Suulised eksamid peetakse koolis neis õppeaineis, mida õpitakse viimases klassis. Need peab vastav õpetaja, kuid koolivalitsuse esindajal on õigus olla eksamite juures, kuigi seda õigust koolide suure arvu tõttu palju ei kasutata. Kui õpilane kevadel pole läbi

saanud mõnes kirjalikus eksamis, võib ta sügisel teha järeleksami. Kui ta ka siis läbi kukub, peab ta järgmisel kevadel tegema uuesti kõik kirjalikud eksamid. Praegu on kevadeti üliõpilaseksami sooritajaid umbes kaks tuhat seitsesada õpilast. Üliõpilaseksameil kukkus kirjalikel eksameil läbi näiteks 1936. aasta kevadel 12,2%.

Riigi keskkoolide välislokorrale on viimaseil aastail pandud eriti rõhku. Iga aasta valmib üks või kaks uut koolimaja, mõnikord enamgi, mis rahuldavad vägagi suuri nõudeid. Muu seas on neis alati looduslool ja füüsikal ning keemial eriline klassiruum-auditoorium. Füüsikal ja keemial on ka ühine laboratoorium. Koolide õppeabinõud on võrdlemisi arvukad ja nende arendamist on edendanud asjaolu, et neid valmistatakse juba rohkesti kodumaal. Eriti vanemais keskkoolides on suured raamatukogud ja viimaseil aastail on püütud korraldada ka õpilastele koolihoones omad lugemistoad, milledega ühenduses on käsiraamatukogud.

Erakeskkoolid, mida Soomes on rohkem kui riigi keskkoolide, on oma ehituselt ja tegevuselt üldse riigi koolide sarnased. Nende gümnaasiumiklassides ei ole siiski haru-jaotust. Varem võis iga õigustega kodanik asutada kooli, ja kui kool täitis ülesseatud nõudeid, sai ta riiklikku toetust. 1935-ndal aastal antud seaduse järgi nõutakse praegu siiski uue keskkooli asutamiseks riiginõukogu luba. Era keskkoolid saavad riiklikku toetust 40000 margast 45000 margani iga põhiklassi kohta. Paralleel-klasside jaoks ja vormiliselt kompetentsete õpetajate puhul saavad koolid veel riiklikku lisatoetust. Viimaseil aastakümneil on paljud erakeskkoolid võetud üle riigi kätte.

Praegu on riiklikke keskkooli 89 ja erakeskkooli 142, kokku 231 kooli. Keskkoolidest on selliseid, kus õppekeeleks on soome keel, 186 ehk 80%, ja selliseid, kus õppekeeleks on rootsi keel, 45 ehk 20%. Viimatimainitud on seega veel võrdlemisi rohkesti, kui arvesse võtta, et rootsikeelseid elanikke on Soomes vaid 9%. See oleneb osalt ajaloolistest, osalt poliitilistest põhjustest. 1938. aasta sügisel oli keskkoolides kokku 54.452 õpilast, kelledest olid rohkem kui pooled tütarlapsed, kuna näiteks 1918. aasta sügisel oli õpilasi 27.500 ehk seega umbes pool praegusest arvust. Õpilasist käis soomekeelseis keskkoolis 84,1% ja rootsikeelseis 15,9%.

Koolide tegevust juhib esmajoones koolivalitsus, kus on keskkooliosakond, rahva-kooliosakond ning rootsikeelne osakond. Peale selle on kõigi osakondade jaoks ühine koolide ülemarst ja neli inspektorit, kes esindavad joonistamist ja modelleerimist, poiste võimlemist, tütarlaste võimlemist ning kodumajandust ja tütarlaste käsitööd. Keskkoolideosakonnas on 6 haridusnõunikku, kelledest üks on jurist ja teised esindavad igauks teatavat õppeainet. Haridusnõunike ülesandeks on muu seas toimetada keskkoolides üld- ja aineriveerimisi. Iga keskkooliosakonna haridusnõuniku ringkonnaks on seega kogu maa. Koolivalitsus nimetab õpetajaid riiklikesse keskkoolidesse, kuid erakeskkoolidesse valib õpetajaid nende juhatuse. Riiklike keskkooli alaliste õpetajate nimetamise asjus võib kaevata Riiginõukogule, kes ka koolivalitsuse ettepanekul lõplikult otsustab näiteks erakoolide riikliku toetuse ja mõned neile antavad õigused kui ka üldisemad riigi keskkoolidesse puutuvad asjad.

Igas keskkoolis on vastava linna- või kogukonnavalikogu poolt nimetatud vanematenõukogu, kelle ülesandeks on olla sidemeks kooli ja kodude vahel. Erakoolides on sellele lisaks juhatuse, kes vastutab muu seas kooli majanduse eest ja valib kooli õppejõud.

Soomes on keskkooliõpetajail ka teatav parlament, nn. õpetajanõukogu, kes astub kokku iga 2 aasta tagant ja kuhu õpetajad valivad 16 liiget. See harutab üldisemaid küsimusi, mida kas koolivalitsus talle annab või mida nõukogu liikmed ise esitavad. Koolivalitsus määrab õpetajanõukogu esimehed.

Isik, kes soovib saada riigi keskkooli lektoriks, peab sooritanud olema filosoofia-kandidaadi eksami või teoloogilise eralduseksami ülikoolis, kusjuures vanema lektori

ameti jaoks on nõutav hinne „laudatur“ oma erialasse kuuluvais õppeaineis; järgmine madalam hinne „cum laude approbatur“, kui ta taotleb vaid noorema lektori ametit. Peale selle peab ta olema sooritanud eksami pedagoogikas ning keskkooli seadusandluses, praktiseerinud mingis normaallütseumis 2 semestrit ning õiendanud praktilised õpetajakatsed (proovitunnid) normaallütseumis.

Keskkooliõpetajate edasiõppimise otstarbel ei korralda riik mingeid kursusi. Seevastu toetab riik eri õppeainete õpetajateühingute ja liitude poolt korraldatavaid päevi, mis on osutunud eriti edukaiaks. Üldisi pedagoogilisi küsimusi käsitlevad muu seas Soome Kasvatusteaduslik Ühing (Suomen Kasvatusopillinen Yhdistys), kes 1938. aastal pühitses oma 75-ndat tegevusaastat ja kes hiljuti sõlmis sõprusliidu Eesti Keskkooli Õpetajate Koguga, edasi Uue Kasvatuse Ühing (Uuden Kasvatuksen Yhdistys) ja Rootsi keelsete Keskkooliõpetajate Ühing. Peamiselt majanduslikke küsimusi arutavad Riigi Keskkooliõpetajate Liit (Valtion Oppikoulunopettajain Liitto) ning Erakoolide Õpetajate Ühing (Yksityiskoulunopettajain Yhdistys). Keskkooli- ja kasvatusküsimusi arutavad järgmised ajakirjad: „Kasvatusopillinen aikakauskirja“ (Pedagoogiline ajakiri), „Kasvatus ja Koulu“ (Kasvatus ja Kool), „Yksityiskoulu“ (Erakool) ning rootsi keelne „Skola och hem“ (Kool ja kodu).

Viimaseil aastail on keskkoolide õpilastele korraldatud rohkesti ekskursioone peale kodumaa ka välismaile. Selliseid on olnud Eestisse, Ungarisse, Saksamaale, Inglismaale, Prantsusmaale, Itaaliasse või Lähti. Osaliselt on korraldatud ka vahetust. 1939. aastal võttis riik esimest korda oma eelarvesse toetussumme õpilaste välismaareiside jaoks, seekord 300.000 marka Inglismaale ja Prantsusmaale korraldatavate ekskursioonide jaoks.

Kuigi Soome keskkoolis on märgata jätkuvalt seesmist arenemist ja mitmekülgset elu, on ta jäänud siiski peamiselt 1872. aasta koolikorralduse poolt seatud alusele. Vene võimu ajal, mil Soomel oli vägagi suur autonoomia, ei tahetud, — eriti pärast seda, kui Vene valitsus püüdis Soome seadusandlust arendada üleriigilises suunas, — ette võtta põjalikumaid kooliuuendusi, kuna kardeti, et sellesse samal ajal tuleb muudatusi, mis kahjustavalt mõjutaksid maa iseseisvat hariduselu. Seevastu on iseseisvuse ajal kooliuuendus olnud juba kaua aega teoksil. Seda on arutanud erilised keskkoolikomiteed ja selle kohta on tehtud ettepanekuid Eduskunnale. Aastal 1926 Eduskund kehtutas valitsust koostama uut keskkoolikorraldust, kusjuures oleks silmas peetud asjaolu, et „valitsevaks keskkooliks peaks saama, niipea kui võimalik, rahvakooli kogu kursusel põhjendatav koolivorm ja et maa keskkoolid senisest rohkem peaksid silmas pidama tegeliku elu ja kodanikkasvatuse nõudeid“. Sellelt aluselt lähtudes tegi keskkoolikomitee üksikasjaliku ettepaneku, mida siiski eriti keskkooliõpetajad ägedalt arvustasid. Nad pidasid 8-klassilist paralleelset keskkooli tühtluskoolist paremaks. Enne kui Eduskund oli jõudnud arutada mainitud komitee otsuse põhjal tehtud valitsuse ettepanekut, võttis valitsus selle tagasi ja andis, pärast seda kui küsimust oli käsitletud uues koolikomitees, 1939. aasta algul uue ettepaneku, mille järele keskkool peamiselt põhjendatav rahvakooli neljal alumisel klassil ja et progümnaasium on 4-klassiline ja gümnaasium 3-klassiline. Nõnda väheneks keskkooli klasside arv ühe klassi võrra. Kaotust loodetakse heaks teha, pikendades õppeaastat 200 tööpäevani ja vähendades eriti reaalinete kursust.

Eduskund on 1938. aasta kevadistungjärgu ajal käsitlenud valitsuse kõige uuemat esitust — seaduse-eelnõu keskkooli reformile — ja see võeti vastu 2. juunil 1939. Uus seadus hakkab kehtima kahe aasta pärast ja selle aja kestel on kavatsus ratifitseerida üksikasjalised määrused, milledega korraldatakse keskkooli haldus, õppekavad jm. Selleks on äsja valitud uus komitee, mis seekord koosneb ainuüksi keskkooli eriainetes esindajaist. Varemais komiteedes oli peamiselt muid, aga vähe gümnaasiumile lähedal seisvaid isikuid.

Vara on arvustada üksikasjalisemalt uue seaduse mõju. Siiski on väga paljud keskkooli esindajad rahul sellega, et keskkooli aluseks on tulevikus neli algkooli klassi, mitte kuus. Kahtlust äratav kõige rohkem see, kas on keskkool võimeline seitsme aastaga ette valmistama selliseid üliõpilasi, kes täiesti tagajärjekalt võivad jälgida õpetust ülikoolis. Seitsmeklassiliselt keskkoolist pole meie maal veel mingisuguseid kogemusi. Seaduse-eelnõus on küll nimetatud, et erilistel põhjustel, katsetuse mõttes ja kui on olemas muid eeldusi, võidakse asutada ka teissuguseid koole, kuid endastmõistetav on, et seitsmeklassiline keskkool saab selle seaduse-eelnõu põhjal olema peamine koolitüüp. Uue kooli jõud seisneb tulevikus suurelt osalt selles, kui õnnelikult kooli sisemine korraldus lahendatakse.

Ehkküll Soome keskkool iseseisvuse aja kestel alles nüüd esimest korda põhjalikumalt seadusandluse teel saab uuendatud, on see siiski pärast 1918. aastat märgatavalt arenenud. Koolide ja õpilaste arv on kasvanud, nii et võidakse kõnelda üliõpilastulvast. Kooli vorme on arendatud, sest näiteks kõik riigi tütarlaste-lütseumid ja ühislütseumid on sel ajavahemikul välja kujunenud, nii et riik nüüd hoolitseb ka naiste kõrgema hariduse eest samal viisil kui poiste hariduse eest. Enne kõike on keskkool muutunud seesmiselt kindlamaks. Õpetajate ettevalmistus on arendatud tütarlaste normaallütseumi asutamise kaudu ja kuna ka harjutus-õppeainete õpetajate ettevalmistus on täielikult uuendatud, on need kasvatuslikult tähtsad õppeained muutunud vähehaaval teiste õppeainetega samaväärseiks. Õpperaamatud on iseseisvuse ajal põhjalikult uuendatud, nii et need vastavad uutele oludele. Kuid enne kõike on maa õpetajaskond näidanud elavat harrastust oma ametialalise oskuse arendamises ja seega omalt poolt tõstnud keskkooli õpetuslikku taset.

Valdav on see areng, mis keskkool Soomes läbi on teinud keskaja vähenõudlikust koolist nüüdisaja varjundirikka ja elu eri külgi arvestava keskkoolini. Ometigi peab tunnistama, et keskkool vajab alati uuendust. Jätkuvalt peab ta arvestama kiiresti areneva kultuurelu ja ühiskonna nõudeid, aga ennekõike peab keskkool enam kui varemalt püüdma juhtida tähelepanu sellele, et õpilasist kasvatataks isamaaliselt mõtlemaid, kindla iseloomuga inimesi ja kodanikke.

Kõrgema astme tehnilised kutsekoolid Rootsis ja Taanis.

Leonti Ruumet.

Kõrgema astme tehnilisteks kutsekoolideks, mis vastavad meie tehnikumile, on Rootsis 3-aastase kursusega tehnika gümnaasiumid. Nende koolide ülesandeks on ette valmistada tehnilise haridusega ametnikke riigiasutustele ja ärikontoritele, joonestajaid ja konstruktoreid tööstustele, vähemate tööstuste juhatajaid ning tööjuhte suuremaile tööstustele.

Külasthan tehnikagümnaasiume Malmös, Göteborgis ja Örebro.

Eri linnade ühe ja sama osakonna tehnikagümnaasiumide tunnikavad ei ole täiesti ühesugused. Nii näiteks Malmös ja Göteborgis töötavad kõigi osakondade I ja II klassid ühe ja sama õppe- ja tunnikavaga, erinevus vastavalt osakonnale on III klassis. Örebro on aga ainult I klassis kõigil osakondadel üks ja sama õppe- ja tunnikava. Malmös korraldatakse õppeaasta alul kooli juures nn. maamõõtmise ja

loodimise päevad, millede kestus on 9 päeva (60 tundi); 6 päeva (40 tundi) on õpilased välistöödel ja 3 päeva (20 tundi) on ette nähtud „kaartide ja profiilide joonestamiseks“. Tähelepanav on see, et see praktikum on sunduslik ka masinaehituse ja keemia osakonna õpilastele.

Kooli võetakse õpilasi vastu õppeaasta alul, augustikuus. Kooli astumisel peab õpilane vähemalt 15-aastane olema. Nõutakse erialale vastavat kahekuist eelpraktikat (koolivalitsuse loaga võib ka vähema praktikaga kooli astuda). Eelpraktikat on võimalik ka kooli juures õiendada (Göteborg).

Nõutakse nn. reaaleksami tunnistust rootsi keeles, saksa ja inglise keeles, matemaatikas, füüsikas, keemias ja joonestamises. Kui nimetatud ainetes reaaleksami tunnistust ei ole, siis on neis ainetes sisseastumise eksamid.

Võistluseksameid võib korraldada, kuid harilikult neid ei korraldata; võetakse vastu tunnistuste paremuse järjekorras. Kui on vabu kohti, siis võetakse vastu ka neid, kellel puudub reaaleksam keeltes.

Tung koolidesse on üldiselt suur. Nii näiteks Göteborgis möödunud õppeaastal 100 õpilast ei pääsnud ruumi puudusel kooli. I klassi ei võeta üle 30 õpilase. Õpetöö kestab 270 päeva.

Lähedased tehnikagümnaasiumidele on 2-aastase kursusega tehnilised koolid (fackskola), mille ülesandeks on ette valmistada juhatajaid, joonestajaid ja konstruktoreid töökodadele ning vähematele tööstustele. Siin nõutakse 2-aastast eelpraktikat, millest vähemalt 18 kuud peab olema töökoja-praktikat, ja vanuse alammäär on 17 aastat. Muud tingimused kooli astumisel on samad, mis tehnika gümnaasiumiski.

Kõigis ainetes ei ole ka Rootsisis õpperaamatuid. Õpilased peavad märkmetevihke, mida õpetajad kontrollivad. Õpetajad on kohustatud igal nädalal tegema märkmeid õpilaste edasijõudmise kohta vastavasse raamatusse. Nende märkmete põhjal tehakse aasta lõpul lõppkokkuvõtte õpilase edasijõudmise kohta.

Puuduliku edasijõudmise puhul õpilast ei hoiatata, õpilane peab ise nõudma teateid edasijõudmise kohta. Õpilast võib vabastada võõrkeelte õppimisest, kui leitakse, et võõrkeelte õppimine takistab edasijõudmist teistes ainetes. Ka võib õpilast vabastada üksikuist aineist, kui ta on nõutava kava ulatuses neid aineid õppinud mõnes teises koolis ja omab vastava tunnistuse. Lõppeksamitest aga ei vabastata.

Göteborgis õpilast teiseks aastaks klassi ei jäeta. Puuduliku edasijõudmise puhul peab õpilane koolist lahkuma. See nõue on ka teistes koolides, kuid täitmisel ollakse pehmem.

Mitteedasijõudnuile korraldatakse suvel kooli juures järeleaitamise kursusi, mis on eraettevõtted.

Normaalajaga lõpetab 50—60%, seega umbes niisama palju kui meilgi. Lõppklassides on üldse vähe õpilasi, harilikult mitte üle 10 osakonna kohta. Väike õpilaste arv lõppklassides, kus peajasjalikult eriained, võimaldab head erialalist ettevalmistust.

Üksikuile õpilastele võimaldatakse mõnes aines spetsialiseerumist. Sel puhul võivad ained, mis sellesse erialasse ei kuulu, tagaplaanile jääda ja õpetajad peavad oma töö nii kooskõlastama, et õpilast tööga üle ei koormataks.

Peaaineteks loetakse kõigis osakondades tehnilist mehaanikat, tugevusõpetust, graafilist staatikat, rootsi keelt ja üht võõrkeelt.

Peale nimetatud ainete loetakse peaaineiks: masinaosakonnas — mehaanilist tehnoloogiat ja masinatehnikat; elektriosakonnas — masinatehnikat ja elektrotehnikat; ehitusosakonnas — ehitustehnikat ja betoontehnikat.

Lõppeksamite komisjoni koosseisu kuuluvad ka isikud väljastpoolt kooli. Nii näiteks oli möödunud õppeaastal Malmös eksamikomisjonis tehnikaülikooli professor Stokholmist, rahandusdirektor, õllevabriku direktor ja teised.

Kooli lõpetamisel tehnikaülikooli astumiseks takistusi ei tehta.

Ruumid on minu poolt külastatud Rootsi tehnikagümnaasiumidel avarad. Domineeriv osa ruumidest on laboratooriumide ja joonestusklasside all. Õppevahenditega ja laboratooriumide sisseseadetega on koolid korralikult varustatud. Malmös tutvustas kooliga direktori asetäitja mag. fil. Harald Mauritz.

Malmös on ühised ruumid ja ühine juhatus tehnikagümnaasiumil ja „fack-skolal“. Koolil on kolm osakonda, masinaehituse, hooneteehituse ja keemia osakonnad.

Ruumijaotus on nii läbi viidud, et iga osakond võtab enese alla teatava osa hoonest; kõik osakonnale tarvilikud ruumid on üksteise lähedal.

Masinaehituse osakonnal on kasutada teoreetiliste tundide klass, suur õppeabinõude ruum, kuhu on paigutatud masinate osad, mudelid jne. Samas ruumis on ka tööpingid. Edasi suur joonestamisklass ja masinatelaboratoorium. Laboratooriumis on lokomobiil, auto-, lennuki-, diisel-, õli- ja gaasimootorid, dünamo, tsentrifugaalpump, treimasin ja tööpingid.

Masinaehituse osakonna juurde kuulub ka elektrotehnika laboratoorium. Elektrotehnika laboratooriumi sisustuse järele otsustades võiks arvata, et siin on ka iseseisev elektrotehnika osakond.

Keemia osakonna kasutada on 3 avarat ruumi keemiapraktikumi jaoks, teoreetiliste tundide klass, õppevahendite ruum ja kemikaalide ruum.

Kõige vähem ruume on kasutada ehitustehnika osakonnal. Siin on teoreetiliste tundide klass, suur joonestusklass, kus on ka õppevahendid ja väike mudelite valmistamise ruum.

Füüsika õpetamiseks on kasutada teooriatundide klass, õppevahendite ruum ja praktiliste tööde klass. Iga töölaua juures on gaas, elektrikontakt ja veekraan.

Göteborgis on tehnikagümnaasium ja tehnikaülikool (tekniska högskola) ühises hoones, mis võtab enese alla terve kvartaali. Ka juhataja (rektor) on ühine, kuid arvatakse, et lähemal ajal iga asutus saab oma juhataja.

Kool töötab nelja osakonnaga — masinaehituse, elektrotehnika, ehitustehnika ja laevaehitustehnika osakondadega. Osa laboratooriume on tehnikagümnaasiumil ja tehnikaülikoolil ühised. Kõiki ruume ei näinud, kuna rektor oli puhkusel, samuti ka „vaktmästare“. Eriti paistis silma eeskujulik füüsikakabinet, mis mõne aasta eest on asutatud. See koosneb töötoast, fotoruumist, praktikumiruumist, õppevahendite ruumist, õpetaja kabinetist ja auditoriumist.

* *
*

Taanis on kõik tehnilised koolid erakoolid. Koolide ülalpidajaks on Tehnika Selts (Tekniske Selskøbs). Tehnika Seltsi kuuluvad töösturid, kaubandus- ja laevandustegelased, käsitöölised ja meistrite esindajad. Koolide ülalpidamise kuludest kannab Selts $\frac{1}{3}$, teise kolmandiku annab riik (ka koolimajade ehitamiskuludest) ja ülejäänud osa kuludest kaetakse õppemaksudega ja toetustega. Õppemaksud on kõrged. Teknikumides kuni 180 kr. poolaastas.

Tehnika Seltsil on ka oma koolide järelevalveasutus „Direktorat for Teknisk undervisning Danemark“. Koolid alluvad kaubandus-tööstusministeeriumile.

Taanis on järgmised tehnikumid:

- 1) 2 hooneteehituse tehnikumi, Kopenhaagenis ja Odenses.
- 2) 1 „Tiefbau“ tehnikum Hörsensis, mis on hiljuti asutatud ja mis on praegu teataval määral katsekool.
- 3) 2 masinaehituse tehnikumi, Kopenhaagenis ja Odenses.
- 4) 2 elektrotehnika tehnikumi, Kopenhaagenis ja Aarhusis.

- 5) 1 laevaehituse tehnikum Helsingöris. Osa tehnikume töötab paralleelklassidega. Nii näiteks on Kopenhaagenis hoonetehituse tehnikumis 4 ja mõnel aastal 5 paralleelklassi, masinaehituse tehnikumil 2 paralleelklassi.

Taanis on tehnikumide ülesanne valmistada ette isikuid, kes oleksid võimelised asuma juhtivatele kohtadele tööstustes. Eriti rõhutatakse teoreetilise ettevalmistuse tähtsust, kuna praktilised teadmised, nagu allpool näeme, on tehnikumiõpilasil kooli astudes olemas.

Tehnikumi lõpetanute edasijõudmine elus oleneb täiel määral isiku võimetest. Tööde juhatajad insenerid olevat suuremalt osalt tehnikumide lõpetanud. Kõrgemal administratiivkohtadel olevat kõrgema (üliskooli) haridusega insenerid.

Masina- ja elektrotehnikumidesse astumiseks peab olema 4-aastane erialapraktika ja oskustöölise kutse. Ehitustehnikumidesse astumiseks peab olema 3-aastane erialapraktika, kuid oskustöölise kutset ei nõuta. Lõputunnistuse saamiseks on aga oskustöölise kutse nõutav.

Oskustöölise kutse omandamiseks kulub aega umbes 4 aastat. Põhihariduseks on 7-aastane rahvakool, millele järgneb ettevalmistus kutsele. Praktiline ettevalmistus toimub tegeliku töö juures töökodades ja teoreetiline — õhtukoolides (peasjalikult), kus töötatakse talvekuudel 2—3 tundi peavas või üle päeva. Niisuguseid koole on Taanis 328. Õpetus koolides on hoolega läbi viidud, on kohandatud õpilase vanadusele ja arenemisastmele. Siin ei panda mitte rõhku ainult oskuste süstemaatilisele arendamisele, vaid ka sellele, et arendada teadlikku arusaamist töömeetoditest.

Tehnikumi võetakse vastu eksamitega rahvakooli kava ulatuses. Eksamiaineks on ka joonestamine.

Sellest hoolimata et nõutakse rahvakooli eelharidust, on suur osa õpilastest reaalaridusega ja paljud isegi gümnaasiumiharidusega.

Tehnikumid on kolmeaastase kursusega, aga 4 klassiga. I ja II klassis kestab õppetöö à ½ aastat ja nimetatakse „Forskole“, III ja IV klassis à 1 aasta ja nimetatakse „Fagskole“.

Mitteedasijõudnud õpilased kaotavad kordamisele jätmise puhul I ja II kl. ainult pool õppeaastat, mida loetakse selle ajajaotuse paremuseks.

Masina- ja elektritehnikumis on suvevaheaeg ainult 5 nädalat. Õppenädalas on 42—43 tundi.

Küllastasin Kopenhaagenis masina- ja elektrotehnikume 7. juulil, mil õppetöö veel käis. Suvevaheaeg algas 8. juulil. Viibisin füüsikapraktikumi tunnis.

Iga õpilane peab aasta jooksul tegema umbes 20 tööd ja iga töö kohta esitama põhjaliku kirjelduse, nn. raporti, trükitud plankettidele. Arvutamiste juures oli arvestatud katsevigu ja mõõtmiste vigu. Vastused olid antud vea ülemmääraga. Üldiselt jätsid tööd väga hea mulje.

Laboratooriumid on sisustatud eeskujulikult. Masinatehnikumi juures on masinate laboratoorium ja kütte- ning määrdeainete proovimise laboratoorium. Sealsamas on ka töökoda peenmehaanikatööde jaoks.

Hoonetehituse tehnikumis kestab õppetöö 7 kuud aastas ja nädalas on 48 tundi. Koolivaheajal on õpilased praktilal. Siin töökodasid ega laboratooriume ei ole, on vaid rikkalik ehitusmaterjalide kogu.

Ehitustehnikumi lõpetanuil on õigus astuda arhitektuurakadeemiasse, kui on õiendatud reaaleksami ulatuses eksamid taani keeles, ajaloos ja võõrkeeles. Tehnika ülikooli astumiseks on nõuded samad, mis gümnaasiumi lõpetanuil. Enne tehnika-ülikooli astumist peab 2 aastat õppima ülikooli matemaatika-füüsika teaduskonnas.

Taanis on tehnikumide eest hästi hoolitsetud. Õppeabinõud on täielikud, hooned ruumikad. Hoonetehituse tehnikumi hoone on mõne aasta eest ehitatud, suur moodne maja. Masina- ja elektritehnikumidel oli kavatsusel möödunud sügisel uute

hoonete ehitamine, kuigi ei või ütelda, et seal ruumi vähe oleks (meie mõõdu- puuga mõttes).

Tehnikumid töötavad kontaktis tööstustega. Tehnikumide juures on nõukogud (hoolekogud), kus on esindajad tööstustest. Tehnikumide õppekavade kohta on tööstuste esindajail kaaluv sõna ütelda. Neid parandatakse ja täiendatakse aeg-ajalt vastavalt areneva tehnika nõuetele. Märkimisväärne on, et tehniliste ainete põhi-ainetele — tehnilisele mehaanikale, füüsikale ja matemaatikale pööratakse suurt tähelepanu. Nii on matemaatika kava ulatus, mida loetakse miinimumkavaks, palju suurem kui meie kava esialgses projektis, rääkimata sellest, mis on praegu. (Seal vist ei julgeks keegi välja tulla ettepanekuga kustutada matemaatilise analüüsi põhijooned matemaatika kavast). Kavade järele otsustades tundub õpilaste töökoorem Taanis suurem olevat kui meil. Kui aga arvesse võtta töötingimusi (avarad ruumid, eeskujulikud laboratooriumid), siis peaks 7—8-tunniline õppepäev Taanis olema vähem väsitav kui meil 6—7-tunniline õppepäev.

Kui Rootsi tehnikume külastades tundus, et siin on palju ühist meiega õppe- meetodites (niipalju, kui see selgus jutuaajamisest), siis Taani kohta seda ütelda ei saa.

Rootsis on laboratooriumid peamiselt selleks, et õpilased õpiksid masinaid tundma ja nendega ümber käima, Taanis aga suurel määral uurimistöode jaoks, sest praktilised oskused on kooli astumisel juba olemas.

Taanis on oskustöölistel ja meistritel, kel on soov end praktilisel alal täiendada, laialdased võimalused. Tähtsaim asutus, mis oskustööliste ja meistrite teadmiste ja oskuste täiendamise eest hoolitseb, on Tehnoloogiainstituut. Tehnoloogiainstituut on asutatud a. 1906 ja praeguse kuju saanud a. 1908. Asutajateks olid Kopenhaageni „Industriforeningen“ ja „Faellesrepresentationen for dansk Industri og Handværk“. Tehnoloogiainstituudi eelkäijaks on olnud sajandi alul meistrite ja oskustööliste täienduskursused.

Õppeasutuse eesmärgiks on kutseoskuse edendamine. Õppeasutuse kaudu püütakse tööstustes töötavaid oskustöölisi ja meistreid tutvustada kiiresti areneva tehnika saavutustega ja teaduslikult uuritud töömeetoditega. Siin ei anta mitte ainult oskusi, vaid suurt rõhku pannakse ka teadmistele. Püütakse meistritele arusaadavas keeles edasi anda ka tema alasse puutuvaid teoreetilisi teadmisi.

Õpetus on individuaalne. Õpetus on nii läbi viidud, et oskustööline saab omandatud teadmisi otsekohe kasutada tegelikus töös. Siin on teaduslik töö tihedalt seotud praktilise tööga. Teaduslikku tööd juhatavad kõrgema haridusega parimad eriteadlased ja praktilisi oskustöid parimad meistrid Kopenhaageni tööstustest. Ma ei eksi vist palju, kui ütlen, et osakondi on sel õppeasutusel nii mitu, kui palju on Taanis erikutseid.

Siin leiame: installatsiooni, raadiotehnika, mootorite, määrdeõlide ja kütte-ainete, küttekollete, maalri- ja krohvimistöode, keemia, nahatööstuse, möldritööde jne. jne. osakonnad. Hiljuti on ellu kutsutud nn. kalkulatsiooni osakond.

Mõnel kutsealal on isegi mitu osakonda, näiteks sepatöö alal: seal on hariliku sepatöö ja kunstsepatöö osakond.

Vastavalt instituudi statuudile toimub töö juures olevate isikute teadmiste täiendamine kolmel teel: 1) õpetades osavat meistrit ja oskustöölist (mitte õpilast); 2) nõuandmise (konsultatsiooni) ja sellest järgneva eksperimentaalse töö kaudu; 3) näitliku töö kaudu.

Õpetamistööd sooritatakse kolmel viisil: päevakoolis, öhtukoolis ja kursustel provintsis.

1. Päevakoolide õpetamine on kohandatud provintsitööliste. Kursuste kestus on paarist nädalast kümne nädalani. Kõik need kursused on individuaal-ameti kursused, milledest võivad osa võtta meistrid ja töölised, kes on osavad vastaval alal. — Need kursused võivad ka ilmselt spetsiaalsed olla, näiteks autogeenilise jootmise või poleerimise kursus või sisaldavad ühe seeria aineid, millel on praktiline või teoreetiline huviühendus kutsealaga (tööde organiseerimine ja kalkulatsioon, raamatupidamine, majandusteadus).

2. Õhtukooli töö on sama iseloomuga kui päevakooli oma. Vahe seisneb selles, et õppetöö on jaotatud ühele või rohkemale talvesemestrile, kus töötatakse õhtuti mõni päev nädalas ja on seepärast eriti sobiv Kopenhaageni meistritele ja töölistele.

3. Provintsi töölistele ja meistritele, kellel ei ole võimalik osa võtta kursustest Kopenhaagenis, korraldatakse kursused koha peal. Instituudi töö ei piirdu tööliste ja meistrite instrueerimisega. Instituut püüab igal pool abiks olla, kus vaja praktilisi tehnilisi teadmisi. Nii näiteks, uurimistööd põllumajanduslike masinate alal ja nõu-
anne tehakse koos Põllumajandusülikooliga.

Instituut täidab ka neid ülesandeid, mis meil Riiklik Katsekoda.

Teatava pildi Tehnoloogiainstituudi tegevusest annavad järgmised arvud: a. 1906 ei olnud instituudil kindlat õppejõudude koosseisu, õpilasi oli 42 ja asutusel oli 500 kr. (Taani krooni) võlga; a. 1936 oli alalises koosseisus 100 isikut + tunniandjad, õpilasi 8252, üldine antud õppetundide arv 601.654 ja asutusel oli 3.000.000-kroonine kapital. Kui konsulteerimiste arv a. 1909/10 oli 138, siis on see viimase 10 aasta jaoksul 5000—8000 aastas.

Õppeabinõudega on instituut eeskujulikult varustatud. Siin on kõik Taanis kasutatavate mootorite tüübid esindatud, samuti küttekolded, põllutöömasinad, tekstiilsaaduste ja nahatööstussaaduste proovid jne.

Instituudil on oma trükkikoda, kus kirjastatakse instituudi poolt väljaantavaid raamatuid. Instituudi poolt on välja antud üle 80 käsiraamatu oskustöölistele ja meistritele.

Taanis kõik tehnika alasse puutuvate raamatute käsikirjad, välja arvatud need, mis määratud ülikoolile, vaadatakse läbi enne trükkimist instituudi õppejõudude poolt. Sunduslik see ei ole, kuid käsikiri, mille kohta instituut ei ole andnud rahuldavat hinnangut, ei leia kirjastajat.

Instituudi raamatukogu võivad kasutada kõik Kopenhaageni töölised, kuid ainult koha peal. Raamatuid välja ei anta.

Õeldi, et instituudi lugemistoas leiame kõigi Euroopa riikide tehnilisi ajakirju. (Kuna raamatukogu juhataja oli puhkusel, siis kahjuks ei näinud, kas Eesti kuulub ka nende Euroopa riikide hulka).

Täieliku pildi saamiseks Tehnoloogiainstituudi tegevusest peab selle õppeasutusega tutvuma õppetöö ajal. Eriti võiks tööstuskooli õpetajale soovitada tutvumist selle õppeasutusega.

Taani töölised on uhked oma ülikoolile, Tehnoloogiainstituudile. Paljud, kes on õppinud instituudis, on ütelnud, et ainult siin on nad õppinud oma kutsest lugu pidama.

Tehnilise hariduse püramiidi iga üksiku osa eest on Taanis väärικalt hoolitsetud. Taanis valitsevad arusaamisi ja vaateid iseloomustab teataval määral asjaolu, et fassaadilt ja kubatuurilt jätab Tehnoloogiainstituut palju imposantsema mulje kui Tehnikaülikool. Kui Tehnikaülikool on kubatuurilt umbes niisama suur kui Tallinna Tehnikaülikool, on Tehnoloogiainstituut sellest 2 kuni 3 korda suurem.

Keegi välismaalane, kes põhjalikult on uurinud Taani tehnilise hariduse küsimusi, olevat ütelnud, et tehniline haridus Euroopa riikides on kõige paremini korraldatud Taanis.

ARVUSTUSI

Joh. Hiiemets: Martin Luther. Elu ja võitlus. Kirjastus o./ü. „Loodus“, Tartu ja Tallinn, 1939. Lk. 416. Hind 6 kr. 85 s.

Martin Luther kuulub ajalooliste suurmeeste hulka, kelle ümber sündmused, kired ja võitlused on kõrgeid laineid löönud nii kaas- kui järel-ajal. Tema tugev isiksus lõi Saksamaal soodsalt kujunenud olustikus aluse ja andis tõuke liikumisele, mida tuntakse reformatsiooni nime all. See Saksamaa reformatsioon ei olnud puht-religiooniline liikumine, vaid usu lipu all arenenud poliitilis-sotsiaalne revolutsioon, mille kandvaks kihiks oli orjastatud talupojaskond, vaesustunud rüütelkond ja rahvuslikult meelestatud linnakodanlus ühes selle keskelt võrsunud haritlaskonnaga. Lipukandjaks oli M. Luther, arukamaks ideoloogiks — tema sõber Philipp Melanchthon. Nagu prantslased innukalt on uurinud ja uurivad tänapäevalgi oma Suure revolutsiooni põhjusi, arenemiskäiku ja tulemusi, omistades sellele (s. o. Suurele revolutsioonile) universaalset mõju ja ülemaailmist tähtsust, nii ka sakslased väsimatu huviga uurivad ja käsitlevad Saksamaa reformatsioonilist liikumist ja selle peategelast M. Luther'it. Ei pääse teistestki rahvustest õpetlased mööda neist suursündmusist, nii et Prantsuse Suure revolutsiooni ja Saksamaa reformatsiooni kohta on tekkinud väga rikkalik teaduslik, populaarteaduslik ja ajaloo Belletristiline kirjandus. Arusaadav, et mainitud suursündmused ja neis esilekerkivaid suuri isikuid vaadeldakse ja hinnatakse tihti erinevatest seisukohtadest ja seepärast jõutakse kord ülistavate, kord mahategevate otsusteni. Kuid leidub ka sääraseid õpetlasi ja kirjanikke, kes on otsinud kuldset keskteed ja on seisma jäänud erapooletu, teadusliku vaatlusviisi juurde. Eriti suuri kiusatusi on M. Lutheri elu, õpetuse ja tegevuse ülehindamiseks (protestantide poolt) või mahategemiseks (katoliiklaste poolt).

Meie lugupeetud autor Joh. Hiiemets püüab oma teoses „Martin Luther“ peatuma jääda kuldsele keskteele. Saatesõnas ta ütleb: „Maailmas on elanud vähe isikuid, kellede ümber veel sajandeid hiljem keeb selline võitlus, nagu seda võime märkida Lutheri kohta. Katoliiklaste silmis vastutustundetu revolutsionäär, evangeelse kiriku poolt ülistatud puhta usu ja õpetuse jaluleseadjana — nii äratav see mees tänapäevalgi üksteisele risti vastu käivaid muljeid, tundeid, seisukohti . . . Meie ülesandeks on õppida nägema ta tõelist isikut ning selgitada ta püüdluste sihti ja otstarvet . . . Püüame teda näha ühes ta puudustega, midagi ilustamata ja varjamatata“ (lk. 5—7).

Seni ilmunud eestikeelsed kirjutised Martin Lutherist (H. Põllu, J. Lattiku, J. Jungi jt. sulest) on kitsapiirilised ja eriülesannetel, enamasti reformatsiooni juubeli puhkudel kirjutatud, mispärast ka need teosed haritud eesti lugejat täiel määral ei rahulda. Joh. Hiiemets aga loodab, et „käesolev raamat leiab lahkelt vastuvõttu mitte ainult kirikurahva ringkonnas, vaid ka nende keskel, kes meie (= evangeelsest) kirikust võõrdunud on just puuduliku kujutluse tõttu Lutheri ja evangeelse kiriku õpetuste suhtes. See käib eriti nende paljude haritlaste kohta, kes sageli ei oska Lutheri kohta öelda muud kui mõne kahemõttelise nalja“ (lk. 413).

Oma „ülesannete“ ja „püüete“ realiseerimisel on autor J. H. valinud kaunis omapärase tee. Ta ei ole teadusliku uurijana tunginud arhiividesse koondatud algallikate juurde ega süüvinud Lutheri erakirjavahetusse või tema rikkalikku loomin-

gusse (kõned, jutlused, piiblikeetused, poleemilised artiklid jne.), milles peegeldub Lutheri tõeline pale, vaid on võtnud sakslase Rudolf Thiel'i kahekõitelise teose „Luther“ (Berlin 1936, 1935) ja teinud sellest lühendatud eestikeelse tõlke, mõningate väheste vahekiiludega teistest kirjanduslikest allikaist (dr. O. Scheel, H. Boehmer jt.). Sellist talitusviisi autor põhjendab ja vabandab järgmiste sõnadega: „Et Thieli raamatud esituslaadilt ja elavuselt osutuvad ühedeks parimateks seni ilmunud Lutheri monograafiaist, siis pidasin õigeks järgida teda kaunis suurel määral — käesoleva raamatu kasuks ja minu kui iseseisva autori kahjuks“ (lk. 412).

Esimene peatükk „Pilk ajajärku“ annab lühikese, kokkuvõtliku ja üsna tabava ülevaate Saksamaa oludest 16. sajandi algul, iseloomustades seda suurt ärevust kõigis ühiskonnakihtides, mis ootas oma lunastajat, Messiasit, ja nägi seda Lutheris. Järgneb üksikasjaline kirjeldus M. Lutheri päritolust, lapsepõlvest, kooliharidusest, kasvatuses jne. Selgitatakse Lutheri kloostrisse astumise ja sealt lahkumise motive, kirikuõpetuste ümberhindamist ja uute dogmade kujunemist, seesmisi võitlusi iseendaga, kuradiga ja katoliku kirikuga. Jutustatakse möödaminnes ka Lutheri abiellumisest, perekonnaelust, haigestumisest ja surmast. Kokku võttes kõike seda, mis R. Thieli jt. järgi on kirjutatud, J. H. resümeerib oma lõpphinnangu M. Lutherist järgmistes resolutsetes sõnades: „Meie ei saa teda (Lutherit) nimetada suureks teaduse- või vaimuimeseks, kelle mõtete selgus ja sügavus tõstaks ta kõrgemale kõigist kaasaeglastest. Just vastupidi — ta iseloom toob talle palju leppimatuid vaenlasi. Kuid siiski teeb miski temas ta suureks tänapäevani ja seda suurust ei suuda talt võtta vastasedki. Selleks on eeskätt ta tuline ning kartmatu võitlejaveri ja valmisolek kaitseda oma töökspidamisi elu hinnaga. See sunnib teda imetlema tänapäeva kompromisside maailma suurusi, kes teavad küll, mis on õige, kuid võivad ka teisiti“ (lk. 6—7).

Ehkki Joh. Hiimets „kaunis suurel määral“ on järginud Rud. Thieli, siiski kohati ei usalda ta oma allikat, teeb parandusi ja täiendusi teistest allikatest. Need J. Hiimetsa „kui iseseisva autori“ mõtteväljendused, kahjuks, omakorda vajavad parandusi ja täiendusi, igatahes suuremal määral kui Rud. Thielist muutmatul kujul tõlgitud kohad.

Näiteks paavst Leo X oli juba kolmeteistaastaselt kardinal, aga mitte „neljateistaastaselt“ (lk. 11).

Ei tarvitseks autoril kahelda selles, „kas saab väikemees (Luther) kodunt ka mingit usulist äratust“ (lk. 20), kui Luther ise seletab oma uskliku meele päritolu just vanemate kodust: „Juba lapsepõlvest alates olin harjunud sellega, et kokkusin ja muutusin kahvatuks Kristuse nime kuuldes. Sest mulle ei õpetatud temast muud, kui seda, et ta on vali ja vihane kohtunik. Meid õpetati, et peame ise oma patud heaks tegema ning et Kristus viimsel päeval meilt aru nõuab“ (lk. 21).

Autor väidab: „On tõenäoline, et Luther juba seal (Magdeburgis) puutub kokku piibliga või vähemalt evangeeliumiga“ (lk. 24). Luther ise aga tähendab, et ta alles Erfurtis „kord terve ladinakeelse piibli kätte saanud ja seda lugenud“ (lk. 28; vrd. F. v. Bezold, *Gesch. der deutschen Reformation*. Berlin 1890, lk. 248 ja N. Karejev, *Ist. zap. Evr.*, II, lk. 47).

August Nigoli järgi („Martin Lutheri elu ja õpetus“, Tartus 1918, lk. 9) J. H. ekslikult kinnitab, et M. Luther astus kloostrisse „17. juunil 1505. a.“ (lk. 32), kuid tõeliselt toimus see kuu aega hiljem (vrd. Bezold, *tsit. teos*, lk. 248; Hans F. Helmolt, *Weltgeschichte*, VII, lk. 246; Lavissee et Rambaud, *Hist. génér.*, IV jt.).

Pisut idealiseeritakse tõelist olukorda, kui toonitatakse, et Luther kloostriis „saavutab kõigi lugupidamise ja priorii kiituse“ (lk. 35). Rud. Thiel talitab siin ettevaatlikumalt, kui ütleb: „Der Klosterprior und die Klügeren (sic! V. O.) unter den Brüdern haben von Martin Luther nach wie vor den besten Eindruck“ (Thiel, *Luther*, I, 149). „Mõistlikumad“ vennad küll pidasid lugu Lutheri asketismist, kuid teised

vendadest nägid Martinis vaid „pugejat“, pilkasid teda ja koormasid Lutherit raske-
mate ning mustemate töödega (vrd. J. Lattik, M. Luter, lk. 10).

Aja dateerimine ei ole küllalt selge sellises redaktsioonis: „Lõpliku vastuvõtmise
juures teatatakse talle (Lutherile), et tal on õigus jõuda ka kõrgemate pühitsuse ast-
meteni. Algul on ta subdiakon, siis diakon, ning kahe aasta pärast toimub pidulik
preestriks pühitsemine“ (lk. 37—38). Mis ajast arvates loeb „kaks aastat“: kas lõpli-
kust vastuvõtmisest“ (1506. a.) või kloostriisse astumisest alates (1505. a.)? Ja kas
„lõpliku vastuvõtmise“ all mõeldakse siin prooviaasta möödumist või isa nõusolekut
(poja kloostriisse astumiseks)?

Mitte „1509. aastal“ ei saadetud Luther Wittenbergi Aristotelese eetikat lugema
(lk. 45), vaid see toimus juba 1508. a. (vrd. R. Thiel, II, lk. 369; Propyläen-Welt-
geschichte, V, lk. 612 jt.).

Staupitzi kirja algus on valesti tõlgitud: „Du willst ohne Sünde sein = Sa tahad
olla patune“ (lk. 52).

Terminoloogia lonkab väljendusis: „Ta (Luther) tahab kõigepealt pihtida mõnele
kõrgemale vaimulikule... Kuid temale soovitatud preester on nii pinnapealne ja
teadmisteta, et Lutheri arvates Saksamaal ei leidu teist niisugust“ (lk. 59). „Preester“
ei ole mitte „kõrgem vaimulik“ (R. Thieli „hoch“ siinkohal tähendab sedasama, mis
„vornehm“, tähendusega tähtis, kuulus, silmapaistev).

R. Thieli teades on püha Peetri kiriku trepil 28 astet (Thiel, Luther, I, lk. 185),
aga J. Hiimets ütleb: „Paar päeva hiljem ronib Luther põlvitades püha trepi kaheksa-
teistkümnest astmest üles“ (lk. 61).

Tsiteerides ja perifraseerides ap. Pauluse sõnu (Roomlastele, IX, 13 jj.) M. Luther
jõuab Pauluse seisukohtadeni: Jumal on juba igavikus ette määranud inimeste osa, kas
hukatuse või õndsuse (vrd. Thiel, tsit. teos., lk. 190), aga J. H. kirjutab: „Nõnda
jõuab Luther Augustinuse seisukohtadeni“ (lk. 64). Kaks isikut, kasutades üht ja
sedasama algallikat, võivad jõuda küll ühesuguste järeldusteni (nagu Augustinus ja
Luther), kuid see ei tähenda veel, et üks isik (näiteks Luther) laenab oma vaated
(„seisukohad“) teiselt (Augustinuselt). Ehkki M. Luther väga hästi tundis Augus-
tinuse teost „De civitate Dei“, siiski ap. Pauluse kirjad ja „seisukohad“ on Augus-
tinuse omadest võrratu tähtsamad sellele, kelle arvates ainsaks usu (ja tõe) aluseks
on piibel.

Halvasti on tõlgitud lause: „Staupitz kutsub 1515. aasta varakevadel Gothasse
vendade kongregatsiooni (die Konvente seiner Kongregation), kus tulevad päeva-
korda mõningad valimised“ (lk. 80).

Kahel korral Ulrich Zwingli on ekslikult nimetatud „Melanchthoniks“ (lk. 312—313).

Mõningaid komistusi leidub ka Joh. Hiimetsa raamatu keeles ja stiilis, kuid
ajakirja kitsas ruum ei võimalda selle kohta tuua üksikasjalisi näiteid. Üldiselt on
aga käesoleva teose keel korrektne ja stiil ladus. Trükitehniliselt on see raamat hästi
õnnestunud: lihtne, soliidne välimus, valge paber, sõre trükk, piltidest selged repro-
duktsioonid kriitpaberil. Hind (6 kr. 85 s.) võinuks olla (lugeja seisukohalt) pisut
madalam, sest „Martin Luther“ on mõeldud rahvaraamatuna „mitte ainult kirikurahva
ringkonnile“, vaid ka teistele, isegi luteri kirikust võõrdunuile.

Pigistades silmad kinni mõningaile puudusile ja arvestades Joh. Hiimetsa koos-
tatud „Martin Lutheri“ sisulist väärtust, elavat stiili ja võrdlemisi ilusat keelt, Hari-
dusministeeriumi Raamatukogude Komisjon tunnistas käesoleva teose väärtuslikuks
lisandiks vaimuliku kirjanduse alal, soovitades rahvaraamatukogudele ja koolidele
muretseda seda teost esimeses järjekorras.

V. Orav.

MITMESUGUST

Põllumajanduslike ja maatuübiliste kodumajanduslike koolide juhatajate nõupidamine 10. ja 11. veebruaril 1940.

10. ja 11. veebruaril 1940 toimus Tallinnas Kodumajanduse Instituudi ruumes põllumajanduslike ja maatuübiliste kodumajanduslike koolide juhatajate nõupidamine, millest võttis osa ümmarguselt 50 isikut, neist 40 koolijuhatajat üle maa.

Nõupidamise avamisosas esinesid kõnedega Haridusminister P. Kogerman ja ministriabi V. Päts.

Haridusminister märkis koolide töötamisvõimalusi ning -tingimusi seoses erakordsete aegadega. Minister puudutas ühtlasi hindavalt põllumajanduslike koolide arendamisel tehtud tööd Vabariigi ja varemmail aegadel, rõhutades nende koolide erilaadust, kus koolijuhatajail on kooli kasvatus-õpetusliku külje ja kooli talumajapidamise juhtimisel kahekordsed ülesanded. Neis koolides ei saa üksi töötada klasside, tahvli ja kriidiga, vaid need õppeasutused vajavad hästikorrastatud talundeid, masinriistu, õppelaboratooriume jne. See on suur areng, mida need koolid on läbi teinud ja see areng jätkub veel edasi. Praegune erakordne aeg toob kaasa küll raskusi, mis takistavad normaalsest arengut, kuid ka sellest ajajärgust loodame saada õnnelikult üle.

Haridusministri abi V. Päts märkis omas sõnavõtus, et kuigi raske aeg mõnelegi tähtsale kavatsusele esialgselt kriipsu peale tõmbab, läheb töö siiski edu suunas. Kuna ühe meie vähemusrahvuse ümberasustamise tagajärjel on lootus saada juurde mõningaid põllumajanduslikke keskusi, siis loodetavasti avaneb teatavaid võimalusi ka mõnede uute eriklasside avamiseks. Võimalik, et saadakse ellu kutsuda ka põllumajanduslik tehnikum, esialgselt küll vast ainult eriklassina mõne olemasoleva kooli juurde. — Koolivõrgus leidub koole, mis põhjenevad keskastme koolidena algkoolile, kuid teravat puudust tuntakse kõrgema astme kutsekoolidest, mis põhjeneksid keskastme koolidele.

Kasvatustliku külje suhtes märkis ministriabi, et koolijuhatajail tuleb praegusel äreval ajal mõjuda rahustavalt ja kainelt, õpilastele tuleb meenutada ka, et elu on karm ja sinna ei või otse õppeasutust lõpetades astuda suurte nõudmistega. Koolist tulnud õpilane pole elule veel täiel määral ettevalmistatud. — Praktikaaajale tuleb vaadata kui sõjateenistusele, mis peab mõjuma kainestavalt ja karastavalt.

Nõupidamise päevakorras oli kaks tähtsat põhiküsimust, millede lahendamiseks olid koondatud üksikud ettekanded: 1) põllumajanduslike ja kodumajanduslike koolide õppejõudude erialalise täiendamise võimalused ja 2) põllumajanduslike ja kodumajanduslike kutsekoolide õppeabinõude ja õppeseadmete soetamise ja täiendamise võimalused.

Nõupidamise esimese põhiküsimuse alal esinesid ettekannetega Põllutöökoja direktor T. Kint, Jäneda Põlunduskeskkooli juhataja dr. A. Miljan, Põllutöökoja nõunik mag. A. Kivimäe, Türi Aianduskeskkooli juhataja metsateadlane J. Vitsut ja Haridusministeeriumi nõunik mag. agr. Alma Martin.

Nõupidamisel toimunud ettekannete kohaselt õppejõudude erialaline täiendamine toimuks õppetöö vaheaegadel, kusjuures selleks otstarbeks Haridusministeeriumi poolt õpetajaile võimaldatakse erakorralist puhkust. Erialalisest täiendamisest osavõtmise kohta hakatakse Haridusministeeriumis pidama erilist registrit, mis oleks ühtlasi teatavaks aluseks õppejõudude edutamisel. Kuigi täiendamise kava otsustati veel viimistleda, selgus juba ettekannetest rida olulisi täiendamise võimalusi.

Taluraamatupidamise õpetajaile (dir. T. Kint'i ettekanne) tuleks suvevaheajal töötada vähemalt üks kuu Põllutöökoja Põllumajanduslikus Raamatupidamistalitusel taluraamatupidamise põhjal aruannete koostamise alal ja 1—2 nädalat tegeliku taluraamatupidamise kontrolli alal koos Põllutöökoja tööjõuga taludes, kus vaadataks läbi talu inventariraamat ja teostataks tegelik esemete hindamine ning tutvunetaks hindamiste ja amortiseerimiste põhimõtetega, kui ka üksikute arveraamatute pidamisega.

Taimakasvatuse õpetajail (dr. A. Miljani ettekanne) oleks soovivat töötada 1) Põllutööministeeriumi Taimekaitse ja Seemnekontrolli Ametis (10—12 päeva), 2) ühes Eesti Seemneviljajühingu seemnekasvatuses, 3) Eesti Sordiparanduse Seltsi seemnepõldude tunnistamiskomisjonis (väljasõitudel 5—6 päeva), 4) Kartulikasvatajate Ühingu ja mõnes talundis, kus kasvatatakse eksportkartuleid (näit. Kärvetel) kokku 5—6 päeva jms. asutustes.

Loomakasvatuse õpetajail (nõunik mag. A. Kivimäe) toimuks täiendamine vastavalt erialadele. Veisekasvatuse alal oleks tarvilik 2-nädalane (karjanduskoolide õpetajail 1-kuine) töötamine karjakontrollühingu vanema kontrollassistendi juures. Põllutöökojas ja Kontrollühingute Liidus tuleks töötada 1 nädal, võimalusel teha ka väljasõite. Veiste tõuseltsis kuluks 2 näd. kuni 1 kuu. Veisekasvatuse katse- ja uurimistöö alal Ülikooli Loomakasvatuse Katsejaamas, Riigi Põllumajandusliku Katse- ja Uurimisinstituudis Kuusikul, Öisu Piimandusinstituudis ja eeskujulikus meiereis ning telgliku töö alal mõnes paremas sugulavas kuluks aega vähemalt 2 nädalat. Hobusekasvatuse alal oleks tarvilik töötada 1—2 nädalat Tori Hobusekasvanduses, Ülikooli Hobusekasvatuse Instituudis ja õppesepikojas ning mõnes hobuste sugulavas ja peale selle 1 nädal mõnes hobuste tõuseltsis koos väljaõitudega. Seakasvatuse alal tuleks töötada 1 nädal Eesti Seakasvatajate Seltsis koos väljaõitudega ja peale selle Kuremaa Seakasvatuse Katsejaamas või mõnes paremas sigade sugulavas jne.

Aianduse õpetajail (juhat. J. Vitsut) oleks tarvilik erialalise täiendamise otstarbel töötada Tartu Ülikooli aianduskatsejaamas ja paremini korrastatud võoraste aianduskoolide aedades. Samuti paremates aiaärides ja Ülikooli õppemetskonna puukoolides.

Kodumajanduslike ainete õpetajail (nõunik mag. Alma Martini ettepanek) tuleb eeskätt silmas pidada ilmuvat kirjandust, esijoones Haridusministeeriumi, Kodumajanduskoja, Eesti Maanaiste Keskseksi, Koduse Kasvatuse Instituudi, Eesti Kodutööstuse Edendamise Keskseksi, üksikute kutsekoolide jt. väljaandeid. Kodumajanduskoja tööga, katsetega, väljaannetega, kollektsoonidega, tabelitega ja muude õppeabinõudega tutvumisele peaks iga kodundusala õpetaja pühendama 1—2 nädalat.

Kodumajanduskoda korraldab talvel iga kuu esimesel nädalal erialalisi loenguid, millest on soovivat võimaluse korral kodunduse õpetajate osavõtt.

Kodumajanduslike ainete õppejõud peaksid senisest arvukamalt osa võtma ka Õpetajate Koja poolt korraldatavast kodundusala kursustist.

Põllundustehnilise ala õppejõududele (peainspektor mag. J. Nõu) on kavatsus korraldada erialalisi praktilisi kursusi, milledest üks kursus põllumajanduslike masinate alal toimuks eeloleval suvel Olustvere Põllunduskeskkoolis, kus traktorjuhtide eriklassi avamisega selleks soodsad võimalused avanevad. Neil oleks aga võimalus täiendada veel ka töötamisel Riiklikus Urimis- ja Katseinstituudis Kuusikul.

Nõupidamise päevakorra teise põhiküsimuse alal — Põllumajanduslike ja kodumajanduslike kutsekoolide õppeabinõude soetamise ja täiendamise võimaluste suhtes esinesid ettekannetega: koolide peainspektor mag. J. Nõu — Üldisi õppeseadmeid näitliku õpetuse teostamiseks põllumajanduslikes kutsekoolides; Polli Põllundus- ja Aianduskooli juhataja agr. A. Toome — Hädavajalikke ja soovitavaid õppeabinõusid loodusteaduslike ainete alal; Kuremaa Kontrollassistendite kooli juhataja agr. A. Kask — Hädavajalikke ja soovitavaid õppevahendeid loomanduse alal; Väimela koolide juhataja agr. P. Kitsberg — Põllunduskooli käsitöökodade riistad ja vahendid; Vahi koolide juhataja agr. V. Riks — Hädavajalikke ja soovitavaid õppeabinõusid korrastusõpetuse ja taluramatupidamise alal ning nende soetamise võimalusi; Vahi koolide abijuhataja dr. A. Siimon — Hädavajalikke ja soovitavaid õppeabinõusid ja nende soetamise võimalusi aiandusealal.

Õppeabinõude — hädavajalike ja soovitavate suhtes, olid koostatud üksikute ainealade järgi üksikasjalised nimekirjad, mis Kutseoskuse Osakonna poolt paljundatult nõupidamisest osavõtjatele välja jagati. Nõupidamisel otsustati moodustada erialaõppejõududest üksikute ainete järgi komisjonid, kes töötaksid välja lõplikud ettepanekud vastavate õppeabinõude koolidele tarvilikuks või soovitavaks tunnistamiseks Haridusministeeriumi poolt.

Nõupidamise päevakorras olnud kutsekoolide päevaküsimuste alal esines ettekannetega Kutseoskuse Osakonna abidirektor Joh. Kiivet, kes tõstis üles rea üksikuid koolijuhatajate ülesandeid õppejõude ametisse kinnitamise, koolikorra, rakendusraa-

matute pidamise, kooli kasvatusliku külje, internaadi korraldamise, põllumajandusliku rahvakooli, rahvaülikooli jne. alal.

Nõupidamise esimese päeva lõpul tutvusid osavõtjad „Eesti Kultuurfilmi“ laboratooriumidega, kus selle asutise direktor A. Peel ja teised ametnikud andsid põgusa ülevaate filmiala mitmesugustest töödest, aga eriti kitsasfilmi-õppefilmi ja vastavate aparatuuride küsimuste alal, mis koole eriti huvitab. „Eesti Kultuurfilmis“ demonstreeriti osavõtjaile ühtlasi õpetlikke filme kodumaistel teemadel.

Nõupidamist toitlustas Kodumajanduse Instituut, kusjuures selle asutuse juhataja Marie Reisik andis koolide juhatajaile ülevaate Instituudi ülesandeist ja tegevusest ning näitas kõigiti moodse õppeasutise ruume.

Nõupidamine lõppes pühapäeval abidirektor Joh. Kiiveti lõppsõnaga ja hoogsalt lauldud Vabariigi hümniga.

A. P.

Trükivigade õiendusi.

„Eesti Kooli“ nr. 1 — 1940 on sattunud mõned trükivead, mida siinkohal õiendame. On trükitud: 1) lk. 28 — Kusta Raud pro Kustas Raud; 2) lk. 3 — Nucifraga c. caryocatactes pro Nucifraga c caryocatactes; 3) lk. 60 — Virumaal 17,4% pro Virumaal 71,4%.

„Eesti Kooli“ toimetuse palub koolide juhatajaid, kellele möödunud aasta detsembrikuu lõpul saadeti kiri „Eesti Kooli“ tellimise asjas, tagastada kirjale lisandatud postkaart ühes kaardile kirjutatud vastusega hiljemalt s. a. 1. märtsiks, kui vastus on veel saatmata.

Haridusministeeriumi pedagoogiline ajakiri „Eesti Kool“ ilmub 10 korda aastas, iga kuu üks vihik, välja arvatud juuni- ja juulikuu. Tellimishind on 3 kr. aastas, poolaastas 1 kr. 50 s., välismaale 4 kr. aastas. Tellimisraha võib maksta „Eesti Kooli“ posti jooksvale arvele nr. 433. Tellimisi võtab vastu iga postiasutus.

Kuulutuste hind on kaantel 40 kr. ja erilehtedel 35 kr. lehekülj.

Toimetuse vastutav toimetaja V. Altkoa, toimetuse liikmed: J. Aavik, A. Kurvits, J. Lang, V. Päts ning J. Vellerind ja tegev toimetaja K. Ollik.

Toimetuse asukoht on Haridusministeeriumis, tuba nr. 18, telef. 476-65 (Tallinn, Tõnismägi 11). Posti jooksev arve nr. 433.

Vastutav toimetaja **Villem Altkoa.**

Tegev toimetaja **K. Ollik.**

Riigi Trükikoja trükk, Tallinn, Niine 11.

Reserveeritud

Noorsoo-organisatsioonides tegelejaile osutub väärtuslikuks abimeheks Noorte Kotkaste juhtide ajakiri

„KOTKAS“

Tellimishind aastas Kr. 2.—, pooles aastas Kr. 1.20.

Tellimisi võtavad vastu kõik postiasutused üle riigi.

Talituses on saadaval püüratud arvu ka eelmisi aastakäike.

Toimetus ja talitus: **TARTUS, VÕIDU 10—24.**

Telefon 37-44.

Posti jooksev arve nr. 2133.

Kõik vanad ja noored, kes soovivad kaasa sammuda Eesti skautliku liikumisega, loevad Haridusministeeriumi poolt soovitatud a ja kirja

„EESTI SKAUT“

„EESTI SKAUT“ annab ülevaadet skautliku liikumise arengu üle, toob praktilisi näpunäiteid, jutustusi ja muud huvitavat skautlikele noortele ja nende juhtidele.

„EESTI SKAUT“ ei tohi puududa õpetaja kui ka kooli raamatukogus.

„EESTI SKAUT“ ilmub 10 korda aastas.

„EESTI SKAUDI“ aastakäik maksab ainult 2 krooni.

„EESTI SKAUDI“ tellimisi võtavad vastu kõik postiasutused, talitus ja usaldusmehed skautmalevates. Üksiknumbrid müügil suuremates raudteejaama raamatukappides.

„EESTI SKAUT“

Vene 26, Tallinn. Telef. 476-96.

Posti j. arve nr. 180.

Eesti Kiviõli a.ü.

Tehased: Kiviõlis

Müügibüroo: Tallinn, Pärnu mnt. 10

AKTSIASELTS

„Eesti Turbatööstused“

TALLINN, TATARI 1

OOTAMATULT VÕIB VARISEDA TERVEIM JA TUGEVAIMGI MEES!

*Haigus ja õnnetus võib Sindki
tabada kesk kõige paremat iga —
siis, kui tunned lihastes paisu-
vat jõudu ja tulevikukavatsused
täidavad meeli.*

EKS-MAJA elukindlustuse poliis kannab hoolt
Sinu naise ja laste tuleviku eest.

Kõik kodumaa ja välismaa raamatud ja ajakirjad

ostate ja tellite kõige soodsamalt

O-ü. I. G. Krüger'i

raamatukauplusest Tallinn, Pikk tn. 9.

Kõnetraat 429-46.

Järelepärimised ja nimestikkude väljasaatmine sünnib
tasuta. Meie laialdased sidemed välismaa kirjastamis-
keskustega kindlustavad tellitavate raamatute kiire
kättesaamise.